

SZENT JEROMOS ÉLETE

ÍRTA

Dr. BABURA LÁSZLÓ

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA TAGJA

SZENT-ISTVÁN-TARSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1926.

Nihil obstat.

Dr. Michael Marcell,

céosor dioecesanus.

Nr. 1984.

Imprimatur.

Strigonii, die 26. Junii 1925.

Joartnes,
Card. Aeppus.

TARTALOM

<i>I. A szülői háztól a sivatagig. 346—374</i>	5
<i>II. A chalcisi sivatagban. 374—379</i>	17
<i>III. Chalcistól Betlehemig. 379—386</i>	26
Antiochiában — Konstantinápolyban	26
Rómában.....	28
Beutazza Palesztinát	50
Egyiptomi útja	64
<i>IV. A betlehemi kolostorban. 386—420</i>	73
Jeromos «paradicsoma»	74
Harc az origenizmus ellen	80
Keresztúton	85
Ruínus újabb támadása.....	93
Vigilantius	96
Melánia utolsó útja.....	95
Ravataloknál.....	102
Nepotianus	102
Paulina.....	104
Paula	106
<i>V. A nagy egyházatya</i>	114
Mint történetíró	115
A hitvédő	116
A hittanító	120
A «Doctor maximus»	124
Levelei	125
<i>VI. Borús alkony — boldog vég</i>	132

Szent Jeromos életrajzát nyújtó művek.

- S. Eusebii Hieronymi, Stridonensis presbyteri vita. M. L. 22. col. 5—176.
Vita Sancti Hieronymi Presbyteri. U. o. 176—184.
S. Eusebii Hieronymi vita. U. o. 184—202.
Vita Divi Hieronymi. U. o. 202—214.
O. Zöckler: Hieronymus, sein Leben und Wirken aus seinen Schriften dargestellt. Gotha, 1865.
A. Thierry: St. Jérôme. Paris, 1875. Ennek magyar fordítása, melyet többször idéztünk, *dr. öreg Jánostól* a M. Tud. Akadémia kiadásában jelent meg. 1888.
J. Brochet: S. Jérôme et ses ennemis. Paris, 1906.
Edw. L. Cutts: Saint Jerome. London, 1877.
Largent: Saint Jérôme («Les Saints»). 6. kiadás. Paris. Le-coffre, 1910.
Dr. Vargha Dezső: Az egyházatyák kora. A Szent-István-Társulat kiadása. II. 3—64. 1.

A szülői háztól a sivatagig.

(346—374.)

SZÁZADOK vihara rég elsöpörte Stridót a föld há-
táról, letörölte nevét a térképről is, — még a
helyét sem tudjuk rajta biztosan megjelölni.
A régi Emona és Aquileia között az illyriai Alpok déli
lejtőjén állt ez a félig dalmát, félig pannon városka, mely-
nek emlékét nagy szülöttje, szent Jeromos őrzi. Családjáról
sem tudunk sokkal többet. Szülei keresztények voltak, akik
nagy szeretettel gondoskodtak három gyermekük nevel-
téséről. De csak atyjának — Eusebius — és fivérének —
Paulinianus — nevét tudjuk; anyjáról és nővéréről
Jeromos sehol sem emlékezik meg névszerint. Születési
évet sem tudta eddig a történetkutatás biztosan meg-
állapítani. Valószínűleg 340—346 közé kell azt tennünk.

Eusebiust és feleségét nagyon szerethette az élet Ura,
hogy ily gyermekkel ajándékozta meg őket. Mert ezt
a gyermeket tíz talentummal gazdagította az Úr. Sas-
leiket teremtett belé, mely a hétköznapiság porfelhőiből
kiemelkedve hatalmas szárnycsapásokkal szállt fel a
szellemi, majd a lelki világ hegyormaira, hogy onnét,
mint valami óriási szószékről hallassa szavát századokon
által. Hogy melyek voltak e nagyra hivatott lélek első
megnyilatkozásai, miből ismerhették meg a boldog szü-
lők a kiváltságos ajándékot, melyet Istentől e gyerme-
kükben kaptak, nem tudjuk. Jeromos ritkán tér vissza

írásaiban a szülői házba. Az óriási munka s a folytonos harc, amelyben állott, nem engedték vissza a gyermekkor édesen jóleső emlékei közé. Csak annyit tudunk meg tőle, hogy az első oktatást még a szülői házban kapta és tanítóját, kit Orbiliusnak nevez, igen szigorú és kemény embernek állítja elénk. Szüleinek előnyös anyagi helyzetére következtethetünk abból, hogy fiúkat Rómába vitték s ott a hírneves Donatus nyelvtudós és bölcselő vezetésére bízta. Jeromos ekkor körülbelül 18 éves volt. Nem sírta vissza a szülői otthont; ő itt is otthon érezte magát, hisz tanítómesterében második atyját látta, aki a tudás kincseivel gazdagította nap-nap után tudni-vágyó lelkét.

S Jeromos jó tanítványnak bizonyult, aki az Istentől nyert kiváló tehetséget vasszorgalommal párosította s így csakhamar mesterének büszkeségévé lett. Itt sajátítja el azt a klasszikus latin nyelvet, melyet most is csodálunk műveiben. A latin klasszikusok mellett Platót, Diogenest, Possidoniust is olvassa. Kiváló szónoki képességei, melyeknek a Donatus vezetésével rendezett vitatkozásokban nem egyszer adá fényes jeleit, valamint alapos jogi tudása az ügyvédi pályára terelték őt. Jeromos itt is hamarosan jó hírnévre tett szert. De a fórum tapsai nem szédítették meg a különben nagyratörő ifjút. A nyilvános szereplések nem kapatták el. Lelke a mélységeket szerette s a magány után vágyódott, hogy annak csendjében, mint igaz gyöngyököt kereső bűvár a mélyre szálljon. Jeromos nagyon szerette a könyveket, ezeket a némaságukban is mindig beszédes jóbarátokat, akik sohasem válnak sem tolakodókká, sem hűtlenekké. Már tanulókorában minden, szabad rendelkezésére bocsátott pénzt könyvek beszerzésére fordította s miután ez a forrás korántsem volt képes e nemes hírvágyat kielégíteni, másolásra adta magát és sok oly művet írt le, melyet pénzen nem is szerezhetett volna meg magának.

így nemsokára igen értékes könyvtárnak birtokába jutott, melyet mint legbecsesebb kincsét későbbi vándorlásain is mindig magával vitt. Úgy érezhette, hatalmas bátya is az egyúttal az erkölcsi romlás ellen, mely az akkori Rómát elárasztotta.

Mert Róma ugyan már Péter és Pál apostoli működése óta kezdett Krisztus zászlaja alá seregleni és a milánói szabadságlevél fel is hozta az egyházat a katakombák-
nak annyi sok vértanú vérével megszentelt rejtekeiből, de az evangéliumi kovász még korántsem bírta ezt a kemény tömeget átjárni, annál kevésbé átalakítani. Az apostolfejedelmek vére sem bírta azt meglágyítani, bár vértanúságukkal oly sereg élére álltak, melynek sorai egyre sűrűbbek és végig kígyóznak három századnak véres történetén. Krisztus tábora egyre nőtt, de a pogányságé még sem szűnt meg teljesen. Egyre emelkedtek krisztusi oltárok s ezek körül vértanuk, szüzek és hitvallók ezrei és százezrei nevelődtek, kikben az evangéliumi tan testet öltött; de még mindig álltak pogány oltárok is és árnyékukban tovább hervadtak az ártatlanság liliumai, fonnyadtak a szeretet rózsái. A krisztusi élet árja még nem tudott magának oly széles medret vájni, mint aminőben a pogány romlottság hőmpölygött tovább. Róma még mindig több mithológiát hallott, mint evangéliumot. Évszázadokon át Bacchus és Venus emlőin csüngve, csoda-e, ha csak lassan és nehezen tudott a Krisztus keresztyéhez simulni? Csoda-e, ha a testi örömök serlegét nem tudta egyszerre a krisztuskövetés lemondásával felcserélni, mikor ezt keserű epének, amazt kívánatos nektárnak Ízlelte? A paradicsomban megromlott ember szívesebben visel mirtus, mint töviskoszorút! Az erények ama hősei, kiket a mi szenteinkben tisztelünk, nem is földi anyáknak szülöttei, hanem a legszentebb anyának, az Anyaszentegyháznak neveltjei. Minden, mi a földből való, a föld felé gravitál.

Csak Krisztus kegyelme képesíti a föld szülöttjét az ég lakóinak társaságára méltóvá változni.

Jeromos is tapasztalta ezt a föld felé való gravitálást. Azonban a szülői házból drága hozományként magával hozott vallásosságot a világváros sok csábja sem tudta leikéből egyhamar kiölni.

«Mikor mint ifjú Rómában tartózkodtam — írja sok évvel később M. L. 25. col. 392. — és a tudományokban oktatást nyertem, vasárnaponként be szoktam járni társaimmal az apostolok és vértanuk sírjait és gyakran betértünk a sírboltokba, melyek a föld mélyébe voltak beleásva és jobbról is, balról is holtakat rejtettek magukba; sötétség uralkodott ott és csak kevés világosság hatolt be, hogy a sötétségokozta félelmet enyhítse.* Ügylátszik azonban, később ezek a zarándoklások egyre ritkábbak lettek, míg végre egészen elmaradtak. Mint Évának lélekben megbénult gyermeke állt ő is a romlás árja mellett s ez az ár őt is elsodorta. Rómában állandó bacchanáliák folytak. Ez a város állandóan táncolt. Ammianus Marcellinus történetíró szerint bármerre irányítod lépteidet, mindenütt hosszú fürtös hajú asszonyokat látsz, amint vége-hossza nélkül táncolnak és különféle mozdulataikkal színpadi jeleneteket adnak elő. Ugyanő említi, hogy éhínség idején a fogyasztás csökkentése végett elhatározták az idegenek kiutasítását, de a nemesség kegyelmet kért a színészek és táncosnők számára és azt meg is kapták. Háromezer táncosnő tehát a városban maradt, ellenben a szépművészetek tanítóit, mint idegeneket, irgalom nélkül kiutasították. (Thierry 10.) Jeromos is ezeknek hálóiába kerülhetett, mert még betlehemi magányában is legtöbbször e táncosnők kísértő alakjai támadtak fel képzeletében. A heves vérmérsékletű dalmatát nem is volt oly nehéz magukkal ragadni. A paradicsomi bűn üszke őbenne is megvolt s a rossz alkalom azt hamar lángra is lobbantotta. Ő maga vallja

bűnbánóan későbbi írásaiban, hogy nem egy bukást, nem egy hajótörést volt oka megsiratni, mert a romlás útjára tévedt.

Hogy mily elágazásai voltak ez útnak s mily örvényekbe szakadtak, nem tudjuk. Csak annyit tudunk, hogy e tévelygés megelőzte megkereszteltetését és hogy nem tarthatott soká. Amikor 364—365-ben a keresztség szentségében — miként ő mondja — «Krisztus ruhájába öltözött*, új embert is öltött magára, hogy mint Krisztus katonája új életet kezdjen. Sem színház és cirkusz, sem császári udvar és Venus-berkek nem elégíthetik ki a lelket, mely az Isten képét viseli magán, melynek mennyei polgárjogát Isten Fia szerezte vissza a keresztfán, saját vérével írván meg szabadságlevelét az első nagypéntek szomorú, vérbe boruló alkonyán. Jeromos lelkén is ott piroslott e végtelen értékű vérpecsét. A keresztség szentségében tele ivakodott ez érte is omlott szentséges vérnek szeretetével, megittasodott tőle és soha el nem múló undorral telt el minden alantas iránt. Vallomásokat nem írt, miként szent Ágoston; bizonyára nem is volt annyi oka, mint Hipponagy püspökének. De bűnbánatot ő is tartott, a legszigorúbb bűnbánatot utolsó leheletéig, így osztozván Ágoston meggyőződésében, hogy senkinek, ha még oly szentül élt volna is, nem szabad bűnbánat nélkül meghalnia.

*

Rómából körülbelül 368-ban a szülői házba tér vissza, majd Aquileiába megy, ahol benső barátságot köt Rufinussal, nem is sejtve, hogy valamikor a legélesebb ellentétek fogják őket egymástól elválasztani. Innét Galliába vezeteti útja, melynek több városát járja be, mindenütt alkalmat keresve tudósokkal való érintkezésre és szorgalmasan gyarapítva könyvtárát. Trierben hosszabb időn át tartózkodik és szent Hilarius (f. 366.) *De Synodis* című művét másolja le sajátkezűleg. (Ep. 5.) Visszatérve

Stridóba, ismét Aquileiába távozik, mely akkor előkelő helyet foglalt el a kultúrvárosok között. Itt több hason gondolkodású fiatal emberre talált, kik, miként ő is, lelkes hívei voltak azoknak a törekvéseknek, melyeknek magvait a nem sokkal előbb Rómában járt Atanáz, Alexandria számkivetett nagy püspöke hintett el a fogékony lelkekben. Ugyanaz az Atanáz, aki már szerep korában feltűnt a niceai zsinaton hittudományi képzettségével, ritka éleslátásával és hőslékű bátorságával, mellyel a zsinati tanácskozásokat irányította. De amivel halhatatlanná tette nevét az Egyház történetében, az az ő rettenthetlen bátorsága. Ezzel az ariánusok engesztelhetetlen gyűlöletét zúdította magára, mely nem is nyugodott, míg a közben Alexandria püspöki székébe emelkedett Atanázt már másodízben számkivetésbe nem küldötte Rómába 340-ben.

A számkivetés keserűsége azonban nem bénította meg a nagy püspök apostoli buzgóságát. Rómában is, mint a Krisztus nyájáért aggódó jó pásztor, egyre látogatta a híveket s lángszavával lángra is lobbantotta bennük a hitnek sokszor már kiháló szikráját. A bűnös fényűzés és féktelen gyönyörhajhászás városában úgy tűnt fel szikár alakja, mint egy második Keresztelő Jánosé; szava is úgy perzselte a kiszáradt lelkeket, mint a Keresztelőnek bűnbánatot sürgető szózata a pusztában. A jólétben elmerült rómaiaknak a lemondás lelki örömeit ecsetelte, a földi gyönyörök zsombékaiban gázolókat felvezette a Krisztus-látás és bírás Tábor-hegyére. A világ javai után törtető előtt feltárta az egyiptomi pusztákban folyó remeteéletet, melyet ezren és ezren folytatnak abban a boldogító békében, melyet Krisztus hozott e világnak s abban a szent örömben, mely e békével együtt jár. Beszédét két élő tanúval is erősíthette meg: Ammonius és Isidorus, Nitria pusztájának remetéi, iránta való szeretetből követték őt szám-

kivetésébe. Amit Atanáz szépet, felemelőt a remete-életéről csak mondott, azt hallgatói két kísérőjében megtestesülve látták. A szikra fogott és lángra kapott sok hallgatójában mindkét nemből. Albina és leánya, Marcella, Asella, Fabiola, Furia, Melánia, Marcellina és Felicitás, Paula és két leánya, Blesilla és Eustochium, mind ősi patriciusi sarjak, mind kincses gazdagság birtokosai az evangéliumi tanácsok hegyi útjára léptek, nemüket felülmúló férfiassággal küzdve le a romlott természet okozta nehézségeket csak úgy, mint koruk és társadalmuk sok ferde előítéleteit s erkölcsi tévedéseit.

Nem vonultak ki a pusztába, hanem otthon kezdtek kolostori életet élni; lemondtak eddigi kedvteléseikről, letették fényes ruházatukat és egyszerű tunikát öltöttek; megváltak vagyont érő ékszereiktől s árával a szegényeket istápolták; felszabadították rabszolgaikat s velük egy sorban végezték a szükséges munkát házban és kertben s mindezt a komoly lemondást és munkát bearanyozták közösen végzett imáik és elmélkedéseik érdemével. Aranyozott mennyezetű palotáik így kolostorokká lettek, melyekből az evangéliumban annyira felmagasztalt irgalmassági cselekedetek jóillata szállt állandóan az ég felé. Akik házasságban éltek, továbbra is abban éltek, de ha a halál azt felbontotta, másodikra nem léptek, bármily kecsgető kérésekkel ostromoltattak is e pontban. Megható Marcellának története. Korai özvegyiségét a császári házzal rokonságban álló Cerealis akarta új családi öröme kelteni. Végigment az összes magas tisztségeken, volt konzul is és mérhetetlen gazdagság felett rendelkezett. Félve kezdi szívének forró vágyát a nemes Marcellának — valószínűleg az ő anyjának, Albinának közvetítésével — előadni.

— Lehetek-e oly szerencsés — kérdi az özvegyet — hogy azt a nőt, akit szeretek, Róma leggazdagabb asszonyává tegyem?

— Én ugyan csak középszerű vagyonnal rendelkezem — feleli Marcella — de ez elég lesz a magam és az én szegényeim számára.

— Idős ember vagyok — üzeni újból Cerealis — de az idős emberek sokáig élhetnek még s a fiatalok hirtelen meghalhatnak, amiről Marcella szomorú tapasztalattal meggyőződhetett.

Marcella ismét kész a felelettel.

— Annyi bizonyos — úgymond — hogy a fiatal emberek hirtelenül meghalhatnak, de az öregek viszont nem élhetnek soká. Azonfölül, ha mégis rászánám magam az újból való férjhezmenésre, akkor is férjet és nem vagyont kívánnék szerezni a házassággal.

Cerealis visszalépett. Marcella pedig rokonainak osztja ki drága bútorait, ékszereit, úgy, hogy semmi aranytárgyat nem tartott vissza magának. Kiszórta szépítőszereit és selyem helyett, amiben eddig tündökölt, legegyszerűbb s majdnem mindig barna színű öltözetben járt, örökös özvegységének szemfedőjébe temetkezve, miként egy kortársa róla írja. Végre elhagyja a zajos várost s kivonul az Aventin alján épült családi házba, mely csakhamar mintaképe lesz az imént lefeszett magánkolostoroknak.

Az Atanáz elhintette mag tehát szép gyümölcsöt termett Rómában. De nemcsak itt. A római megújulás híre hamar eljutott Milanóba is, melynek püspöki székében 374 óta szent Ambrus ült, akinek a szüzségről és kolostori életről mondott szentbeszédei valószínű forradalmat idéztek elő a lelkek világában, miként azt az ő életrajzában ecseteltük. (Szent Ambrus élete. 55. 1.) Amit Milánó nagy püspöke mondott, az nem hangzott el a pusztában kiáltónak szavaként: hallgatói csak úgy, mint írott művei, az egész keresztény világba vitték szét a lelki megújulásnak termékeny csiréit. így Aquileiába is.

Mikor Jeromos 371-ben ideérkezett, üdvös lelki hullámzásban találta azokat a köröket, melyekben megfordult. Amit Rómában a Marcellák, azt itt Aquileiában Rufinus, Bonosus, Heliodorus, Chromatius, Eusebius, Jovianus, Nicias, Innocentius és mások szintén épületes buzgósággal valósították meg. Mindezek Jeromosban tanítómestert üdvözöltek és tiszteltek, aki ékes-szólásával még csak fokozta bennük a remeteélet iránti lelkesedést. El is széledtek ki az Alpok sziklaüregibe, ki az Adria egy-egy árva szigetére, hogy ott osztatlanul munkálhassák lelkük üdvösségét. Jeromos is Dalmácia kopár vidékeit járta be testvérel, Paulinianussal. De nem soká tehetette. Lupicinus szülővárosának papja nem jó szemmel nézte ezeket a kóbor remeteket s úgy látszik, kemény rendszabályokat hozott ellenük. Jeromos nem épen kíméletes kritikát mond róla egyik levelében, «aki mint gyarló kormányos lékes hajót kormányoz és vakon vakokat az örvénybe vezet». (Ép. 7. n. 5.) Elválk testvérétől és Aquileiába megy, ahol társakat toboroz Szíriába vagy Egyiptomba. Ép ez időben érkezett oda egy antiochiai pap, Evagrius, aki szívesen ajánlkozott vezetőül az ő hazájába. Ezzel az útirány kérdése el volt döntve. El is indulnak 372 őszén és pedig Innocentius, Nicias, Heliodorus és Hylas, Melániának felszabadított rabszolgája, «aki erkölcsének tisztaságával lemosta a rabszolgaság szennyét*». (Ép. 3. n. 3.) A tengeri utat választották, míg Jeromos egymagában a szárazföldöt, tehát a Duna völgyén és Trácián át Konstantinápolyba, azután a Bosporuson átkelve, bejárta Pontust, Bithyniát, Galaciát, Kappadóciát és Ciliciát, ahol a roppant hőség miatt csaknem meghalt. A kappadóciai Caesareában újból találkozott Evagriussal, kinek társaságában felkereste a város nagynevű püspökét, Basiliust. Végre az Amanus-hegyen át 373 végén Antiochiába ért, ahol tengerúti társai már vártak reá.

Antiochia akkor szomorú belvillongásoknak volt színhelye. Az arianizmus itt is megosztotta Krisztus táborát s ez ellentétek kivált püspökválasztásokkor éleződtek ki a legszomorítóbban. A béke már-már visszatért látszott a sokat zaklatott egyházba, 360-ban, mikor az igazhitűek megegyeztek az ariánusokkal a püspök személyében, Meletiusban, Sebaste volt püspökében, akit mindnyájan igazságos s békeszerető embernek ismertek. Ámde Konstancius császár, aki ariánus volt, ép igazhitűsége miatt számkivetésbe küldte, örökét pedig két más püspök foglalta el: az ariánus Euzoius és a pápa követe, Cagliari Lucifer által püspökké szentelt Paulinus. A zavar még nagyobb lett, mikor Meletius az ariánus császár halála után visszatért számkivetéséből és régi jogaiba lépett. Evagrius ép e meghasonlás ügyében járt volt Itáliában s ott mint Paulinus híve és jóbarátja az ő javára hangolta az illetékes köröket titokban azzal a szándékkal, hogy a már magas korú Paulinus helyébe ő maga léphessen.

A külső meghasonlásnál nem csekélyebb baj volt az a tévtanítás, melyet egy Apollinaris nevű püspök terjesztett el Szíriában. Atyja neves költő volt, ő maga a Szentírás tanulmányozására adta magát, de a hititkok szentföldjén megbízhatlan vezetőnek bizonyult: ragyogó ékesszólással sokban téves nézeteket hirdetett. Talán ép ékesszólása volt lelkének megrontója, mert kevélységet lopott beléje, kevély lélekkel pedig nem találni rá Istenre. Csak aki Mózesrel leveti a földi tudálékosság saruit, léphet Isten elé. Csak aki elzárja füleit a földi dicsőség és hiúság szirénhangjaitól, hallhatja meg Istennek szavát. Apollinaris többet bízott saját eszében, mint Isten felvilágosító kegyelmében. A véges értelem világát többre becsülte az isteni kinyilatkoztatás fényénél. Ékesszólásával azonban sokakat vonzott szószéke alá, ezek közt Jeromost is, aki a klassziku-

sok emlőin nevelkedve kimondhatatlan élvezetet talált Apollinaris elragadó beszédében, bár tartalmán sűrűn megütközött és nem is osztotta merész véleményeit, hívő pietását sértő nézeteit. Talán hosszú időre visszatartotta volna őt ez a megcsodált ékesszólás útjának tulajdonképeni céljától, ha egy kirándulás az Antiochiától 30 mértföldnyire fekvő Maronia-tanyára váratlanul ki nem ragadja őt Apollinaris bűvköréből.

Élt ott egy Malchus nevű remete, akinek élettörténete Jeromos életére is döntő befolyással volt. Le is írta azután (*Vita Malchi* M. L. 23.), hogy mások is épüljenek rajta. Malchust szülei meg akarták házasítani, de ő kolostorba vágyódott, azért elhagyja a szülői házat és eljut Chalcis sivatagába. Az ott élő remeték közt éli boldog meglegedettségben napjait, mikor sok év múlva elhatározza, hogy felkeresi a szülői házat. Apátja hiába tartóztatja. A karaván, melyhez csatlakozik, izmaeliták kezébe jut, akik Malchust is elhurcolják és juhok őrzésére rendelik. Ura hamar felismerte e rab-szolgájának értékét s hogy magához kösse, arra kényszerítette, hogy egy vele együtt elfogott nővel házasságra lépjen, akinek azonban volt férje, csak hogy azt másfelé hurcolták el. Malchus keserűen siratja engedelmetlenségét és Isten büntetését látja sorsában. Kétségbeesésében öngyilkosságra gondol s már villogtatja törét maga ellen. «Isten veled, te szerencsétlen asszony! — kiáltja feléje — inkább leszek vértanú, mintsem férjed (martyrem potius, quam maritum)». De lábaihoz veti magát amaz. «Kérlek — úgymond — a Jézus Krisztusra, ne ontsd ki véredet az én bűnömre, vagy ha meghalni akarsz, előbb belém mártsd törödet. Ha visszatérne is férjem, én megóvnám szüzességemet, mert erre tanított meg engem a sivatag; inkább meghalnék, mintsem azt elveszteném. Miért halnál meg, csak hogy férjem ne légy? Tudd meg, hogy én halnék meg, ha fér-

jem akarnál lenni. Tekints engem a szemérmesség feleségének és szeresd inkább a léleknek, mint a testnek egyesülését. Urunk férjnek fog tartani, Krisztus tudni fogja, hogy testvérem vagy. Könnyen fogjuk elhítni másokkal, hogy házastársak vagyunk, mikor látni fogják, mennyire szeretjük egymást.» Malchus bámulva a nő lelkületét, beleegyezik és boldog békében él vele. De egy szép napon nyája fölött őrködve, megfigyel egy hangyabolyt. Mily rend a munkában, mily összetartás a társas életben! És eszébe jut — a kolostor. Este búsan tér haza. A nő észreveszi arcán lelki fájdalmát.

Közösen elhatározzák, hogy megszöknek. Harmadnap az úr nyomukba ér, de egy oroszán széttepi őt szolgájával együtt. Malchus eléri a kolostort s Jeromos boldog öregségben találja őt ott. Beszéde, mint valami égből jövő szózat hatott Jeromosra. Élettörténetében intést látott és irányítást a saját életére. Az a túlvilági béke s öröm, mely az öreg Malchus arcán előmlött s minden szavából kicsendült, nagy elhatározást érlelt meg Jeromos lelkében: elhatározta, hogy elhagyva a világot, Chalcis pusztaságába vonul vissza. Evagrius ismét szívesen ajánlkozott, hogy a sivatag első körzetében levő kolostor apátjának őt beajánlja. Heliodorus és Nicias visszatértek Itáliába, csak Innocentius és Hylas követték őt Chalcisba 374 végén.

II.

A chalcisi sivatagban.

(374—379.)

SIVATAG három körzetre oszlott. Az elsőt kolostorban élő szerzetesek lakták, —coenobiták — akik földműveléssel és különféle mesterségek gyakorlásával biztosították maguknak a megélhetést. Beljebb a pusztában éltek a *bezárkózók*, a mostani kartauziak módjára annyiban, amennyiben mindegyiknek külön házacskája volt. de a kartauziak közös rendszabálya nélkül: mindegyik maga csinált magának életszabályt s a többitől függetlenül gyakorolta azt. A sivatag harmadik övét a tulajdonképeni remeték foglalták le. Ezek a természet minden mostohaságával dacolva, egy-egy szikla-üregben éltek le a legszigorúbb önmegtagadások és önsanyargatások közt bűnbánó életüket. Ragadozó állatok, mérges kígyók és skorpiók voltak egyedüli lakótársaik. Ember ide alig vetődött. Akik ide jöttek, nem emberek társaságát keresték, hanem csak Istenét... Nem embereket, hanem az Istent akarták meglátni és meghallani. A Krisztus szava hozta őket ide: «*Meny-nyek országa erőszakot szenved és az erőszakosak ragadják el azt* (Mt. n, 12.). Nos, ők azért jöttek ide, hogy ezt az eget ostromló, ezt a mennyországot meghódító erőszakot a régi ember ellenében elkövessék. «A csodával határos önsanyargatás s a nagyszerű káprázatoknak tanója — miként Thierry nevezi (60.1.). —Jaj volt annak,

aki e helyre minden megpróbáltatásokkal dacoló szellemi és testi erő nélkül merészkedett!»

Ezt a jajt Jeromos is megtapasztalta már az első körzetben is. Róma előkelő világában élve, ugyancsak nem edződhetett reá erre a kemény életmódra. Előbb a test mondta fel a szolgálatot: a perzselő nap heve kiszárította még csontjait is, miután a folytonos böjtölés csontig lesoványította őt. S a beteg, önmagával tehetetlen test megbénította a lelket is, bármily kiváltságos erők és képességek feszültek is benne, hiszen a kőszáli sas sem bír szállni, ha megbénulnak szárnyai.

De mintha Isten különösen meg akarta volna szolgáját próbálni, testben-lélekben összetörve újabb csapás éri Jeromost. Innocentius forró lázban meghal és Jeromos az ő egyik szemét, lelkének legkedvesebb testvérét# siratja benne. De alig hántolja el ezt, máris új sírt kell ásnia másik támasza számára: Hylast is elragadta tőle a könyörtelen halál. Mint egy második Jób ül szomorúan egykori boldogságának romjain. Nem is bírja ki tovább a kolostorban, ahol minden drága halottaira emlékezteti őt. Úgy van meggyőződve, bűneiért bünteti őt az Úr, tehát még szigorúbb lemondással kell az igazságosan haragvó Istent engesztelnie. Elhagyja tehát a kolostort, el azokat a neki oly drága sírhantokat és beljebb vonul a sivatag második övébe, hogy ott még szigorúbb vezekléssel engesztelje az Istent. De ki ecsetelhetné jobban ezt a vezeklést, mint ő maga. Árván ültem egymagamban s szívem keserűséggel volt telve. Szőrzsákban borzongtak elégtelenedett tagjaim s bőröm annyira megfeketedett, hogy szerecsennek tarthattak volna. Mindennap könnyhullatás, mindennap sóhajtozás s amikor akaratom ellenére elnyomott az álom, a puszta földön elterülve, széteső tagjaimat alig bírtam összetartani. Az ételről és italról nem is szólok, hiszen a kolostorban élők csak friss vizet isznak és főtt ételt

enni már dőzsölésszámba megy. Így tehát minden emberi segítségtől megfosztva, Jézus lábainál ültem s azokat öntöztem könnyeimmel, törülgettem hajammal és a lázadó testet hetekre terjedő étlenséggel iparkodtam leigázni.» (Ep. 22. n. 7.)

De a legszigorúbb vezekléssel sem tud fiatalkori megfeledkezéseinek szomorú következményeitől, a tisztátalan képzetektől és vágyaktól szabadulni. «Fehérek voltak ajkaim a böjttől s elmém a hideg testben is vágyaktól hevült s a testileg szinte már meghalt emberben a kéjnek tüze égett.» A tisztátalanság bűnét nyomon követi a bűnhődés testben is, lélekben is. A Szentírás tele van szörnyű istenítéletekkel, melyekkel Isten ezt a bűnt sújtja. Vízözön, tüzes kénkőeső, százezreket elragadó pestis, hirtelen halál voltak az ostor az ő kezében régen épúgy, mint most. A modern kórházak «külön pavillon»-jai sokat mondhatnának el a mi korunk bélpoklosainak szörnyű vergődéssel teli bűnhődéséről! Jeromos is megbűnhődött fiatalságának botlásaiért. Istent kereső lelkének, mely a táborhegyi magasságok után epedett, szörnyű kín voltak azok a mocsaras gondolatok, azok a posványos képzetek, melyek benne állandóan rajzottak és nem engedték őt nyugodni.

«Még kicsi cellámtól is féltem — írja — mintha megismerte volna s tudta volna gondolataimat. Nem is volt benne maradása: éjjel-nappal rótt a zord pusztaságot. Kínzó gondolataitól még sem birt szabadulni. «Aki a pokoltól való félelmemben ily tömlöcre kárhóztattam magamat és skorpiók meg vadállatok társaságában éltem, lélekben mégis sokszor a táncosnők között időztem.» (I. h.) Arra a meggyőződésre jut, hogy nem elég a vezeklőostor, az csak a testet érinti; a lelkét is kell ostromoznia, arra is vezeklőruhát húznia. A Szentírás iránti érdeklődése már régen kívánatosá tette a zsidó nyelv elsajátítását. De a klasszikusok szépségeivel eltelt

Jeromos mindig különös ellenszenvet érzett e nagyon egyszerű, minden szépség nélkül szükölködő nyelv iránt. Nem is kellett tehát soká lelki vezeklésének módja felett gondolkodnia: ennek, a neki oly ellenszenves nyelvnek elsajátítása a legcélszerűbb eszköznek látszott. Ez elhatározása azonban a magányos sivatag elhagyására kényszeríti s így visszatér a kolostorba.

*

Élt a szomszédos kolostorban egy zsidóból lett szerzetes. Ezt választotta nyelvmesterének. Nehéz, mert ellenszenves munka volt ez Jeromos számára. A latin és görög nyelv finomságaihoz szokott füle szinte undort érzett a zsidó nyelv darabosságától. A torokhangok hehezetessége is nem csekély nehézséget jelentett a latinnak tiszta hangzásához szokott tanítványnak. «Hogy mily kemény munkát végeztem, mily nehézségekkel küzdöttem, hányszor kétségbeestem, hányszor abba-hagytam és mégis újból kezdtem, arról tanúságot tesz úgy a saját lelkiismeretem, mely ezeket átszenvedte, mint azoké, kik közös életben éltek velem.» (Ep. 125. n. 12.) A szentírási könyvek sem gyakoroltak reá különös hatást, sőt nemesen egyszerű, minden cicoma nélküli irányuk egyenesen ellenszenvesekké tette azokat előtte s azért mindig örömmel nyúlt az ő kedvelt klasszikusai után, melyeket még Itáliából hozott magával s mint legdrágább kincseit mindezideig gondosan megőrzött.

Egy álomlátás azonban 375 vagy 376 nagyböjtjében lényeges változást idézett elő e pontban Jeromos lelkében. Betegségében lázas álma volt: az ítélő Bíró előtt látta magát. «Mivoltom felől kérdeztetvén, kereszténynek mondtam magamat. De a Bíró: Hazudsz! — úgy-mond — mert te Cicero híve vagy és nem keresztény; ahol ugyanis a kincsed, ott a te szíved is! Rögton el-hallgattam és a verésnél — mert megveretésre ítélt el —

még inkább gyötört a lelkiismeretem tüze. Kiáltani kezdtem és jajveszékelve mondtam: Könyörülj rajtam, Uram! Könyörülj meg rajtam. E szavam hangzott az ostorcsapások alatt. S esküdni kezdtem, mondván: Uram, ha még egyszer kezembe venném a világi írókat és olvasnám, büntess úgy, mintha megtagadtalak volna! Ez eskümondás után elbocsáttattam s mindnyájuk csodálkozására kinyitom szememet, melyből oly bőven omlott a könny, hogy fájdalommal még a nem hívőket is meggyőztem látomásomról.» (Ep. 22. n. 30.)

A látomás csak álmokép volt és az eskü is csak álom; nem is tartotta azt soha szigorúan kötelezőnek, amint azt Rufinus akarta volna s neki szemére is hányta. (Contra Ruf. II.) Annyi hatása mégis volt ez álomnak és az álomban tett eskünek, hogy ezután a Szentírásnak adott előnyt s ennek tanulmányozására szentelte magát.

Jeromos nem csalódott: a komoly szellemi munka megszabadította őt azoktól a kínzó képzetektől, melyekről szóltunk. Lassan helyreállott lelkének megzavart egyensúlya, de még korántsem az az édes béke, mely után annyira vágyódott. A kolostorban sok társa körében is elhagyatottnak, árvának érezte magát. Megértésre nem is találhatott azok között, kik műveltség tekintetében messze alatta álltak. Evagrius ugyan többször felkereste és nagy szeretettel gondoskodott szellemi szükségleteiről könyvek beszerzésével, de ő még sem volt ((lelkének egy része», mint a megsiratott Innocentius. Heliodorusra gondolt. Ó, ha eljönne és megosztaná vele az önkéntes számkivetést s a vele járó keserűséget, hogy azután együttesen annál inkább élvezhetnék édességét. Tollat is ragad és megírja egyik legragyogóbb levelét és abban a sivatag olyatén dicshimnuszát, a remeteélet olyatén védíratát, mely egymagában is örök díszhelyet biztosítana írójának az Egyház klasszikusainak díszes táborában.

«Szeretettel hívlak — írja Ep. 14. — jöjj hát, siess. Ne gondolj vissza a régi nehézségekre. A sivatag az igénynélkülieket szereti. Te hiszel a Krisztusban, higgy az ő beszédének is: *Keressétek először az Isten országát és ezek mind hozzáadottnak nektek.* (Mt 6, 33.) Nincs szükséged sem tarisznyára, sem botra. Nagyon gazdag az, aki Krisztussal szegény (n. 1.). Nézd Pétert, mint hagyja el a hálót, nézd a vámost, mint kel rögtön a vámasztaltól már mint apostol. Az Emberfiának nincsen helye, ahová fejét lehajtsa és te tágas oszlopcsarnokokat mérsz végig. Aki földi örökséget vársz, nem lehetsz Krisztusnak öröklő társa (n. 6.). ó sivatag, mely Krisztus virágaitól virulsz! Ó magány, melyben azok a drágakövek teremnek, melyekből a Titkos Jelenések városa felépíttetik. Meddig fog még a füstös városok tömlőce bezárva tartani? Félsz a szegénységtől? De hát Krisztus boldogoknak mondja a szegényeket. Vagy a munkától félsz? Ámde izzadás nélkül bajvívó meg nem koronáztatik. Vagy a sivatag végeleáthatatlan sivársága tölt el rettegéssel? De lélekben jársz a paradicsomban. Valahányszor lélekben odaszállsz, már nem leszel a sivatagban. Elkényeztetni ember vagy, testvér! ha a világgal is akarsz örvedeni s azután Krisztussal is uralkodni.» (n. 10.)

A szép levél azonban nem indította meg Heliodorust annyira, hogy Jeromos tanácsát el is fogadta volna. Úgy látszik, tisztában volt önmagával, hogy nem bírná ki a remeteélet nélkülözéseit. Sok út vezet Istenhez s nem kell mindnyájunknak azt járni, mely sivatagon vagy kolostoron át vezet ő hozzá. Isten sem dolgozik sablonokkal. Nagy művész nem ismétli meg magát sohasem! Minden lélek, amely üdvözülni, az ő kezének remekelése, de nincs a sok közt két teljesen egyenlő sem. Sok apostol volt és még több vértanú, szűz és hitvalló, de mindnyájan típusok sajátos egyéniséggel és megkülönböztető eredetiséggel. Heliodorus is tudhatta ezt és nem ment el Chalcisba, ellenben nektárként szürcsölgette barátjának beszédét, mely mint valami csodás ital, ömlött a néma sorokból lelkébe. S hogy háláját ezért a bizonyára rég nem élvezett gyönyörűségért kimutassa, eljuttatta e levelet a római jámbor nőkhöz, akik, mint ő,

elragadtatással olvasták s addig olvasták, míg végre emlékezetből is tudták. Tizenöt év múlva Fabiola lelkesen szavalta el azt az ámuló Jeromosnak betlehemi magányában!

*

De a békés megnyugvás e boldog napjai még igen messze álltak Jeromostól. A hitviták heves árja eljutott Chalcis pusztájába is, becsapott a Jeromos-lakta kolostornak különben csendes celláiba is. Úton-útfélen nem lehetett mást hallani, mint hittani vitákat. A sivatagok lakói sokkal hiányosabb hittani tudással rendelkeztek, semhogy érdemlegesen tudtak volna e különben is kényes és nehéz kérdésekhez hozzászólni. Náluk a hittani kérdés politikaivá vált: a keletiek állásfoglalása a nyugatiakkal szemben. Az ellenkezés csiráját — akaratlanul is — Nagy Konstantin császár hintette el akkor, amikor Konstantinápolyba tette át székhelyét. A császári udvar fényében a konstantinápolyi püspökök lassan megfeledkeztek a római püspököknek, mint pápának, vagyis az Egyház látható fejének tartozó tiszteletről. A császári trón áthozatalával — úgy gondolták — Péter széke is átszármazott az új fővárosba. A súrlódások napirendre kerültek és végre is teljes szakadásra vezettek.

Jeromosnak is keservesen kellett ez ellenségeskedést megtapasztalnia. Celláját valósággal megostromolták társai, sokszor még életét veszélyeztető fenyegetéseket is hallatva. Az említett három párt mindegyike magának szerette volna őt megnyerni. (Ep. 16. n. 2.) A Szentháromság tanát feszegették akkoriban hívők és hitetlenek. A szellemi tehetségekkel felruházott ember nem érte be a kinyilatkoztatás tanításával, melyet Isten az ő végtelen irgalmában önmagáról adott; ő ennek a felfoghatatlan, véges ésszel felmérhetlen titoknak örvénylő mélységeibe is be akart hatolni. Ennek a vakmerő törekvésnek százados útját sok súlyos tévedés jelzi. Egyet

azonban javára is könyvelhetünk el, azt, hogy hozzájárult a hittitok megvilágításához s a róla való igaz tannak kifejtéséhez, mely ha nem is hozta azt közelebb megértésünkhöz, — a «hittitok» mindig titok marad a földön járó embernek, mert *mrnig a testben élünk, idegenben járunk, távol az Úrtól* (Kor. II. 5, 6.) és csak «*részleges a mi ismeretünk*» róla, mert most csak «*tükörben látjuk őt rejtélyesem*» (Kor. I. 13, 9—12.) — mégis megerősített minket hívő imádásunkban és imádó hódolatunkban, mellyel e fenséges titokban élénk állított Szentháromság előtt térdre borulunk. Az Egyháznak komoly munkát kellett végeznie, hogy megtalálja és megállapítsa az egyes szavakat, kifejezéseket, melyek ha nem is magyarázzák meg a titkot, de fődik az igazságot. E szavak, kifejezések fölött nagy viták folytak s a hozzájuk kötött értelem szomorú megoszlást okozott a hívek seregében. Jeromos megható jelét adta alázatos hitének és hívő alázatosságának, mikor a körülötte dúló harcból elszáll lélekben Rómába és magától a pápától, mint Krisztus földi helytartójától kér oktatást a helyes kifejezésekre vonatkozólag. «Mivel a népek régi gyűlölködésével feldúlt Kelet az Úrnak egyszövésű köntösét egyre jobban rongyokra tépi, azért úgy gondoltam, hogy Péter tanszékét kell megkérdezni, ugyanott kérve most lelki táplálékot, ahol Krisztus ruhájába öltöztem. (Ep. 15. n. 1.) Bár megfélemlít nagyságod, biztat mégis jóságod: a halásznak utódjával s a keresztnak tanítványával beszélek. Miután senki mást, mint csak Krisztust követem, azért hívő egyességben vagyok Szentségeddel, vagyis Péter tanszékével. Tudom, hogy ezen a kőszálon épült az Egyház. Aki e házon kívül eszi a bárányt, profán ember. Aki nem tartózkodik Noé bárkájában, el fog pusztulni a vízözönben. Aki nem gyűjt veled, az szétszór, vagyis aki nem Krisztusé, az antikrisztusé.» (n. 2.) Jeromos levele szépen illusztrálja egyúttal a pápa tévmentességének

hitét az Egyházban kezdettől fogva. A vatikáni zsinat nem mondott ki új tant, hanem a kezdettől fogva hitt igazságot mondotta ki ünnepélyesen.

Damazus pápa felelt. Levele nem maradt reánk, de Jeromos említést tesz róla.(Ep. 17. n. 2.) Tartalmát ugyan nem közli, de nem lehetett más, mint megerősítése annak a hitnek, melyet Jeromos az ő levelében is vallott: Istenben egy természetet vallunk s ez az egy természet vagyis magától való lét három önálló, egyenlően tökéletes és örök személynek teljesen azonos birtoka. (Ep. 15. n. 4. Dr. Schütz: Dogmatika I. 212. 1.)

Jeromos ezen hitvallása valóságos olaj volt az ariánus tűzre, melynek parazsa ott lappangott társainak szívében; eretneknek, pogánynak szidalmazták kórusban. Jeromos kezdé belátni, itt nem lehet tovább maradása. Ilyen környezetben minden lelki haladás és minden szellemi munka teljesen lehetetlenné van téve, hiszen társai még írópapirost sem adtak neki. «Nincs számomra férőhely e pusztában — panaszkodik utolsó levelében. — Mindennap hitvallást követelnek tőlem, mintha hit nélkül születtem volna újjá. Vallomást teszek, de nem tesszik. Aláírok, de nem hisznek. Csak egyben volna örömük, ha elmennék innét. Már-már megyek is s ha testem gyengesége és a tél keménysége nem tartana vissza, már futnék is innét.» (Ep. 17. n. 3.) Senki sem várta a tavaszt oly forró epedéssel, mint Jeromos. Úgy várta, mint a vándormadár, hogy másik hazájába költözzék. Amint első lehelete megérintette a Libanon hómezejét, Jeromos elhagyta a kolostort, annyi szenvedésének színhelyét és visszatért Antiochiába 379-ben.

III.

Chalcistól Betlehemig.

Antiochiában. — Konstantinápolyban.

PAULINUS, a város püspöke hamar felismerte Jeromos kiválóságait és pappá akarta szentelni, hogy megnyerje és lekösse magának. Jeromos azonban ellenkezett, szabadságszeretete nem tűrt semmi lekötöttséget. A vándormadár nyugtalan vére lüktetett ereiben, amely szereti a változatosságot. Másrészt megízlelvén a remeteélet függetlenségét és szabadságát, úgy érezte, hogy nem tudná a papság édesen nehéz igáját jól elviselni. Paulinus azonban nem nyugodott és végre Jeromos is engedett bár azzal a kikötéssel, hogy megtarthatja mozgási szabadságát. Papi hatalmát különben sohasem gyakorolta «szerénységből és alázatosságból», miként szent Epiphanius mondja. «Nagy a papok méltósága — írja ő maga M. L. 25. col. 463., — de nagy a romlásuk is, ha vétkeznek, örülünk, ha tökéletesedünk, de féljünk a bukástól. Nem oly nagy az öröm magasban állni, mint amily nagy a szomorúság a magasból alábukni. Nem is csupán saját bűneinkről kellend számat adnunk, hanem mindazokról is, akiknek üdvösségét nem szorgalmazzuk eléggé.*

Itt különben szorgos munkásságban telnek napjai. Lázasan dolgozott. Egymásután látnak napvilágot művei, melyek csakhamar a hírnév dicskoszorúját fonják neve köré. Még Chalcis kolostorában írta meg szent Pál remete

életét. Antiochiában írja meg a luciferiánusok elleni párbeszédét, vagyis Cagliari Lucifer követői ellen, aki azt tanította, hogy az ariánusok és más eretnekek, ha megtérnek tévedésükből, ne vétessenek vissza az Egyház kebelébe. Jeromos egy költött alakot, Orthodoxust állít vele szembe s amit ennek ajkaira ad, azt most is el lehet mondani: a IV. század Egyháza ugyanazt tanítja, mint a XX. századé! Majd Konstantinápolyba megy. Nem a város, hanem annak szent püspöke, nazianzi Gergely vonzotta őt oda. Bár nagy korkülönbség volt közöttük, mégis benső barátság fűzte őket egymással össze. Gergely valóságos tárháza volt a különféle ismereteknek, melyből olthatatlan szomjúsággal merített Jeromos. S amilyen kiváló volt tudományos műveltsége, épolyan volt életszentsége, mely mindenek tiszteletét vívta ki számára. Mindkét kiválóságát pedig bearanyozta elragadó ékesszólása, mely hívőt és hitelent egyaránt vonzott szószéke alá. Jeromos boldog napokat élt át mellette. Nem is tudott tőle egyhamar elválni. Két esztendő telt el Gergelynél és csak 381-ben hagyta el a várost, amikor Gergely is. Nagy embereknek mindig vannak ellenségeik. Gergelynek is voltak, kiknek élén Péter, alexandriai érsek állott. Ez a konstantinápolyi székbe, melyet Gergely csak kényszerítésnek engedve s azon feltétellel fogadott el, hogyha a többi püspök is zsinatilag hozzájárul megválasztásához, egy Maximus nevű cinikus bölcslőt akart ültetni. Az a zsinat 381 május havában össze is ült, de a legszomorúbb képet nyújtotta. Maga Gergely azt írja róla, hogy oly benyomást tett a szemlélőre, mintha egymás ellen felbőszült darvak vagy ludak tábora volt volna, ahol az ellenfelek azon voltak, hogy minél jobban megtépázzák egymást. A szent püspök szomorúan látva ezt az áldástalan meghasonlást, önként lemondott és el is hagyta a várost és visszatért Nazianzba,

majd születési helyére Arianzba, ahol csendes munkáságban élt 389 vagy 390-ben bekövetkezett haláláig.

Jeromos sok ismerettel telítette tudást szomjazó lelkét Gergely társaságában. De ezzel be nem érve, Origenes és Eusebius műveit is tanulmányozta, utóbbinak Chroniconját le is fordította latinra és kiegészítette. Ekkor írja értekezését a Szeráfokról és Origenes 28 homiliájának magyarázatát.

Damazus pápának zsinatot hirdető levele Jeromost is Rómába vezette. A pápa hívó szózatának engedelmeskedve jött Konstantinápolyba Paulinus, antiochiai és Epiphanius, a cyprusi Salamis püspöke. Jeromos örömmel ragadta meg a jó alkalmat a rég nem látott Rómába visszatérhetni és csatlakozott hozzájuk, bár Baronius valószínűnek tartja, hogy ő is külön meghívást kapott a pápától. 382 őszén szerencsésen meg is érkeztek az örök városba.

Rómában.

Az a 15—16 év, mely Jeromos utolsó római tartózkodása óta elmúlt, nagyon szomorú lapokat írt bele az Egyház történetébe. Szent Péter széke körül heves pártviszályok dúltak s a pápaválasztásokat még vérontással is beszennyezték. Már Liberius ellen II. Félix bitorolta a pápai hatalmat s amikor 366-ban Félix számkivetésével és Liberius halálával megüresedett Péter széke, Damazussal szemben ismét egy Ursicinus vagy Ursinus nevű, elég rosszhírű ember lépett fel pápa jelöltként s fondorlataival, valamint vesztegetéseivel kivált az utca népében elég tekintélyes pártot szerzett magának. A hívek komolyan gondolkodó része azonban a vallási és világi tudományokban egyaránt kitűnő Damazus mellé sorakozott, aki finom, mindenkít megnyerő modorával is messze felülmúlta az erőszakos és műveletlen Ursinust. Meg is választották

Damazust. De Ursinus pártja ebbe nem akart bele-nyugodni s oly parázsverekedést rögtönzött, mely sok emberáldozattal is járt. Sőt 366 október 25.-én megisméltődött ez a vérontás, mikor Ursinus a Liberius-ról elnevezett bazilikába (S. Maria Maggiore vagy ad Nives) hívta össze párhíveit és ott Damazus megválasztatását semmisnek nyilvánítván, önmagát kiáltatta ki pápának. De felvonult Damazus pártja is és valóságos ostrom alá fogta az elzárt bazilikát. A bennlevők is védekeztek s így valóságos csata keletkezett, melybe csakhamar a katonaság is beleállt s a bazilika betört kapuin, valamint a tetején rögtönzött nyílásokon át nyilainak egész záporát bocsátotta Ursinus jajveszékélő táborára. Embervér szentségtelenítette meg tehát az Űr szentélyét és száznál több halott maradt a véres harc helyén. Bizony szomorú esemény: az emberi szeplők Krisztus jegyesének isteni arcán. Az ember mindig gyarló hordozója volt Isten drága ajándékainak. Még Krisztus nyomaiban járva is mennyi félrelépés jelzi az ő útját! Amint megrontotta magamagában az Isten képét, úgy megrontotta Krisztus képét az Egyházban is; sok kemény, bizarr, visszatetsző vonást festett e képre rá, ami időről-időre elvette eredeti szépségét. Az emberi szenvedélyek piszkos árja fel-felcsapott Péter kősziklájára is. Beszennyezni tudta, de elseperni nem, mert az a szikla sohasem vált sártömeggé. Krisztus azonban, aki mindig együtt van az ő Egyházával, még a hozzátapadt sárból is ragyogó, értékes gyémántot tudott csinálni, azt a megdönthetien bizonyítékot, hogy az Egyház nem emberi alkotás, hanem isteni alapítás! Sok fényes trón állt már e földön és összedőlt. Sok értékes korona díszített már felkent fejeket és legurult a sárba. Sok erős jogart tartott már uralkodó kéz és összetörött. Péter széke rendületlenül áll, bár 2000 év rémes viharai tomboltak körülötte.

A tiara most is a legértékesebb korona, bár fénye nem egyszer halaványult el a századok folyamán, mikor arra méltatlanok ragadták azt magukhoz. A hármas kereszt most is a legkiterjedtebb hatalmú jogar, melynek szelíd uralma alatt 304 millió hívő hajol meg e földön. Viharok, ha tömek-zúznak is, tisztítják a levegőt; árvizek, ha piszkot-szennyet sodornak is tova, megtermékenyítik a talajt. A Dam[^]zus uralkodását megzavaró vihar is tisztítólag hatott az egyházi levegőre. Mert bár az az egyetemesnek tervezett zsinat a keletiek tüntető távolmaradása folytán nem jött létre, a 382-ben megtartott római gyülekezet mégis üdvös határozatokat hozott úgy a tévtanításokkal szemben, mint az erkölcsi élet emelése érdekében.

A zsinat fényesen igazolta Damazust ama aljas rágalmak ellen, melyekkel az alávaló Ursinus nem átalotta nevét bemocskítani. Mint feddhetetlen főpap állott tehát Krisztus Egyházának kormányán, minden erejével azon munkálkodva, hogy hajóját a krisztusi hit és erkölcs tiszta, mély vizein biztosan vezesse az örök kikötő felé. E nemes törekvésében hatalmas segítő társat nyert Jeromosban, aki iránt bizalmát már a zsinaton mutatta ki azáltal, hogy a megbetegedett Ambrus helyett őt bízta meg a titkári teendők végzésével. Jeromos is örömmel látta az Egyház kormányát ily szent és tudós főpap kezében, minőnek Damazust már 15 év előtt ismerte s most közvetlen-közeiből szemlélte. Azért ő is minden erejét, lelkesedését, képességét a nagy pápa rendelkezésére bocsátotta, aki mellett különben továbbra is titkári teendőket végzett, az ő nevében felelvén a sok kérdő levélre, melyek az Egyház minden részéből a pápához intéztettek. (Ep. 123. n. 10.) Jeromos a pápa bizalmasa, akinek tanácsát a pápa sokszor kikéri, kinek szentírásmagyarázatait a pápa nemcsak szorgalmasan olvasta, hanem sokat le is másolt magának sajátkezü-

lég. A 20. és 21. levele arról is tesznek tanúságot, hogy a pápa Jeromostól kért felvilágosítást nehezebb szentírási helyek értelmezésére vonatkozóan: e levelek Jeromos feleletei a pápa kérdéseire.

Jeromos örömmel kapcsolódott bele a pápa ama szép programjába, melynek célja volt a meglazult erkölcsöket úgy a népben, mint a papságban megjavítani. És Jeromos kiválóan alkalmas és hivatott is volt erre az erkölcsnemesítő munkára. Rómába is elhozta magával a sivatag szeretetét s annak levegőjét; szigorú aszkéta maradt mindvégig. A római papságot is elragadta volt a fényűzés árja, selyemtalárist viselt és szerette a fényes lakomákat. Jeromos megvetette a selyemruhát; nagyon szegény és szánalmas az, aki csak ruhájával tud hatni! Nem is láttak rajta soha suhogó selymet! Az ő ruhája egyszerű szövetből készült, barna színben, minden divattól független szabásban. Egyedüli ékessége tisztasága volt, mert amint megvetette a ragyogó selymet, épúgy útálta a piszkos, rongyos ruhát is, mely valamiképen hasonló lélekről tesz némaságában is tanúságot. Sovány, szikár alakja önmegtágadó életmódjáról tett tanúságot. Halvány, színtelen arca, melyet a sivatag forró napja annyira megbarnított, hogy miként hallottuk tőle, akár szerecsenek tarthatták volna, szigorú böjtölésről beszélt. Jeromos Rómában is sokat böjtölt. Úgy érezte, azt a félelmetes ellenséget, melyet összűleink szabadítottak nemünkre, mikor áthágták az első, a jó és rossz tudásának fájára vonatkozó böjti parancsot, a testi érzékiséget nem bírja másképp féken tartani. A bojt gyengíti a testet, de époly mértékben erősíti a lelket. Bilincsbe veri a testet, hogy felszabadítsa a lelket. Leköti a testi éhséget, hogy annál nagyobb lelki éhséget támasszon és neveljen az emberben Isten és az ő országa után. Nem dőzsölők és nem lakmározók, hanem böjtölők és

lemondók járják az Isten országába vezető utat. Nem vígan nótázók, hanem bűnbánati zsoltárokat éneklők vonulhatnak csak be oda, ahol az örök «szent, szent, szent» járja. Jeromos is ezt az utat járta és ezt az éneket énekelte. Ez a folytonos önfegyelmzés egész valóját tiszteletreméltóvá varázsolta, mert nemcsak ruházata terjedt ki és nemcsak fellépését, magatartását szabályozta, hanem átította egész gondolat- és érzelmevilágát és kicsendült minden szavából is.

Jeromos szívesen hallgatott szónok és kedvelt társalgó volt. Óriási olvasottsága, éveken át tartó világutazásai s az azokon szerzett sokoldalú tapasztalatai mindig érdekessé s egyúttal értékessé tették beszédét. Mint mikor megnyitják a máriacelli zarándokoknak a Lassingsfall zsilipjeit, melyek mögött napokon át fogták fel a kis patak friss vizét s ez azután zúgó-bömbölő eséssel zuhan alá a szédítő mélységbe, mennydörgészerű morajjal töltve be az egész völgyet s oly látványt nyújtva a szemlélőnek, amely félelmetes fenségével felejthetetlen benyomást gyakorol az ő lelkére, úgy volt a hallgató Jeromos beszédének árjával is. Amit a magábaszállás csendes óráiban gyűjtött, amit könyvekből és tapasztalatból lelkében elraktározott, amivel buzgó imában és hosszú elmélkedésben lelkét csordul-tig betölté, az hatalmas, mindenkit magával ragadó árként szakadt ki belőle s majd gyönyörködtető, majd megfélemlítő áradatként tört elő ajkain, mikor beszélt. Főereje azonban még sem olvasottsága, tanultsága vagy tapasztalata, hanem — a Szentírás. Jeromos mindig hűen teljesíti Krisztus parancsát: *Hirdessétek az evangéliumot.* (Mk. 16, 15.) Nem emberi, hanem isteni erőnek forrása az. Aki ebből merít, mindig győzni is fog, meggyőzi a lelkeket az igazságról. Jeromos példaképe lehet minden kor igehirdetőinek, példakép napjainkban is. Szomorúan igaz, amit *dr. Mihályfi* panaszol

fel e tekintetben. «Talán egyetlen egy kor sem hanyagolta el annyira a Szentírást a prédikációban — írja Az igehirdetés című kiváló munkájában 35. l., — mint a miénk. A Szentírás volt eleddig minden korban a prédikáció fő tárgya, fő anyaga, ma minden a szónoké. Ép ezért nélkülözi a mai prédikáció az igazi szellemet, ihletet és kenetet.» Bárcsak napjainkban is minél több követője akadna Jeromosnak az igehirdetésben!

A vitatkozásban Jeromos félelmetes ellenfél. Éles esze hamar és tisztán fogja fel az igazságot és látja meg a támadás hibáját vagy gyenge pontját. Igazának tudata nyugodtságot biztosít neki; lelkében legtöbbször szélcsend van, még ha viharzik is beszéde és cikkáznak is szavai. Mint a tapasztalt bajvívó, aki ismeri erőit, ismeri kardját, de ismeri ellenfelének is minden gyengeségét, úgy küzd ő. Finom művű acélpenge az ő kardja, mint az, melyet Hohentwiel hercegasszonya ad Ekkehardnak: sok csatát szántott végig, de meg nem csorbult és el nem hajlott sohasem, csak győzni szokott, megadást nem ismer. Ha igazságos érvei nem hatnak, ha ellenfele azokat konokul megveti, akkor Jeromos a maró gúny törét veszi gyakorlott kezébe s jaj akkor neki, mert szúrás szúrás után éri őt, melyeken át hamar elvérzik: Jeromos nevetségessé s ezzel teljesen tehetlenné teszi őt. Össze is hasonlították őt Luciliussal, a szatíra mesterével s ő ezt nem vette zokon.

Amily mester a beszédben, épolyan az írásban is. Irálya époly eredeti, mint egész egyénisége. Jeromosnak sajátos stílusa van sajátos nyelvezettel, mely a régi szókincsnek új szavakkal való gyarapításából, görög és zsidó kifejezések elegyítéséből jött létre. «E vegyüleből azután — írja Thierry 141. l. — meg sem tudnám mondani, hogy miféle, meglepő és durva ékesszólás származott, de amely azért nagyszerűségénél, sőt mondhatnám végtelenségénél fogva annyira elragadó, hogy a

lelket bámulatba ejti s a bírálatot elhallgattatja. »Ő maga mondotta különben irányáról a legszigorúbb ítéletet, mikor azt írja, hogy «a zsidó olvasás csikorgása» beszennyezte minden ékesszólását, a latin nyelv minden báját, szépségét. «Hiszen tudjátok, hogy több, mint 15 éve nem volt kezemben sem Tullius, sem Maró, sem más pogány író. Mennyire haladtam fáradhatatlan szorgalmammal abban a nyelvben, azt mások ítéletére bízom, hogy mennyit vesztettem a magaméból, tudom.» (M. L. 26. col. 427.) Ez önbírálatát nagy alázatossága fogalmazta meg. *Bardenhewer*, a keresztény irodalomtörténet mestere ép nyelvezetéről azt mondja, hogy nem Lactantius, hanem Jeromos érdemli meg a «keresztény Cicero» dísznevet, mert a keresztény ókor prózáirói közt senki sem fektetett oly nagy súlyt az alaki szépségre, mint Jeromos és senki sem gyakorolt még megközelítőleg sem oly messzire kiható befolyást a keresztény latin nyelv kialakulására, mint Jeromos, különösen az ő Szentírásfordítása és levelei által. (Kirchenlex. 1888. V. 2035.) Valami ősi nyersesség, erőszakos vadság, tüzes szilajság lappang Jeromosban, mely sokszor bántó szenvedélyességgel tör ki belőle. De a természettől haragos, könnyen felhevülő, ingerlékeny embert állandóan csillapítja benne a kegyelemből táplálkozó, a Krisztus iskolájába járó, a krisztusi szelídségre törekvő ember. Finomlelkűségét szépen illusztrálja a Vigilantius elleni vitairatának következő vallomása: «Amikor harag tölt el és valami rosszat gondolok a lelkemben, ha éjjeli álomkép megzavar, nem merek a vértanúk bazilikáiba belépni, annyira remegek egész testemben és lelkemben. Te talán nevetsz és öregasszonyok képzelődésével vádolsz. Én nem szégyenlem azoknak hitét, kik elsőknek látták a feltámadt Urat. Te lakmározál a világ fiaival, én böjtölni fogok az asszonyokkal» (M. L. 23. col. 364.) Ha mindezekhez hozzávesszük azt az erkölcsi tekintélyt, melyet neki a sivatag-

bán eltöltött évek csak úgy szereztek, mint az egyre szélesbedő körben ismert iratai, természetesnek fogjuk találni, hogy Rómában közfigyelem tárgya volt és kivált a fennebb említett előkelő női körökben egyenesen vezető szerepre jutott

Az aventini (családi egyház) az alatt a 15 év alatt, míg Jeromos keleten járt, erőteljes, terebélyes fává fejlődött, melyről közben némely ág ugyan letört, de mindig új fakadások jelentkeztek, friss kivirágzások pompáztak rajta. A patriciusi jámbor hölgyek példája nem maradt hatás nélkül az alsóbb rétegekben sem. Itt is akadtak, kik a szüzi fátolt többre becsülték a menyasszonyinál, illetve özvegységük gyászfátyolát az Istennek szentelt élet érdemeivel koszorúzták meg. Az egész város egyre növekvő tisztelettel környezte az aventini kolostort, kiváltképen a szegények, özvegyek, árvák, betegek, kiknek szerető gondviselői voltak az abban lakók. Mert ezek komolyan vették az Úr szavát, melyet a gazdag ifjúhoz intézett: *«Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van és add a szegényeknek és kincsed lesz a mennyben s jöjj, kövess engem.»* (Mt. 19, 21.) így tett — hogy csak néhányat említsünk—az előkellő *Melánia* is, aki 23 éves korában jutott özvegységre három gyermekkel, kik közül kettőt férjével egyszerre veszített el. De a nagy veszteség nem bénította meg lelkét. Ellenkezőleg, mintha szárnyakat növesztett volna rajta, mert diadalmaskodva a természetes fájdalom, könnytelen szemmel, keserűség nélkül, mint aki megérti Istennek hívó szavát, mely oly gyakran hangzik el ravatalok mellett, felemelt fővel és minden áldozatra kész lélekkel így sóhajtott fel: *Készségesebben akarlak ezután szolgálni, Uram, aki ily nagy tehertől szabadítottál meg engem.* (Ep. 39. n. 4.) S hogy e felbuzdulás nem volt rövid életű szalmaláng, hanem valami abból a pünkösdi tűzből, mely az apostolok lelkében égett és nem engedte őket nyugodni, azt

mutatja az a szenvedésekben gazdag élet, melyet Melánia azután élt. övéinek eltemetése után nyomtalanul eltűnt Rómából, még kicsi fiáról, Publicoláról sem gondoskodva, amit keresztények és pogányok nagy bűnül róttak is fel neki, súlyos vádakkal illetve Jeromost is, akiben Melánia lelki tanácsadóját látták. De a kis árvának a város kormányzója gondos gyámot adott, aki neveltetéséről szépen gondoskodott és fel is nevelte derék férfiúvá. Publicola gyermeki érzelmei édesanyja iránt azért nem szenvedtek csorbát, sőt még csak gyarapodtak a hősi lemondás iránti hívő tisztelettel. Melánia pedig áthajózott Egyiptomba s ott bejárta Nitria és Thebais sivatagok összes kolostorait, fejedelmi bőkezűséggel ajándékozva meg Istennek ez önkénytes szegényeit. Bőkezűségében annyira ment, hogy óriási birtokainak utána küldött jövedelmei sem voltak elég hozzá és Melánia egymás után adogatta el birtokait. Volt oly idő, mikor 5000 szegényt táplált napokon át sajátjából. Mikor pedig Valens császár, mint vak ariánus üldözte a szegény remetéket és 365 körül közülük sokat a palesztinai Dio-Cesareába vitetett el fogságba, Melánia oda utazott, hogy az ártatlanul üldözötteknek segítségére lehessen. Köztük volt Isidorus és Ammonius is, az a két remete, aki Atanázt számkivetésébe hűen követte. Isidorus az alexandriai Egyháznak főalamizsnása lett. Ammonius pedig Nitria egyik kolostorába tért vissza s ott oly nagy tekintélynek örvendett, hogy a szerzetesek apátukká választották. Erényeinek híre a kolostoron, kívül is elterjedt s a hívek bizonyára püspökké választották volna, ha ő — ettől tartva — előre el nem zárta volna magától az utat, mely a püspöki székbe vezet, levágván magának egyik fülét. Melánia Caesareában rabszolgánő ruhájában naponként felkereste börtöneikben e hitvallókat s gondoskodott élelmezésükről. A börtönőrök azonban feljelentették a város kormányzójának, aki Melániát minden további

nélkül börtönre vettette, pénzét pedig elkobozta. De az erős asszony a börtönben is annak bizonyult: levelet írt a kormányzónak, melyben feltárta kilétét, figyelmeztette őt igazságtalanságára, melyet vele szemben elkövetett, mikor vagyonától és szabadságától megfosztotta és a veszélyre, melyet ezzel esetleg magára zúdít. A levél nem tévesztette el hatását, Melánia visszanyerte szabadságát, vissza a pénzét, sőt a kormányzó különös előzenekénységgel iparkodott előbbi bánásmódját jóvátenni és feledtetni. Említenünk sem kell, hogy előnyös helyzete a fogoly hitvallóknak is javára szolgált. Később Jeruzsálembé ment, ott két kolostort épített, egyet férfiak, egyet nők számára, melyet önmaga vezetett. Amannak élén Rufinus állott, Jeromos ifjúkori jóbarátja, most azonban engesztelhetetlen ellensége, miként látni fogjuk, aki sajnos, Melániát is a betlehemi remete ellen tudta hangozni.

Az aventini kolostornak egy másik gyöngye volt *Eustochium*, Paulának — kiről még sokszor lesz szó — egyik leánya. A Scipiók és Gracchusok dicsősége és óriási vagyona szállt drága örökségképen reá, de ő mind ennél többre becsülte a szüzi fátyolt. Rokonsága hallani sem akart erről s kivált egy Praetextata nevű nagynénje, aki még pogány volt, mindent elkövetett, hogy ez elhatározásában megingassa. Így egy látogatása alkalmával erőszakkal lehúzza róla egyszerű gypjúruháját és remek selyemruhába öltözteti; azután divatosra fésüli dús haját, kifesti szemét, száját, ragyogó ékszerrel aggatja teli nyakát és így állítja őt a tükör elé, oly dicséreteket zengve szépségéről, aminőket az még sohasem hallott. A pogány nő minden erejével pengette bájos rokonában a hiúság húrját s azt hitte, megnyeri a csatát, hiszen a nőnek leggyengébb oldalán támadta meg rokonát. (Ep. 107. n. 5.) De keserűen csalódott. *Eustochium* szó nélkül túrte az erőszakot, megindulás nélkül hallgatta

meg a bókokat s mikor megjött a távozás ideje, lerakta mindazt, amit reá aggattak, levetette a fényes selyemruhát is és felöltve egyszerű tunikáját, távozott, mintha semmi sem történt volna. Úgy érezte, a szegénység kopottas ruhájában közelebb áll az isteni Jegyeshez s a legértékesebb ékszerek az erények drágagyöngyei, melyek a lelket ékesítik. Rokonának fényes palotájából örvendezve tért vissza az aventini kolostorba, mert úgy érezte, ott biztosabban talál rá, akit epedve keresett, az isteni Jegyesre.

Nővére, *Blesitta*, anyjára ütött s bizony szerette a világot minden hiúságával. De Krisztus őt is elvezette az Aventinre. A menyasszonyi fátyol helyébe hamar adott neki özvegyit, hogy azután a kolostorit vehesse fel s övéivel egyesülve önmegtagadó élettel szolgálhassa őt. Amikor harminc napon át láz gyötörte, álmot látott és ez álomban Krisztus jött feléje s megragadva kezét, biztatóan mondá: Kelj fel és járj! S ő felkelt és járt. Mindenki csodálkozott hirtelen meggyógyulásán, ő többet is tett. összekereste drága ruháit, ékszereit s mindazt, amin addig egész leikével csüngött és eladta, árával pedig a szegényeket segélyezte, ő is a kolostori életet élők egyszerű ruháját öltötte magára s az ő egyszerű életmódjukat követte. Rómának előkelő körei egyébről sem beszéltek és megütközve beszéltek, mint emberek szoktak, mikor olyasmi történik, ami nem illeszkedik be jól kicsinyes, hétköznapi gondolkodásukba. De Paula és Eustochium örvendtek és örvendezett az aventini kolostor minden tagja.

Az aventini kolostorban nemcsak a lemondásnak, imának és irgalmasságnak éltek, hanem a komoly tudománynak is. A Szentírás képezte e tanulmányok legfőbb tárgyát s hogy annak mélységeibe hatolhassanak, hogy szépségeit egész teljességükben élvezhessék, hogy rejtett kincseivel lelküket gazdagíthassák, a szent ügyszó méltó

buzgósággal sajátították el a görög, majd a zsidó nyelvet. Ebben a nemes Marcella vezetett, aki oly jártasságra tett szert a szent iratok magyarázásában, hogy sokszor papok is fordultak hozzá felvilágosításért s kérték ki véleményét némely nehezebb helyre vonatkozólag. Jeromos azt írja róluk, hogyha görögül beszéltek, senki sem sejtette bennük a római nőket, ha pedig latin szóra nyíltak meg ajkaik, a legtisztább latiumi beszéd csendült meg azokon. Dávid zsoltárait pedig eredeti zsidó szövegben énekelték. Tanítómesterük mindebben Jeromos volt, aki szent örömmel élvezte munkájának bőséges gyümölcsét.

*

Az aventini kolostor — sajnos — csak kicsi oázis volt a világ fővárosának sivárságában, egy apró sziget a romlás piszkos tengerének közepén. A chalcisi sivatag szigorú remetéje nagy szomorúsággal szemlélte a külső világ erkölcsi romlását. Tiszta látású szeme hamar észrevette a rákfenét, mely ezt a várost létalapjaiban támadta meg: a mérhetlen fényűzést és a telhetetlen élvezetvágyat, mely állandóan a legszemérmertlenebb orgiákat ülte. Mint valamikor Jézus a szent városnak, Jeruzsálemnek pusztulása felett, úgy sírt Jeromos az örök városnak, Rómának lelki pusztasága felett.

És könnyei még csak keserűbbekké váltak, ha tekintetét a papságra fordítá, melyet nagy részében szintén elkapott és magával sodort ez a piszkos áradás. Sokan minden hivatás nélkül, sőt erőszakosan léptek az Úr szentélyébe. Nem az Úr hívta őket, hanem a rang és méltóság, a hatalom és jólét vonzották őket. Papi ruhába öltöztek, de anélkül, hogy a régi embert levetették volna. Nem Isten dicsőségét s a lelkek üdvét keresték, hanem a saját érdekeiket hajhászták és sokszor csupán báránybőrt viselő farkasok voltak Krisztus nyájában. Jeromos ezt sírva látta. Lelkiismerete nem engedte őt hallgatni.

Felemelte tehát szavát és szava, mint a pusztában megszólaló oroszlán félelmetes üvöltése, amely megrázkódtat minden élő lényt. Élesen vágó szijakból fon ostort, mellyel elnézést nem ismerve, ostorozza a romlott nemzedéket. Senkit sem kiméi, ha bűnös. Ostorával az Úr házában is szétüt: mintha lángostor volna, mely siseteregve éget. Az Úr szentélyébe méltatlanul betolakodott papokat és szerpapokat ostorozza, «akiknek csak ruhájukra van gondjuk, hogy illatosak legyenek. Hajuk tüzes vassal kisütve, ujjaik csak úgy sugároznak a gyűrűktől s hogy a nedves talajon be ne piszkolódjanak, lábuk hegyével is alig érintik azt. Inkább völegényeknek gondolná őket az ember, mintsem papoknak. Némelyek ezek közül abban látják szinte élethivatásukat, hogy az előkelő hölgyek neveit, házaikat és szokásaikat ismerik. Az ilyennek ellenszenves a tisztaság, ellenszenves a bőjt, ki is fürkészi a jó lakomát a pecsenye szaga után. Bárhová mégy, vele mindig találkozol». (Ep. 22. n. 28.)

Még keményebben ostorozza az örökségvadászokat, akik elaggott férfiakra és gyermektelen nőkre vetik ki hálójukat. Ha megbetegednek, valósággal ostromolják betegágyukat szívességeikkel, semmitől sem undorodva. «Reszketnek, mikor az orvos belép; remegő ajakkal kérdik, vajjon javult-e betegük állapota s ha az aggastyán kissé élénkebb, veszélyeztetve érzik önmagukat s míg kifelé örvendezést színlelnek, bensejükben gyötrelmet érez a kapzsiságuk. Félnek ugyanis attól, hogy talán hiába törik magukat a beteg szolgálatában s az életerős aggastyánt egyre Matuzsálemmel hasonlítják össze.» (Ep. 52. n. 6.) Ez a csúnya visszaélés annyira elharapódzott az Egyháznak e méltatlan szolgálói között, hogy I. Valentinián császár külön törvénnyel érvénytelennek nyilvánított minden ajándékozást vagy végrendeleti hagyományozást papok részére. (Szégyenkezve mondom — írja Jeromos i. h. — a bálványok papjai,

a színészek és cirkuszi kocsisok mind örökölhetnek, egyedül a papoknak és szerzeteseknek tiltja meg ezt a törvény, melyet nem üldöző, hanem keresztény császárok hoztak. Nem is a törvény miatt panaszkodom, hanem azt fájlalom, hogy ily törvényt megérdemeltünk. Jó a tüzes vas, de nem jó a seb, mely miatt arra rászorulok.»

De Jeromos igazságos feddéseit a világ fiai sem kerültek el, hiszen behunytt szemmel kellett volna járnia, hogy ne lássa a különböző szenvedélyek szomorú megnyilatkozásait. Az ő sasszeme belelátott a fényes palotákba is és amit ott rosszat észrevett, azt volt bátorsága a megérdemelt feddésben részesíteni. «Nem óhajtom — írja Eustochiumnak ep. 22. n. 16., — hogy az előkelő asszonyokkal barátságot tarts fenn; nem óhajtom, hogy a nemesek házeit látogasd; nem óhajtom, hogy gyakran lássad, amit megvetettél, amikor a szüzi állapotot választottad. Így némely asszonyok büszkék bírói, vagy egyéb méltóságban álló férjeikre. A császár feleségét a hódolók valóságos raja veszi körül. Tudnád-e megsérteni jegyesedet, aki nem is ember csupán, hanem Isten? Légy e tekintetben szentül büszke; légy tudatában annak, hogy te jobban jártál, mint ők. De nemcsak azoknak társaságától akarlak óvni, akiket férjeik méltósága tesz kevélyekké s akik aranyfonalakkal átszőtt ruhában pompáznak, hanem azon özvegyekétől is, akik fényes gyaloghintóikban nem oly benyomást tesznek, mintha férjet vesztek volna, hanem inkább, mintha férjet keresnének. Házuk telve hízelgőkkel, asztaluk állandóan terítve.» «Mások úgy öltözködnek, mint a férfiak, szégyenük, hogy nőknek születtek és lenyírják hajukat.» (Ep. 22. n. 27.)

Kemény a szava akkor is, mikor a fösvényekről szól, akik pazar fényűzéssel rendezik be házaikat, de Krisztus éhen halhat ajtajuk előtt. (Ep. 22. n. 32.) Pedig a fösvényiség, a hírvágy a legcsúnyább bálványimádás, az

ember földi és örök boldogságának megrontója. «A gazdagságra való törekvés megszakítja a legédesebb álmokat, rágalmakkal illeti az ártatlanokat s amikor tömredék kincset összeharácsol, az örök tűzre gyújt magának anyagot. A hírvágy sohasem elégíthető ki, hanem túlteszti magát a törvényeken, megveti a gehenna tűzét és az örök ítéletet semmibe sem veszi. A fősvény mindig szükségét szenved. A tengernek is vannak határai, de a hírvágyat semmi bőség nem képes kielégíteni.# (Ep. ioo. n. 15.)

De ennél is veszedelmesebbnek mondja az érzékiiséget s ennek egyik legalattomosabb cimboráját, a bort, melynek élvezésében annyi visszaélés történik. Minek olajat önteni a romlott természetnek bennünk szunnyadó parázsára? «Sem az Aetna, sem a Vezúv nem égnek oly rettenetes tűzben, mint a fiatalok, ha dús lakomán borral töltöznek. A fősvénységet sokan megvetik; a rosszbeszédű nyelvet megfélemezi a csendhallgatás; a ruhában való fényűzés, a test piperezése egy óra alatt megszüntethető; ezek mind kívülről valók s ami kívülről való, hamar levethető. Az érzékiség azonban belül van és ha meg nem fékezzük, bűnbe sodor minket. Azért az orvosok és kivált Galenus a fiatalokra nézve ártalmasoknak mondják a meleg ételt s azt ajánlják, hogy úgy ételben, mint italban csak hideget vegyenek magukhoz.# (Ep. 54. n. 9.) «Selyem alatt ugyanaz a kéjvágy lüktet, mint a daróc alatt. Sem a királyok bíborától nem fél, sem a koldusok rongyait nem veti meg. Kerüljük azt a sebet, mely csak fájdalommal gyógyítható.# «Azért a fiatal özvegy, aki nem tud vagy nem akar megtartóztató életet élni, inkább menjen férjhez, sem» hogy az ördög hatalmába kerüljön». (Ep. 79. n. 10.)

Messzire vezetne, hacsak röviden is akarnók felsorolni mindama szenvedélyeket, bűnöket, melyek ellen Jeromos írásaiban harcol. Pedig ő nemcsak a rossztól

óv, hanem a jóra is buzdít; nemcsak bűnt ostoroz, hanem erényt is ajánl. A mindennapi élet lábujairól felvezet a krisztusi élet Táborhegyére és megtanít annak énekére, a lelki öröm és béke amaz énekére, melyet Péter apostol intonált ott fenn a hegy ormán s amelyet azóta is állandóan énekelnek a hegyi lelkek, a magasságokba törő lelkek, kik undorral fordulnak el minden alacsonytól, utálattal minden aljastól, mert Isten gyermekeinek, a mennyország örököseinek tudják magukat, ahová semmi tisztátalan be nem mehet. Amiket Jeromos pl. a szüzességről írt, mindig legszebb és legértékesebb lapjai lesznek a világirodalomnak. «Dicsérem a házasságot, de csak azért, mert szüzeket szül; a töviséről ím' rózsákat szedek, a sárból aranyat, a kagylóból drágagyöngyöt. Jobban becsüljük meg a házasságot, ha jobban szeretjük, ami belőle származik. Miért irigyeled ezt leányodtól? Tejeddel tápláltad, öledben neveltetted őt fel. Te őrizted meg őt szüznek gondos neveléssel. Méltatlankodói azon, hogy nem akart közkatonának, hanem a királynak jegyese lenni? Nagy jót tett veled: napa lettél magának az Istennek!» (Ep. 22. n. 20.) «Krisztus jegyese a frigynek szekrénye, belülről és kívülről arannyal bevonva, az Úr törvényének öre. Miként a frigysekreben nem volt semmi más, mint a törvény táblái, úgy benned se legyen semmi kifelé érdeklődő gondolat. S ne tartson vissza senki, sem anyád, sem nővéred, sem barátnőd, sem fivéred. Az Úrnak szüksége van rád! Elvetvén magadtól a világ gondját, ülj le az Úr lábaihoz és mondd: *Megtaláltam, kit az én lelkem szeret; megfogtam őt, el sem bocsátom.* (Én. 3, 4.) S ő felelni fog: *Egy az én galambom, az én tökéletesem.* (Én. 6, 8.) (Ep. 22. n. 24.) S miután elmondta mind a földi előnyöket, melyek a szüzesség ideiglenes jutalmát képezik, rámutat arra a boldogító fogadtatásra, melyben része lesz az égben. «Milyen lesz

az a nap, mikor az Úr anyja, Mária, a szüzek karától körülvéve elédbe fog jönni? Akkor Tekla örvendezve fog ölelő karjaidba esni. Akkor maga az isteni Jegyes is eléd fog sietni, mondván: Kelj fel és jöjj, én galambom, mert elmúlt már a tél. És csodálkozni fognak az angyalok, mondván: Kicsoda ez, aki olyan, mint a nap? S látni fognak téged Sión leányai és a száznegyvennégyezer, kezükben tartva citerájukat, új éneket fognak énekelni.» (Ep. 22. n. 41.)

Jeromos erkölcsstanításai nem estek hiába. A jó mag jó gyümölcsöt termett. Az evangéliumi kovász kezdte a lelkek világát átjárni és átalakítani. A pogány erkölcstelenség mocsarai kezdtek kiszáradni s helyükön a krisztusi erények gyönyörűséges virágmezői nyiltak ki. De mint a példabeszédben, úgy itt is akadtak konkolyhíntők. Jeromos éles beszédű levelei sok ellenséget szereztek neki nemcsak a világiak közt, hanem a papság körében is. Sokan önmagukra vélték ismerni azokban a szánalmas alakokban, kiket leveleiben pellengére állított. Nem is maradtak adósai. Minden merészebb kifejezését, mely éles tollából folyt, a kákán is csomót találó rosszakarattal kiszínezték, nagyították és Jeromost istenkáromlónak s erkölcstelennek bélyegezték, aki támadásaival a pogányság malmára hajtja a vizet. Jeromos igazának tudatában nyugodtan tűrte e rágalmakat, jól tudván, hogy aki az igazságért üldözést szenved, az Üdvözítő ígérete szerint örök jutalomra számíthat. Bátorságát sem csökkentette elleneinek rágalomhadjárata, hiszen bírta Damazus pápa helyeslését és maga mögött tudta a jobbak táborát, mely hálás volt neki azért, hogy az Egyház e nyílt sebének orvoslásához hozzáfogott. Nem is felelt elleneinek támadásaira, csak vezértüket, Onasus Segestanust vette tolla hegyére egy, Marcellához intézett levélben, akinek azt tanácsolja, hogy tüntesse el orrát az arcából, akkor

szépnek fog tartatni és ne hallassa soha szavát, akkor talán még nagy szónoknak is fogják az emberek tartani. (Ep. 40.) Úgy látszik, Onasus nagyon hiú ember volt és szónoki babérokra szokott pályázni.

Jeromosnak még sem volt soká maradása Rómában. A kolostori élet érdekében kifejtett tevékenysége miatt eléggé ellenséges hangulat terjedt el ellene kivált az előkelőbb körökben, melyekből nem egy leányt toborzott a sziizi fátyol alá. A város bölcselői pedig egyenesen államellenesnek bizonyították e tevékenységét s gondoskodtak róla, hogy e vélekedésüket lassan közvéleménnyé tegyék. Egy váratlan esemény ezt az ellenséges hangulatot még csak inkább szította, sőt lángra lobbantotta. Blesilla halála volt ez a szomorú esemény. A természettől gyenge, törékeny testet folytonos láz gyötörte-törte, össze is törte végre egészen. Nyugodtan halt meg, hiszen jegyesi hűségét, amióta Jézusnak szentelte magát, soha meg nem szegte, sőt hősi erénygyakorlatokkal ékesítette. Mert aki azelőtt egész napot tudott a tükör előtt tölteni, keresvén, mikép tessék az embereknek, most csak arra gondolt, miképen tessék isteni Jegyesének. Nem volt többé öröme a nagy gondal készített haj díszben, egyszerű fátyol volt most a diadémja. S akinek azelőtt még a puha vánkös is keménynek tűnt fel, most elsőnek szökött fel szegényes fekvőhelyéről a korai hajnalban és elsőnek kezdte az Alleluját kedvesen csengő hangján énekelni. (Ep. 38. n. 4.) «Kérjétek az Úr Jézust — ezek voltak utolsó szavai — bocsássa meg nekem, hogy nem teljesíthettem, amit akartam.» (Ep. 39. n. 1.) Rokonsága megtörve állott ravatalánál, szívében egy szörnyű váddal Jeromos ellen. Miért édesgette őt a kolostorba? Miért nem engedte őt egy második házasságban megtalálni azt, amit az elsőben nem élvezhetett, a családi boldogságot? S ezt a súlyos vádat Paulának viselkedése még

csak megerősíteni látszott, aki kétségbeesetten jajveszékelt leányának hült teteme mellett. A vád azonban nemcsak a rokonság lelkében élt, ott izzott az a nép szívében is és komoly fenyegetésekben nyilvánult meg a temetés alatt. «Siratja leányát — mondogatták Paula vigasztalhatlan sírását hallva — kit a sok böjtölés ölt meg. Meddig tűrjük még a szerzetesek gonosz fáját városunkban? Miért nem köveztetnek meg? Miért nem fojtatnak a Tiberisbe?» (n. 5.) Jeromos maga is hallotta ez elkeseredett kifakadásokat, mert ott volt a menetben és jónak látta észrevétlenül eltűnni. A temetés is véget ért, de nem akart véget érni Paula sírása. Napokon át nem vett magához semmi ételt és senkit sem akart fogadni, még Jeromost sem. Ekkor Jeromos megírja azt a levelét, mely a krisztusi vigasztalások örökké tündöklő példaképe. Amire Cicero és Seneca képtelenek voltak, mert pogányok voltak, azt megírta Jeromos e levelében, — a lelket megnyugtató vigasztalást, mely a Krisztus isteni tanából fakad. Nem tudjuk, mit csodáljunk e levélben inkább: a nagy lélekismerőt-e, aki beelát a szív legtitkosabb rejtekeibe, mintha Istentől kölcsönözte volna e tisztánlátást és gyengéd kézzel játszik mindama húrokon, melyeknek összhangzásából mennyei béke támad az addig feldúlt, fájdalmasan vergődő lélekben; vagy a fensőbb hivatásának tudatában író papot-e, aki akkor sem kényeztet el, mikor részvétből becéz, aki a könnyűket, melyeket a természetes szeretet sajtol ki nem csupán a szemből, hanem a lélekből, végre is kitörülni parancsolja s a keserves jajok és sóhajok helyett végre is éneket követel, a legértékesebb éneket, melyet emberi lélek csak énekelhet: az Isten szent akarátában való alázatos megadás és megnyugvás énekét; avagy végre az ékes szavú remekírót-e, aki ünnepi gondolatait ünnepi ruhába is tudja öltöztetni? Jól mondja ő maga, hogy

ezt a levelet könnyeivel írta meg; nem tollal, hanem szívvel, nem tentával, hanem szeretettel.

«Siratom a szentséget, az irgalmasságot, a feddhetetlen tisztaságot; sírok, mert mind ez erények egynek halálával megszűntek. Nem mintha gyászolnunk kellene halálát, hanem mivel mélyen szomorkodnunk kell, hogy ilyen példaképet szemlélni többé nem tudunk. (Ep. 39. n. 1.) De mit is teszünk? Meg akarjuk tiltani az anyának a sírást és magunk is sirunk. Nem jó vigasztaló, akit saját fájdalommal legyőz. (n. 2.) Sokszor fordult meg elmémben a gondolat, miért élvezik istentelen aggastyánok a világ javait és miért hull el a büntelen ifjúság élte virágában? ... Jó az Isten s mindennek, amit a Jó tesz, jónak kell lennie. Egyetlen fiút ragad el a halál, kemény megpróbáltatás, de elviselhető, mert magához vette az, aki őt adta... Egészséges vagyok, hálát adok a Teremtőnek. Betegeskedem, ebben is dicsőítem Istennek akarátát, (n. 2.) Miért szomorkodunk, mikor valaki meghal, hisz' nem azért születünk, hogy örökké itt maradjunk ... Sajnálni csak azt a halottat kell, akit a kárhozát fogad be. Nekünk azonban, kiknek kimúlását angyalok kara kíséri, kiknek elébe jó Krisztus, inkább azon kell szomorkodnunk, ha tovább lakozunk a halálnak e lakában... Nem félsz-e, hogy az Üdvözítő azt mondja neked: Te haragszol, Paula, mert a te leányod az én leányom lett? Méltatlankodói az én ítéletem felett és lázadó könnyekkel irigykedel reám? Megtagadod magadtól az ételt, nem böjtölési buzgóságból, hanem fájdalomból. Az ily böjtölést nem kedvelem, sőt ellenem van. ... Ha élő hittel hinnéd, hogy leányod él, sohasem sirnál amiatt, hogy jobb létre ment át. (n. 3.) Emlékezetedbe visszatér az Ő társalgása, hízeltége, beszéde és most nem bírod elviselni ezeknek hiányát. Nos megbocsátunk az anyai könnyeknek, de mégis mértéket akarunk látni a fájdalomban. Ha mint szülő nézlek, nem kifogásolom siránkozásodat, de a «keresztény», sőt «szerzetesnő» nevek kizárják az «anyát». Még friss a seb és a legkíméletesebb érintés sem gyógyít, hanem inkább felingerel. Ami azonban az idő múlásával csillapodik, miért nem győzi azt le a józan belátás? (n. 4.) Légy, kérlek, kímélettel leányod iránt, aki már Krisztussal uralkodik; légy kímélettel Eustochium iránt, aki még kiskorú és téged tekint mesterének. Dühöng most az ördög s miután egyik gyermekedet már a dicsőségben látja, a másikat keresi azt a győzelmet, melyet az elsőben elveszített. Aki övéi

íránt túlságos kegyelettel viseltetik, az kegyeletien az Isten iránt... Oly könnyek, melyek nem ismernek mértéket, elítélendők. Te pedig jajveszékelsz s amennyire tőled telik, öngyilkosságot követsz el. De kegyesen betér hozzád Jézus és azt mondja: Mit sírsz? Nem halt meg e leányzó, hanem csak alszik. Neveessenek csak ki a körülállók, ez a zsidóknak hitetlensége. Téged is, ha leányod sírjánál ájuldozni fogsz, így fog feddeni az angyal: Mit keresed az élőt a holtak között? így tett Mária Magdolna is, de meghallva az Úr szavát, mellyel őt megszólította, lábaihoz borulva ezeket hallá: Ne érints, mert még nem szálltam fel Atyámhoz, vagyis, nem vagy érdemes érinteni a feltámadót, kiről azt hitted, hogy halva fekszik a sírban, (n. 5.) Mit gondolsz, mily kínos gyötrelmeket szenved a mi Blesillánk, mikor látja, hogy Krisztus haragszik reád? O kiált tehát most feléd: Ha valaha szerettél engem, anyám, ha a te emléidet szoptam, ha a te tanításaidon nevelődtem, ne irigyeld tőlem dicsőségemet s ne tégy olyasmit, ami miatt örökre elválasztatnánk egymástól. Azt hiszed, árva elhagyatottságban vagyok? Helyetted Máriát bírom, az Úrnak anyját. Sokakat látok itt, kiket azelőtt nem ismertem. Ó, mennyivel jobb ez a társaság! Sajnálsz engem, hogy elhagytam a világot. Én meg a ti sorsotokat sajnálom, kik még a világ börtönében sínylődtek, kiket naponként majd harag, majd hívvány, majd kéjvágy és mindenféle szenvedélyek romlásba sodornak. Ha anyám akarsz lenni, azon légy, hogy Krisztus tetszését találja benned. Nem ismerem el anyámnak azt, aki nem tetszik azúrnak, (n. 6.) Én pedig megígérem, hogy amíg élek, nyelvem az ő nevét fogja emlegetni; nem lesz egyetlen lap sem, mely nem Blesilla nevét hangoztatná. S ahová csak beszédem emlékei el fognak jutni, ő együtt fog zarándokolni az én műveimmal. S olvasni fognak róla szüzek, özvegyek, szerzetesek, papok; életének rövid tartama örök emlékezetben nyer kárpótlást. O, aki Krisztussal él az égben, az emberek ajkain is élni fog. Paula és Eustochium neve között az övé is fog említetni.» (n. 7.)

Jeromos nem írta meg hiába levelét. Paula nemcsak elolvasta azt — ki tudja, hányszor, — hanem meg is szívlelte minden szavát. Ha eddig Krisztus felkent szolgáját tisztelte Jeromosban, most életmentőjét szerette benne. (Tehát a koporsó mellett keletkezett az a nemes barátság, mely annyira szent, hogy az Egyház

a gyermekeinek általa megadható legmagasabb dicsőítésre méltatta, oly tartós, hogy még ma, tizenöt évszázad múlva is egyesítve van Jeromos sírja a Paulával.» (Thierry 198.)

Jeromos még korántsem heverte ki a Blesilla halálával szívén és becsületén ütött sebet, mikor alig egy hónappal később újabb csapás érte: 384 december 11-én Damazus pápa is átköltözött az örökkévalóságba. Jeromost az őszinte tisztelet, hála és szeretet érzelmei fűzték a nagy pápához. Tudta, érezte és csakhamar szomorúan tapasztalta, hogy leghatalmasabb védőjét, legkegyesebb jóakaróját veszítette el benne. Az új pápa ugyanis, Siricius, ki a római papság köréből emelkedett szent Péter székébe, számolva a nagy ellenszenvvel, mellyel a római papság Jeromos iránt viseltetett, felmentette Jeromost titkári szolgálata alól, inkább akarván a papság bizonyára tekintélyes részének kedvére tenni, mint a különben általa is nagyrabecsült Jeromosnak támogatását bírni. S ez újabb keserűséget jelentett Jeromos számára. Nem a tekintélyes állásnak elvesztése volt az, ami keserítette, hanem az a szomorú tapasztalat, hogy akik még tegnap kegyét keresték, ma a rágalom sarával dobálták meg és nem átalították még az utca népét is reá úszítani, úgy hogy a legdurvább sértegetéseknek volt céltáblája, ha valahol meglátták. Ezt az ellenséges hangulatot Paulának engesztelhetlen rokonai is szították, kivált mióta Paula értésükre adta, hogy elhagyja Rómát és a Szentföldre megy lakni, ami egyúttal a legaljasabb rágalmakra is szolgált nekik alkalmuk Jeromos törvény elé is állította azt az embert, aki nyíltan is terjesztette e rágalmakat. De bár ott mindent visszavont és teljes elégtételt szolgáltatott úgy Jeromosnak, mint Paulának, a városban mégis tovább élt a csúnya rágalom és szinte lehetetlenné tette Jeromosnak az ottmaradást. (Ep. 45. n. 2.) Mielőtt a Tiberis

kikötőjében hajóra szállt volna, az elindulás előtti órában írja meg búcsúlevelét Asellához és benne az aventini családi egyháznak. A tiszta lelkiismeret önérzete csendül ki e levél minden sorából s ha itt-ott erősebb kifejezések folynak is ki tollából, ezt annak a jogos felháborodásnak és igazságos haragnak kell tulajdonítanunk, melyet az igazságtalan üldözés, a kegyetlen rágalom természetsszerűen váltanak ki az ember leikéből. «Hálát adok Istennek — fejezi be levelét ep. 45. n. 6. — hogy méltónak találtattam a világ gyűlöletére. Imádkozzál pedig, hogy Babilonból visszatérjek Jeruzsálembe s ne uralkodjék fölöttem Nabuchodonosor, hanem Jézus. Üdvözljéd mind, akik veled vannak és mondd nekik: Mindnyájan együtt fogunk állni Krisztus ítélőszéke előtt; ott ki fog tűnni, mily életet éltünk. Emlékezzél reám és imáiddal csillapítsad a tenger háborgását».

Jeromos megírta búcsúlevelét, a hajó kibontotta vitorlát és elhagyta Itália partjait. Jeromos néhány napi hajózás után szerencsésen Cyprusra ért, ahol Epiphanius, Salamis püspöke várta. Néhány héttel rá Antiochiába ment. Ez 385 őszén történt.

Beutazza Palesztinát.

Jeromost nemsokára követte Paula. Hasztalan volt rokonainak minden ellenkezése, szelíd és kemény szemrehányása: a gyenge, törekeny testben erősen akaró lélek lakott. Még Rufina és Toxotius, kiskorú gyermekeinek sírása sem ingatta meg őt elhatározásában, bár meglágyította anyai szívét, kivált mikor megoldották a hajó köteleit s kisiklottak a nyílt tengerre. Mert «a parton könyörögve tárta feléje kezeit a kis Toxotius. Rufina pedig, aki menyegzője előtt állt, néma könnyeivel kérlelte anyját, hogy legalább egybekelését várja meg. Paula azonban száraz szemmel nézett az égre és legyőzte

az Istenhez való ragaszkodásával a gyermekei iránti vonzalmát. Elfelejtette anyaszeretetét, hogy Krisztus méltó szolgálójának bizonyuljon, ha bensejében kínlódott és viaskodott is a fájdalommal, mintha testrészeit szaggatnák széjjel. Gyermekei iránti szeretetét legyőzte még nagyobb istenszeretetével és egyedül Eustochiumban talált vigaszt, aki vele tartott. S míg mindnyájan, kik a hajón voltak, visszanéztek a partra, ő elfordította tekintetét, hogy ne lássa többé azokat, akiket nem tudott fájdalom nélkül látni. Kifosztotta magát a földön, hogy a mennyei örökségbe léphessen». (Ep. 108. n. 6.)

Nemcsak Eustochium követte őt önkéntes számkivételébe, ott volt körülötte egy elitcsapat, melyet Eustochium toborzott a római leányok táborából, mind olyanok, kik a Krisztusnak szentelt szüzek fátyolát többre becsülték a világi menyasszonyokénál, mert bele akartak egykor állni abba a gyönyörűséges menetbe, melyet Patmosz szigetén szemlélt elragadó látomásban a szüzi tanítvány. Eustochium azért vitte őket magával, hogy a Szentföldön alapítandó kolostornak ők legyenek első lakói.

Szélcsend hosszas veszteglésre kényszerítette hajójukat úgy Scylla hegyfokánál, mint az Adria vizein. Végre azonban kedvező szél támadt és nemsokára elérték Cyprus szigetét. Epiphanius szent örömmel fogadta a jövevényeket és elvezette őket azokba a kolostorokba, melyeket ő alapított a szigeten. A kisdud csapat lelkenedezve járta e szent hajlékokat, melyekben annyi lilium és rózsa terjesztette édes illatát. Így telt el tíz nap és Paula gazdag ajándékokat hagyva hátra a kolostorok számára, folytatta útját Antiochiába. Ó, mily örömteljes viszontlátása volt ez azoknak, kik még hónapok előtt a legnagyobb szomorúságban váltak el egymástól! Jeromos üdvözlő csapatához a város agg püspöke is csatlakozott, Paulinus, aki örömmel fogadta házába a jövevé-

nyékét. De Paula itt sem állapodott meg, hanem kiadta a jelszót: Jeruzsálembé! Hiába marasztalta őt a vendégszerető püspök is, Jeromos is kivált a téli hidegre való hivatkozással; Paula elindult és vele Jeromos is az ő társaival ki tevére, ki lóra vagy számárra kapva. Eustochium és társnői valószínűleg a gyaloghintót választották, Paula ellenben a szamarat, talán azért is, hogy zarándokútja annál érdemszerzőbb legyen, mert a szá márnák amilyen biztos, olyan rázós a járása. Jeromos csodálattal említi ezt az ő áldozatos lelkületét, hogy «az az előkelő hölgy, kit azelőtt kezükön hordtak rabszolgái, most számaron ülve tette meg ezt a fáradságos utat». (Ep. 108. n. 7.)

Jeromos pontos leírását hagyta reánk ez útnak a Pauláról szóló emlékiratában (Ep. 108.), mely mint útirajz is fölötte értékes, mindvégig színes és tanulságos. Felkeresték mindama helyeket, melyekhez valami nevezetesebb esemény fűződött akár az ó-, akár az újszövetségi könyvek alapján. így Sidonon túl a sareptai tornyot, mely a nagy éhínség idejében Illés prófétának lakásul szolgált, ahol őt egy istenfélő asszony élmezte. Innét Tyrusba értek, ahol leborulva, csókjaikkal illették a tengerpartot; itt lépett partra a nemzetek apostola, mikor Miletusból Jeruzsálembé ment. (Ap. cs. 21,5.) A Karmel megkerülésével Caesareába értek, melynek sok neves püspöke volt, köztük Eusebius, a kiváló történetíró. Itt élt a III. században az alexandriai iskola nagynevű mestere, Origenes, kinek híres munkáját, az ószövetségnek első polyglott példányát, mely a hat párhuzamos oszlopban adott hat szövegtől kapta a Hexapla nevet, legdrágább kincsként őrizte az ottani könyvtár. Jeromos a tudós szomjúságával és a hívő kegyeletével forgatta e páratlan művet és sok jegyzetet készített magának, melynek későbbi szentírásfordításánál nagy hasznát vette. Paula és társnői époly kegyelettel keresték fel itt

Kornélius százados házát, akit Péter megkeresztelt. Ugyancsak itt találták Fülöp diakónus házát, kinek leányai szüzességük jutalmául jövendőlkö szellemmel ajándékoztalak meg Istentől. (Ap. cs. 21, 8.) A következő állomás Joppe volt, a mai Jaffa, a világ egyik legrégebb városa és kikötője, ahol megmutatták nekik azt a partot, ahol ciliciai hajósok felvették hajójukra Jónás prófétát, amikor futott az Úr színe elől. A hagyomány az igazságnak tántoríthatatlan és örökéletű öre hangosan tiltakozik minden erőszak ellen, mellyel a tudományos kritika» a történetet a saját tetszésének megfelelőleg akarná átalakítani, miként azt Jónás próféta történetével is tette! Itt látták a tengerparton Simon tímárnak kápolnává átalakított házát, ahol Péter látomásban nyert felvilágosítást arra nézve, hogy pogányok is vehetők fel Krisztus Egyházába és nemcsak zsidók, amint azt a zsidó szűklelkűség gondolta és hirdette, mert Krisztus nemcsak a zsidókat váltotta meg, hanem az egész emberiséget s az ő országában nincsenek nemzeti határvonalak, mint a földi térképen. (Ap. cs. 10.) Amikor pedig felmentek a domb tetejére, melyen Jaffa épült, jó szem már a jeruzsálemi hegyeket láthatta meg. De még nagy út választotta el őket a szent várostól.

Jaffát elhagyva, Sáron rózsás síkságán áthaladva és Arimatheát, a Jézus temetéséről szeretettel gondoskodó József hazáját, valamint Nobét elhagyva, Diospolisban, zsidó néven Lyddában állapotok meg. Élt itt egy rabbi, akit messzi körben tiszteltek a szent könyvekben való jártassága miatt. Jeromos örömmel ragadta meg az alkalmat a vele való megismerkedésre s annyira becsülte, hogy később Betlehembe is elhívatta, bár panaszkodik, hogy a rabbi igen drágán fizettette meg vele tudását.

A következő állomás Emmaus volt, ahol a feltámadt Üdvözítő a kenyértörésben ismertette meg magát a két tanítvánnyal. Innét Ajalon és Gibeon völgyébe értek

s lelki szemeik előtt elvonultak mindama hőstettek és nagy események, melyek e helyekhez fűződnek. Végre meglátták a hegyen épült szent várost! E látomás szinte felfrissítette fáradt tagjaikat, örültek, hogy végre elérték hosszú és fáradságos utazásuknak epedve várt célját.

A város kapujában a kormányzó díszcsapata várt a zarándokokra, ő tudta, mi jár a Scipiók sarjának! «Lakást is a kormányzói palotában készített számára. Paula azonban egy kis kamrát választott magának.» (Ep. 108. n. 9.) «Ő itt nem ünnepeltetni, hanem bűnbánatot akart tartani.

Első útjuk a Szentsír templomába vezetett. Nagy Konstantin méreteiben óriás, belső berendezésében pedig fényes bazilikát emelt a szentsír fölé. Még ennél is pazarabb fényű volt a szentély végéhez kapcsolt kápolna, mely a Megváltó szent testének nyugvóhelyül szolgáló üreg fölé emeltetett. «E köralakú épület fedele párjukat ritkító szépségű, egy szál kőből kifaragott oszlopokon nyugodott. Konstantin még azt is akarta, hogy a szintén márványból készült belső falak a fényt ragyogóan visszaverő drágakövekkel rakassanak ki, hogy ragyogásuk által, mint egy kortárs mondja, a feltámadás fényességének jelképéül szolgáljanak.» (Thierry 231.) A Szentsír-templomot egy drága mozaikkal kirakott udvar választotta el a még nagyobb Szentkereszt-templomtól, mely azon a helyen épült, ahol szent Ilona császárné Krisztus keresztjét megtalálta. Konstantin itt sem kiméit költséget. «A márványok, sőt még az egyszerű kövek megválasztásáról is, a tetőzetről, a belső berendezésről határtalan bőkezűséggel gondoskodott és rendelkezett. A szintén márványoszlopokon álló hajó fölé festett és aranyozott mennyezet borult, amely az ég boltozatját képviselte, a tető ólomból készült.» (Thierry 233.) Itt őrizték a szentkeresztnek egyik felét, a másik felét Ilona elküldte fiának Konstantinápolyba.

A mi zarándokaink szent megilletődéssel borultak térdre, hogy az édes Üdvözítő szentséges vérével megszentelt keresztfa előtt hívő tiszteletüket bemutassák. Mennyi kínról, mily rettenetes gyötrelmről beszélt lelküknek ez a néma fa! És mennyi szeretetről tett némaságában is hangosan kiáltó bizonysgot! Lelki szemeikkel látták, mint fogadja az édes Megváltó térden állva, kitért karokkal az emberiségnek ezt a kegyetlen nászajándékát. Látták, mint görnyedt nehéz terhe alatt, ó, mert a faragatlan cédrusgerendákhoz az egész emberiségnek minden bűne tapadt hozzá és szörnyű súlyával földre is teperte őt háromszor. Látták a Kálvária véres tragédiájának szivettépő lefolyását: mint szegeznek le nagy, tompa szegekkel azokat az áldott kezeket, melyekről a lelki és testi jótétemények balzsama csepegett alá állandóan s azokat az áldott lábakat, melyeket mint jó pásztor, véresre tört fel az elveszett juhok keresésében. Látták vérbe borult szemeit, melyekből még kevéssel előbb a megbocsátás jóltevő, éltető sugarai áradtak ki a megtérő latorra. Hallották mellének fájdalmas hörgését s a kéklő ajkairól elhangzó nagy szót: Beteljesedett! S jön Longinus, a római katona és széles lándzsájával széles kaput nyit számunkra a már dobogni megszűnt szentséges Szívén ... Paula mindezt látja, hallja lelkében. Nem is hall-lát mást semmit: elragadtatásba esett. Csak könnyei folynak, csak fájdalmas sóhajai törnek meg az ünnepélyes csendet. Egész Jeruzsálem hívő népe ott térdel körülötte s tőle tanul sírni a Megváltó mérhetlen kínjai és saját bűnei fölött, melyek azokat okozták. Csak akkor ocsúdik fel aléltságából, mikor átmennek a Szentsír kápolnájába.

Ott feküdt a kő, mely a nagypénteki halott sírját elzárta — ketté törve. «Megmutatták — írja a szemtanú Jeromos — az Úr vérével meghintett oszlopot is, melyhez állítólag kötözték, mikor megostorozták őt; most

egy templom előcsarnokát támasztja alá. Megcsókolta a követ s áhítatos ajkaival úgy érintette a helyet, ahol az Úr szent teste nyugodott, mint a szomjas az epedve megkívánt vizet. Egész Jeruzsálem s az Úr maga tudja, akit imádott, mily sok könnyűt ontott ő ott sóhajtozva, mily fájdalmat érzett e szent helyen.» (Ep. 108. n. 9.) Mintha az első nagypéntek megisméltődött volna. A hívek együtt sírtak vele. Ó, ha a megváltottak mindig így emlékeznének vissza arra, amit értük Isten Fia tett!

Így járták be Jeruzsálemben mindazokat a helyeket, melyekhez megváltásunk egy-egy története fűződik. Jeromos azt írja Pauláról, hogy «ezt oly buzgósággal tette, hogy nem lehetett volna őt az egyik helytől elszakítani, ha nem akart volna még a többihez is elsietni», (n. 9.)

A város látványosságai után Sión hegyére került a sor, mely Jeruzsálemtől délre volt. Az ószövetség, mint az Isten dicsőségének jelképét említi és magasztalja számtalan helyen és Dávid vagy Salamon idejében méltóan is jelképezte azt. Jaj, de az az 1400 esztendő, mely azóta elmúlt volt, mily kegyetlenül bánt el Sión hegyének dicsőségével. Csupa rom és pusztulás jelezte a hajdani fényt és erőt, melyet Dávid várának és Salamon királyi palotájának remek épületei képviseltek. Még az alig három századdal előbb itt pompázó Heródes-palota is nyomtalanul eltűnt a föld színéről. Ahol valamikor Sába királynője sem tudott eléggé betelni a látottakkal s ámulva bevallá, hogy amit szemei láttak, kibeszélhetlenül felülmúlja azt, amit még otthonában Salamon udvarának fényéről hallott, ott most satnya fű nőtt ugaros talajban s néhány egyszerű kert dísztelenkedett a keleti napnak mindent felperzselő fűzében. A múlandóság komoly gondolatával léphettek be az itt árva elhagyatottságban álló házba, melyet a hívő kegyelet szintén templommá alakított át abban a részében, mely-

ben az édes Üdvözítő végtelen szeretetének örök emlékét, a legméltóságosabb Oltáriszentséget szerezte és hagyta ránk drága örökségképen. Mily meghatottan borultak itt térdre, hogy megköszönjék Jézusnak az ő nagy húsvéti ajándékát, a legméltóságosabb Oltáriszentséget. Ezen a szent helyen hangzottak el isteni szavai, melyek nagyobbat műveltek, mint az ő «Legyen» szava a teremtésben. Itt fakadt az a csodás forrás, mely mint a lelki világ Golfárama azóta is öntözi és élteti a lelkeket. S a nagy parancsot, melyet a Szentséget szerző Úr ott adott: *Ezt cselekednétek az én emlékezetemre!* (Lk. 22,19.) állandóan teljesíti az Egyház, midőn megszámlálhatatlan oltáron mutatattja be felkent szolgálival a legszentebb miseáldozatot. Ami szép, nemes és nagyszerű csak van e szegény földön, mindaz, amit mi keresztény kultúrának mondunk, ezekből az oltárokból nőtt ki. A fenséges dómok az oltár és Oltáriszentség miatt épültek. A hittudósok nem szűnnek meg e mélységes titok kincseit kiaknázni. A hitszónokok róla mondják legszebb beszédeiket, a költők róla írták halhatatlan verseiket. S jöttek a szobrászok s remekbe faragtak oltárt és oltárszekrényt. Jöttek a festők s az ő királyuk, a nagy Rafael megfesti a Vatikán Stanzáiban a legméltóságosabb Oltáriszentség fenséges apothéózisát a Disputában. Jöttek az aranyművesek s készítettek csodás kelyheket, szentségtartókat. Jöttek a zeneszerzők s énekeltek elragadó melódiákat. S jöttek a hívek milliói minden rangból, korból, nemből s új életet kezdtek élni, mert új emberekké változtak attól a Mannától, melyet ez oltárról ettek. S az oltár körül iskolák emelkedtek, szegényházak, kórházak és kolostorok, mind oly intézmények, melyekről a Krisztus előtti embernek sejtelve sem volt. Csak a nagy Ítélet napján fogja a világ megtudni, mit köszönhetett az utolsó vacsora termében eredt isteni életforrásnak, a legméltóságosabb Oltáriszentségnek!

Jeruzsálem után Betlehemre gondolt Paula, a kín-szenvedés helyéről a születésére, a sírtól a jászolhoz akart zárandokolni. A Dávid idejében virágzó város akkor csak jelentéktelen falu volt, melyet azonban a keresztények kezdettől fogva sűrűen kerestek fel ama drága kincsért, melyet magába foglalt: a születési barlangért. Hadrián császár ugyan ezt is megszenteltette, hogy a keresztény zárandokokat elriassza tőle. Azonban szent Ilona császárnő itt is eltüntette a pogány erőszak minden jelét és gyönyörű templomot építtetett a szegényes barlang fölé, mely nagyságra ugyan nem, de fényre igenis hasonló volt a szentsír fölé emelt bazilikához. Miként a jeruzsálemi szentsír, úgy itt a születési barlang volt altemplom, «amelybe az oltár mindkét oldala mellől csigalépcső vezetett le, sőt a sziklába vájt folyosók által a körüle fekvő üregekkel is összeköttetésbe hozták». (Thierry 240.) A napkeleti bölcsek nem siettek nagyobb örömmel ide, mint a mi zárandokaink, kik ugyanolyan hittel s imádással borultak le a szent helyen, mint amazok. Ajándékot is hoztak: áldozatos szeretetüknek színaranyát, buzgó imádásuk édes tömjénillatát és az utazással járó fáradalmak, a világról való nagylelkű lemondásuk bőséges mirháját. De mindenért kárpótolta őket az a túl világi öröm, mely szívüket eltölté. Paula itt is elragadtatásba esett. (Jelenlétemben esküdött, — írja Jeromos — hogy a hit szemével látja a pólyába csavart Gyermecket, a jászolban síró Urat, az imádkozó bölcseket, a magasban ragyogó csillagot, a Szűzanyát, a gondos nevelőatyát, az éjjeli órákban megérkező pásztorokat. Az örömtől sírva fakadt és így szólt: Üdvözlégy, Betlehem! te kenyérnek háza, ahol az égből alászállott kenyér született! ... S engem, bűnös asszonyt, arra méltatott az Úr, hogy megcsókolhatom a jászolt, melyben mint csecsemő sírt, hogy imádkozzam a barlangban, mely-

ben a Szűzanya e világra szülte isteni Gyermekeit. Itt van az én nyugvóhelyem, mert itt van az én Uram otthon. Itt akarok lakni, mert a Megváltó ezt a helyet választotta.» (Ep. 108. n. io.) A betlehemi Kisded azóta is, mint addig, sokakat ihletett meg. Az a kicsi kéz sok lélekbe markolt bele, kitépve belőle a bojtortját s az ő isteni erényeinek aranymagvait hintve el bennük. Az ő keserves sírása sok kemény lelket indított meg és sok szívet, mely a szenvedélyek csúnya fészke volt, varázsolt hőslélekű lemondásnak tűzhelyévé. Szegénységével sokakat bírt rá gazdagságuk elhagyására, hogy az övéhez hasonló nélkülözésben szolgálják embertársaik javát. Ez az örök Betlehem! A világ csak az ítélet napján fogja megtudni, mit köszönhetett neki!

Paulát alig lehetett e szent helytől elszakítani. Mintha megérezte volna, hogy itt fog végre megtelepedni, megpihenni az út fáradalmait és pihenni az élet után Jeromossal egyetemben. Végre mégis útnak indultak déli irányba s eljutottak Ader tornyához, ahol — a hagyomány szerint — azok a pásztorok virrasztottak nyájaik felett, akik az angyal meghívására örömmel siettek a betlehemi Kisded imadására. Majd a Gázába vezető úton Bethsorába, ahol Kandaces királynőjének udvarmestere Fülöp apostoltól megkereszteltetett, miként Jeromos mondja, lelki bőrt cserélt. Az a patak, melynek vizében ez történt, most is úgy tört elő a sziklából, mint akkor és festői zuhatagban omlott alá egy széles medencébe. A filiszteusok földjén járva megelevenültek előttük a véres csaták, melyeket Izrael e nyugtalan szomszédaival annyiszor vívott, meg Sámsonnak szomorú története, örök intőjelül mindenkinek, aki fogadalommal kötötte le magát az Úrnak, mert *«sokkal jobb fogadást nem tenni, mintsem fogadás után az Ígéretet nem teljesítenie* (Préd. 5, 4.) Jobbra fordulva a Szőlő-

fürt-völgybe értek, melynek szőlői most is csodás termékenységben pompáznak. Innen Mamre völgyébe vezetett útjuk, ahol N. Konstantinig állt még az a fa, melyről a hagyomány úgy tudta, hogy alatta vendégelte meg Ábrahám három vendégét. «Ágai örökösen görnyedtek az ajándékok, a fogadalmi adományok súlya alatt.» A nagy császár értesülvén arról, hogy sokan valóságos imadásban részesítik e fát, kivágatta és templomot építtetett helyébe. Következő állomásuk Hebron város volt, melynek közelében megtekintették az óriási vízmedencéket, melyeket Othoniel épített a síkság öntözésére szükséges víz felfogására. A következő napon az áldás városába, Caphar-Baruchába rándultak ki, ahonnt belepillanthattak a Holt-tenger medencéjére s a tüzes kénkövesövel elpusztított városok: Sodorna, Gomorha, Adama és Seböim szomorú temetőjére. Isten nemcsak jóságos atya, aki túlradó szeretettel gondoskodik az emberről, hanem igazságos bíró is, aki vaskezével morzsolja össze a lázadót. Nem száll mindig rögtönítéletbe, vár; várhat, mert örök, őt senki el nem kerülheti: a lázadók is, kik itt vakmerően győzelemmel dicsekedtek, mind szent színe elé kerülnek egyszer. És írva van: *Rettenetes az élő Istennek kezeibe esni.* (Zsid. io, 31.) A történelem évezredes folyamában azonban tartott sok rögtönítéletet is, hogy a kevély embert hathatósan kioktassa szuverén jogairól. Kemény beszéde is van az emberhez és nemcsak lágy szava. Boldog, aki megérti és megszívleli azt.

A karaván itt megfordult és ismét Jeruzsálem felé vette útját. A perzselő nap nem szárította ki lelküket, jókedvüket. Ellenkezőleg, úgy érezték, hogy forrásoknál jártak, a kinyilatkoztatás és megváltás forrásainál és felüdültek mellettük. A komoly magabaszállást vidám beszélgetések, kedves tréfák váltották fel, amint erről Jeromos útleírása tanúskodik. Így tértek vissza a szent

városba, miután páratlan emlékekkel és benyomásokkal gazdagították lelküket.

Paula azonban még nem érte be ezzel és a kis csapat rövid pihenés után ismét útra kelt, ez alkalommal az Olajfák hegyét tűzve ki legközelebbi célul. Elég szűk és meredek út vezetett fel oda, de ez nem riasztotta őket vissza. Eddigi útjaik eléggé megedzettek már őket, még a gyenge Paula is órákon át tudott gyalogolni. Végigmenve Jozsafát völgyén s elhagyva azt a sziklát, amelyet a hagyomány a judácsók helyének tartott, olaj- és pálmafák között végre felértek arra a helyre, ahonnét a Megváltó dicsőségesen felszállt a mennybe. Szent Ilona császárnő ide is ékes bazilikát épített, melynek különlegességére bizonyára Jeromos is felhívta övéinek figyelmét: a templom kupolája nyitott maradt s bár — a hagyomány szerint — több építész akarta azt a nyílást befalazni, egyszer sem sikerült. Innét Bethániába mentek, ahol megfordultak Lázárék házában, melyet annyiszor tüntetett ki Jézus az ő kegyelmes látogatásával. Ó, ha megszólalhattak volna ezek a néma falak, mennyi lelket emelő beszédét mondhatták volna el az ott lakókkal társalgó Úr Jézusnak! Mert az evangéliumban megörökített jelenet igen sokszor ismétlődött más és más kiadásban. A jó Pásztor sokat törődött juhaival!

Bethániát elhagyva, nemsokára az Adomin nevű hegyszorosba értek, ami «vér útját» jelent, mert e szakadékokban rablók tanyáztak és sok utast fosztottak ki kincseikből, fosztottak meg életüktől is. Az Üdvözítő is e szomorú tényre való célzással helyezi ide a Jeruzsálemből Jerikóba ment utas történetét, mikor az irgalmas szamaritánusról szóló gyönyörű példabeszédét mondja. A mi zarándokaink is e példabeszédről elmélkedtek ez útjukon. A valamikor híres városnak már csak romjait látták, melyek közt alig néhány lakóház

állott. A kínzó meleg miatt Paula tanácsára éjjel folytatták útjukat a Jordánhoz. Ép hajnalodott, amikor odaértek s talán a reggeli hajnalhasadás természetes szépségei voltak azok, melyek Paulát valósággal megihlették úgy, hogy kísérői megilletődve hallgatták azt az elragadó elmefuttatást, melyet a választott nép ama története felett tartott, mely ép a Jordánhoz fűződik. Sokat olvasta a Szentírást és szép lelke a csendes órák elmélyedéseiben fenséges összhangba hozta mindazt, amit a szent könyvek elszórva mondanak el. Amikor pedig megállt Paula, a kitűnő tanítvány, Jeromos, a kiváló mester vette át a szót, hogy minden nehézséget megszüntessen, minden kételyt eloszlasson s a lélek szárnyalásának újabb lendületet adjon. Ily tanulságos, lelket gazdagító és felemelő beszédek közben eljutottak Jákob kútjához, mely fölé a hívő kegyelet kereszt alakú templomot épített. A Garizim-hegy alatt, melyen a Jeruzsálemtől elszakadt szamariabelieknek temploma állott, mely most épúgy romokban hevert, mint a jeruzsálemi, a karaván elérte Sebastét, Szamaria fővárosát, melyet Herodes Augusztának nevezett el Augusztus császár tiszteletére; régi neve Szamaria volt. Sok zarándok kereste fel állandóan ezt a várost. Gyógyíthatatlan betegek, száználmas nyavalyatörtek szomorú sorai jöttek ide mindenünnen, hogy Keresztelő szent János sírjánál gyógyulást s ha ezt nem, legalább vigasztalódást és lelki erőt nyerjenek bajuk türelmes elviselésére. A mi zarándokaink is látták e szomorú sereget és mélyen megindultak, mert sok volt köztük az ördögtől megszállott, akik vadállatokként üvöltöttek s ijesztően elváltoztak emberi mivoltukban. "Paulának megesett a szíve mind valamennyin — írja Jeromos ep. 108. n. 13. — és sírva kérte számukra Krisztus irgalmát.» A kis csapat folytatta útját Názáretbe, ahonnan Kánába mentek, ahol Jézus első csodáját művelte.

Innét visszafordulva felmentek a Táborhegyre, Urunk színváltozásának helyére, ahol az örömtől túlradó Péter énekelte el a földi boldogság himnuszát: *Jó nekünk itt lennünk.* (Mt. 17, 4.) Kétezer év múlt el azóta, de az ott intonált ének még mindig hangzik a lelkek világában. Mind, akik a Krisztustól kapott kegyelemeszközökkel felemelkednek a kegyelmi élet Táborhegyére, tudják és éneklük is ezt az éneket. Ott fenn tiszta levegővel töltözik a tüdő, tiszta gondolatokkal az elme, tiszta érzelmekkel a szív, tiszta szándékkal a lélek. Ott tisztán lát a szem, látását nem homályosítja el a mocsarak miazmás párája. Látja minden földi jónak múlandóságát, minden földi kincsnek értéktelenségét, minden földi örömmek örömmre való változását. Látja az élet poros útjait lent, melyek sok mocsár s posvány között vezetnek el. Nem kívánczik le tehát ide, mert poros úton poros lesz nemcsak a ruha, a lélek is. És mocsarak közt járva mocsaras, sáros lesz nemcsak a saru, a lélek is. Poros lelkek, sáros lelkek pedig elfelejtik a fent tanult éneket. Csak Krisztus mellett és csupán Krisztussal igaz, hogy jó nekünk itt lenni!

A Táborhegy tetejéről elragadó kép tárult a zarándokok elé és Jeromos sietett azt a kellő magyarázatokkal felejthetlenné tenni. Innét Kafamaumba mentek s áthajózva a Genezáret-taván, felkeresték a pusztát, melyben az Úr csodálatosan táplálta hallgatóinak ezreit. Utolsó állomásuk Tibériás városa volt, melynek egyik nevezetessége volt az a tudományos akadémia, mely a Jeruzsálem pusztulásakor onnét ide származott rabbi által létesített s a Szentírás magyarázásának szentelte magát. Jeromos nem mulasztotta el e tudós társasággal megismerkedni, sőt egyikükkel, Barraban vagy Barania rabbi-val, aki úgy tudományáért, mint becsületességéért köztiszteletben állt, barátságot is kötött. Tette mindezt saját szentírási tanulmányai érdeké-

ben, hogy majdan minél tökéletesebbet nyújthasson műveiben. Fáradtsága nem is veszett kárba; sok értékes feljegyzéssel s még több tapasztalattal tért vissza az utazásából, melyet szentírási műveiben sűrűn értékesítve látunk.

Egyiptomi útja.

Alig pihenték ki eddigi utazásuk fáradalmait, Paula már újabb úti tervet forgatott elméjében. A Rómában járt Atanáztól és újabban Melániától sokat hallott az egyiptomi sivatag remetéiről, kolostorairól. Csodás dolgokat hallott róluk, ami módfelett ingerelte kíváncsiságát. Elhatározta tehát, hogy felkeresi ezeket a kolostorokat, hadd lássa saját szemével, mit csinál Krisztus kegyelme a gyarló emberből, ha teljes szívvel s osztatlan lélekkel adja át magát neki. Társai mind örömmel fogadták e tervet s ez örömük még csak fokozódott, midőn Jeromos is megígérte csatlakozását. Örömmel vállalkozott ez útra is, hiszen a faraók országa nem egyszer említetik a Szentírásban, mint a választott népnek hosszú időn át második hazája. S ami Jeromost különösen vonzhatta, az az alexandriai főiskola volt, melynek feje az akkor világhírű Didymus volt.

Paula nemsokára meg is indította kis csapatját a szentek városa felé, ahogyan Nitriát az ott élő remeték miatt nevezték s annyira sietette a karavánt, hogy a legrövidebb idő alatt elérték Alexandriát, a faraók No városát. Az evangéliumot még szent Márk evangélista hozta meg e városnak s már az I. században híres volt a Pantenus által alapított főiskolája, melynek hírneve a következő századokban még csak növekedett, különösen Kelemen és Origenes vezetése alatt, akiknek idejében oly virágzásban állott, hogy azt lehetett volna gondolni, nem is lehet többé nagyobb. Pedig ép most oly mester állott az iskola élén, aki tudásának sok-

oldalúságával és mélységével, irányának mérsékletességével és mégis határozottságával, valamint tanainak biztonságával talán az első helyet küzdötte ki magának társainak különben dicső sorában. Didymus keresztény szülőknek volt gyermeke s mint ilyen az anyatejjel szívhatta magába az Egyház iránti gyermekded ragaszkodást és engedelmességet, ötéves korában elveszítő szeme világát, de a jó Isten annál tisztább látással kárpótolta őt a lelki, a szellemi világban, oly éles elmével, oly bámulatos emlékező tehetséggel s oly páratlan tanulási kedvvel áldván meg a vak gyermeket, hogy kortársait messze felülmúlta mindenben. Pedig sokfélét tanult: nyelvtant, ékesszólást, költészetet, bölcséletet, mennyiségtant és még zenét is. Didymus mindezekben büszkesége volt tanítóinak. Senki sem értette meg Plató és Aristoteles bölcséletének mélységeit úgy, mint ő. Pedig még sem ez volt kedvenc tudományja. Didymus a szentírástudományt becsülte legjobban. A Szentírást valóban szent könyvnek tartotta és e hívő tiszteletét azzal akarta kimutatni, hogy egész teljességében elsajátította: emlékezetből tudta az egész ó- és új szövetséget! El is terjedt a híre az egész akkor ismert világon s aki csak tehette, odaállt az ő tanszéke alá, mert mindenki úgy érezte, páratlan lelki és szellemi kincsekkel gazdagodik meg ottan.

Mint jubilált Jeromos lelke, mikor e tiszteletreméltó mester lábaihoz ülhetett! Mint örült, hogy ebből a tiszta és gazdag forrásból most kedve szerint meríthet! Mint hálálkodott Istennek, hogy ide vezette, ahol annyi értékkel gazdagíthatja tudást szomjúhozó lelkét! El is látogatott naponként Didymushoz. Úgy ment hozzá, mint a gyermek édesatyjához. Feltárta összes nehézségeit, melyekre eddigi tanulmányaiban akadt és szent mohósággal hallgatta felvilágosításait. Hálásan emlékezik meg erről egyik levelében is. (Ep. 84. n. 3.) Paula is

elkísérte őt e látogatásokra s ő is lelki gyönyörűséggel leste a vak tudós minden szavát. De bizonyára Didymus is érezhette ezt a gyönyörűséget; ilyen tanítványai még nem nagy számban voltak! Nemcsak tanította őket, de tanult is tőlük s a mester egyre cserélte szerepét a tanítvánnyal mindkét részen. Jeromos nem győzte jegyezni, amit Didymustól hallott. Mintha aranybányában állt volna, melyben mindig újabb és gazdagabb erekre talál. Egy teljes hónap múlt el így, mikor Paula utazásuk tulajdonképeni célja, a szentek városa felé indítá meg a kis karavánt.

Alexandriából három út vezetett Nitriába, égjük sem veszélyek nélkül. Jeromos az övéiért való felelősség tudatában a legbiztosabbnak látszót választotta a Mareotis tavon át. Sokan leltek ugyan már itt is hullámsírt, mert a tengerről jövő vihar a tó vizét fel szokta korbácsolni és akkor menthetetlenek voltak, akik ép rajta hajóztak. A mi zarándokainkat azonban nem érte ily vihar és szerencsésen átkeltek a tavon. Annál nagyobb áldozatot követelt tőlük a száraz út, melyre azután léptek. Sós köd takarta egész éjjel a völgyet, mely reggel leszállva, tűélességű kristályokkal borította a földet; e kristályok gyötrelmessé tettek minden lépést állat és ember számára. Majd ismét mocsarak közt vezetett útjuk, szinte elviselhetlen levegőben a mocsarak egészségtelen kigőzölgése miatt. Bizony kemény penitencia volt ez az utazás mindnyájuk számára és csak oly erős lelkek, mint ők, bírták azt ki zokszó nélkül. Kitartásuk végre szerencsésen célhoz vezette őket. A nitriai hegy egyre tisztábban bontakozott ki szemük előtt; már látták a tetején épült nagy templomot, majd az ötven kolostorházat, mely a kopár hegyet mintegy körülkoszorúzta. Mikor pedig odaértek, nem várt fogadtatásban volt részük. Isidorus, Hermopolis püspöke, akit talán az alexandriai kormányzó vagy Didymus értesített az előkelő zarándokok szándékai-

ról, egész papságától körülvéve sietett le a hegyről eléjük s e menethez sok remete is csatlakozott, akiket a püspök szintén meghívott, hogy minél ünnepélyesebbé tegye a ritka vendégek bevonulását. Zsoltárénekekkel kísérték be zarándokainkat városukba és himnuszokkal üdvözölték őket, melyekből testvéri szeretet melege áradt és öröm csendült ki feléjük. Paula könnyek közt mondott köszönetét e szeretetteljes fogadtatásért, méltatlannak mondván magát reá. (Ép. 108. n. 14.)

Első útjuk a templomba vezetett. Nem építették azt remekbe, csak nagynak, hogy a hívők nagy nyájának megfeleljen. A kolostorokban ugyanis körülbelül 500 szerzetes élt. A távolabbi kunyhókban s barlangokban pedig körülbelül 600 remete. Ezek mind ebben az egyetlen templomban hallgattak szentmisét s ezt oly pontosan, hogyha valaki hiányzott, a templom szolgálatában álló nyolc pap egyike rögtön felkereste az illetőt, mert csak két lehetőség foroghatott szóban: betegség vagy halál. A nyolc pap közül azonban csak egy mondotta a miséket és hirdette az evangéliumot, míg a többi az általa kijelölt munkát végezte a lelkipásztorkodásban. Jeromos fölötté épült e renden; a sziriai kolostorokban nagyon szomorú tapasztalatokat szerzett e tekintetben, miként láttuk. E katonás rend fenntartásában nem csekély része volt annak a három pálmafának, melyet zarándokaink is láttak a templom mellett, ágaikon függő korbácsokkal. Makárius szabálya rendelte ezeket a pálmafákat nyilvános büntetések kiszabására. «Az első a fegyelem ellen elkövetett kihágás miatt elítélt szerzetesek megbüntetésére rendeltetett; a második a tolvajokéra, ha a környéken akadnának; a harmadik a szökevény fegyencek vagy idegenekére, akik a polgári igazságszolgáltatás elől a szent hely fedezete alatt kívánnának elmenekülni. Ezekkel átöleltetik a fát s vétségeik arányában kiszabott korbácsütéseket mérnek rájuk.» (Thierry 279.)

Volt a szent községnek vendégfogadója is, ahol minden idegen szeretetteljes ellátásra talált egy hétig. Ha tovább is ott akart maradni, a neki kijelölt munkát kellett végeznie s akkor akár állandó lakója maradhatott a községnek. Az Egyház tehát már régen megcsinálta azt, amit napjainkban oly erőszakosan sürgetnek a szociáldemokraták szélső szárnyai: a kommunizmust a szónak szép és okos értelmében. Ahol krisztusi szeretet tölti be a szíveket, mely embertársában testvért lát, aki szintén tagja annak az óriási családnak, melynek feje Krisztus; ahol az evangélium uralkodik a lelkekben és mint tiszta, erkölcsös, dolgos, fegyelmezett élet lép fel a nyilvánosság fórumán; ahol a tízparancsolat nem kőbe, hanem szívekbe és pedig minden egyes ember szívébe van belevésve; ahol Krisztus szelleme járja át az emberek gondolat- és érzelmvilágát s az örök leszámolás tudata szabályozza a mindennapi élet legkisebb megnyilvánulását is, ott és csakis ott állhat fenn kommunizmus e földön! Mert egyedül a krisztusi szeretet képes áthidalni azokat a távolságokat, melyeket a származás, kiegyenlíteni azokat az ellentéteket, melyeket a természet állít ember és ember közé. Egyedül ez a szeretet képesíti a gyarló embert nagy, sőt hősi lemondásokra, minőket a közös élet megkövetel. Csak ez a szeretet tudja a természettől nagyravágyó, önző, kényelemszerető embert ránevelni arra a nagy és folytonos áldozatra, hogy megtagadja magát és önként lemondjon azokról az előnyökről, melyeket akár a származás, akár veleszületett képesség neki az életben biztosítanak. Különböző tökéletes egyenlőség akkor sem volna az emberek közt, hisz a kommunisztikus társaságban is vannak szereposztók, tehát intézők, vagyis feljebbvalók, előjárók és vannak alárendeltek s engedelmeskedők. Tehát az az annyira óhajtott és dicsőített szabadság korántsem valósul meg jobban, mint a mostani társadalmi rendben.

sőt ellenkezőleg, teljesen elvész és megszűnik. Mert most legalább az életpálya választásában szabad az ember, a kommunisztikus államban még ezt a természetes szabadságát is elveszíti. Ez pedig megölné minden kulturális haladásnak. Ha egy Nagy Sándor, Julius Caesar és Napóleon nem lehetett volna hadvezér; ha egy Plató, Aristoteles és aquinói szent Tamás nem foglalkozhattak volna bölcseséggel; ha a Rafelek, Murillók és Rubensek nem forgathatták volna az ecsetet s a Phidiasok, Michelangelok, Canovák nem a vésőt, — de ki is sorolhatná fel nemünk összes nagyjait, isteni gondolatok hordozóit és megvalósítóit? — a világtörténelem nagy könyvéből ép a legértékesebb lapok hiányoznának. A kommunizmus tehát nem felszabadítást, hanem elnyomást, nem haladást, hanem hanyatlást és süllyedést, legjobb esetben tengődő stagnálást jelent, mert kaptafákkal dolgozik és sablonos tucatembereket nevel. Azt a bántó ellentétet, mely a gazdasági életben tényleg fennáll s amely a kommunizmusba gravitáló forradalmakat fűti, nem lehet mással, mint egyesegyedül Krisztus evangéliumával nem eltüntetni, — Krisztus maga mondja: *Szegények mindig vannak veletek* (Mt. 26, 11.) — hanem enyhíteni, igazságtalan kinövéseiben szabályozni, sokszor vérlázító túlkapásaiban megfékezni. Nem földosztás — ami igen sokszor földrablás, csak barátságosabb alakban — fogja a háborgó világnak az igaz békét meghozni, hanem a Krisztushoz való őszinte visszatérés! Nem Bebel és nem Marx erőszakos és hamis bölcsesége, hanem egyedül Krisztus evangéliuma tud boldogítani!

De térjünk vissza zarándokainkhoz, akik épülve jártak be a püspök vezetése mellett az egész községet. Itt minden Krisztus diadalát hirdette, mert minden az evangélium anyajegyét viselte magán, emberek és berendezés egyaránt. Ámulatuk azonban még nagyobbra

nőtt, midőn búcsút véve a püspöktől, a külső remetek felkeresésére indultak. Zord világba léptek itten. A kényes ember csak borzongva járhatta. Amit itt látott, az mind hősi tett volt, melynek hiába kereste volna magyarázatát az élet ezerféle vonatkozásaiban, érdekeiben; itt csak egy magyarázat volt és ezt az evangélium adta: *Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van, és add a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben s jöjj, kövess engem.* (Mt. 19, 21.) Ezekben az emberekben a lélek emelkedett a test fölé: lelki emberek, nem sárból gyúrva, hanem erőből és kegyelemből kialakítva, összeasaott testben is világot verő, eget hódító hősök! Néme-lyeket a bűnbánat hozott ide, hogy engeszteljék az annyiszor megbántott isteni igazságosságot és jóságot. Mások a keresztségi ártatlanság hófehér köntösében jöttek, hogy egy áldozatos élet érdemeinek aranyvirágait hímezzék beléje, mert az égi Bárány közvetlen kíséretébe akartak odaát beállani. Voltak köztük, kik szegény sorsból jöttek ide, de voltak olyanok is, akik addig márványpalotában laktak s koruk intéző köreiben forgolódtak, sőt számottevő szerepet játszottak. Ilyen volt Serapion, valamikor Róma patríciusai közt is kiváló — most egy sötét üreg lakója, melynek bútorzata egy gallyakból összehányt fekvőhely, egy a sziklába illesztett deszkadarab — ez volt az asztal — ezen a Szentírás s fölötte egy faragatlan kereszt. Bíborszegélyű tógáját rég letette volt, akkor, mikor rabszolgává lett, hogy urát s annak feleségét, akik mint színészek nagyon szabad életet éltek, megterítse. Meg is térítette őket sok imájával, sok okos, üdvös, bátor beszédével, mellyel a lelkükre beszélt. Aztán eljött ide ebbe az üregbe böjtölni és imádkozni, kérlelni és engesztelni, ahol zarándokaink «nem annyira élő embernek, mint inkább a naptól barnára pörkölt csontváznak találták őt». (Thierry 281.) Itt élt még három évvel látogatásuk előtt Pambonius, Nitria

egyik gyöngye, a szerzetesi szabály egyik megalkotója. Melánia még látta őt és zarándokainknak el is mondták látogatásának lefolyását. Melánia ugyanis nagymennyiségű ezüstöt tett le ajándékképpen a szent remete kunyhójában. De az figyelemre sem méltatta a drága ajándékot. Melániát bántotta e részvétlenség. «Tudod-e, atyám! — szólt hozzá — hogy ez az alamizsna 300 font ezüstértéket képvisel?» Pambonius reá tekint. Komoly, sőt szigorú a tekintete. Mintha feddés volna e tekintetben. És komoly a beszéde is. «Aki a hegyeket és erdőket helyezi az ő mérlegére, nagyon jól tudja, mennyit nyom ez a te ezüstöd. Ne feledd el, hogy Isten a szegény özvegy két fillérében nagyobb örömet talált, mint a gazdagok gazdag ajándékaiban.»

Ilyen volt e remeték lelkülete. Nemcsak elhagyták a világot, hanem teljesen elváltak tőle. Nemcsak a világban viselt ruhájukat vetették le, sokszor igen előkelő, magas rangot hirdető fényes ruhájukat, hanem a régi embert is és a szőrzsákkal, melybe itt öltöztek, új embert is öltöttek magukra, nem rögtöni átöltözéssel, hanem egy életen át tartó kemény lemondással, szigorú önmegtagadással, sokszor kegyetlen önsanyargatással. A XX. század gyermeke bizonyos ellenszenvvel olvassa ez önsanyargatásokat. Sietünk is megjegyezni: ezeket sem Krisztus, sem az Egyház nem írta elő és soha nem parancsolta. Krisztus ugyan magához hív minden embert, a tökéletesség magaslataira édesget fel mindenkit s a megállást nem tűrő tökéletesedés evangéliumát hirdeti mindenkinek, de ennek hősi útját nem írja elő mindenkit kötelező parancsban, hanem csak kevés kiválasztottnak jelöli ki azt a hármás evangéliumi tanácsban. Ez isteni program részletes kidolgozásában meghagyja mindenkinek a teremtésben adott szabadságot és csak örül, ha valaki ezt teljesen az ő szent szolgálatába állítja. A Szentlélek pünkösdi szele ott fúj, ahol akar és szuverén

szabadsággal osztja ki kegyelemajándékait. A lelkek is és vitorláik is különbözők. Vannak kicsi sajkák és vannak acélóriások. Mind valamennyi az örökkévalóság kikötőjébe iparkodik és mindegyik el is érheti, de a maga módja szerint; amazok vitorlával, melyet hol kedvező szél dagaszt, hol szélcsend lapít össze; emezek gőzerővel, tengeri csomókkal számítva utat és időt. A fő az, hogy mindnyájan előre iparkodjunk s akár csendes vitorlával, akár gyorsgőzzel, de befussunk az örök boldogság kikötőjébe! Paula nem botránkozott, hanem épült azon, amit látott s hallott. Úgy érezte magát, mintha nem is a földön járna, ahol annyi a törpe s oly kevés az óriás, ahol oly sok a gyáva, a kislelkű és oly ritka a hős, a nagylelkű. Amint kunyhóról-kunyhóra, barlangról-barlangra ment, ámulatból-ámulatba esett. A hősi lemondás, melynek annyi változatát látta, ahány kunyhóba csak benéztek, benne is hősi szándékot ébresztett: itt maradni és hasonló penitenciában tölteni el egész életét! Talán meg is kapta volna rá az engedélyt a szerzetesektől, — írja Jeromos—hacsak a szent helyek utáni még nagyobb vágyódása őt szándékának megvalósításától vissza nem tartotta volna.

A kis zarándokcsapatot egyrészt az elviselhetetlenné vált hőség, másrészt a Nílus áradásának közeledése visszatérésre kényszeríté. El is érték szerencsésen Pelusiumot, a mai Teli Faramát Damiette mellett, ahol hajóra szálltak, mely Jeromos kifejezésével élve, madárnak gyorsaságával repült be a maiumi kikötőbe, —a mai El-mine vagy Maimas, Gaza kikötővárosa — ahonnt Betlehem felé vették útjukat.

IV.

A betlehemi kolostorban.

(386—420.)

GY ÉREZTÉK, hogy haza jöttek. A sok és fáradtságos utazás után jól is esett a megpihenés, bár ez a pihenés korántsem volt henyélt. Első gondjuk volt lakást építeni. Paula az ő még mindig tekintélyes vagyonával könnyen valósíthatta meg régi kedvenc gondolatát és felépítette kolostorát. Jeromosnak azonban előbb a szükséges pénzről kellett gondoskodnia, hogy építhessen. Családi kis örökségére gondolt s azért fivérét, Paulinianust Stridóba küldte, hogy kis birtokukat a rajta levő házakkal eladja. A szülői örökségen épült fel tehát Jeromos kolostora Betlehem nyugati kapujánál, az ott elhúzódó hegyoldal alján. Jól ismervén a közbiztonsági viszonyokat, okos előrelátással menedéktomyot isépített kolostorához, mely a különben egyszerű épületnek bizonyos várszerű külsőt kölcsönzött. Ettől meglehetősen távolságban a síkon emelkedett Paula kolostora, melyhez rövid idő múlva még két mást kellett építenie, oly nagy volt a jelentkezők száma. A nitriai vendégház mintájára egy vendégfogadót is építtetett az országút mellett, hogyha József szűz Máriával ismét eljönne Betlehembe, számukra is legyen hely a fogadóban, miként Jeromos mondja.

Jeromos «paradicsoma».

Az építkezés csaknem három évet vett igénybe. Jeromos azonban addig sem maradhatott tétlen. A születési barlang mellett egy hasonló barlangra talált, melyet örömmel foglalt le magának műhelyül szellemi munkájához. Elhozta ide összes könyveit, iratait és szent örömmel húzta meg magát ebben az ő ((paradicsomában», miként elnevezte, hogy távol a világ zajától, osztatlan figyelemmel a szentírástudománynak élhessen. Jeromos nagy lelke már e szegényes barlangban kolostori életrendet teremtett. Ima, elmélkedés, tudományos bűvárkodás, étkezés, pihenés mind, mind pontos időhöz volt kötve. Szigorúan aszketikus szellem hatotta át ezt a napi rendet, mely csak keveset juttatott az alvásnak, annál többet a munkának, keveset törődött a konyhával, annál inkább sürgetve a böjtölést; a külvilággal pedig szinte teljesen elvágtá az érintkezést, hogy annál nagyobb bensőséggel munkálhassa a lélek üdvét. Bár könyvei közt ott voltak az ő kedvelt klasszikusai is, kiknek csiszolt beszédében mindig gyönyörűségét találta; bár gondja volt az ő műveiknek lemásoltatására, kivált Rufinus jeruzsálemi kolostorának szerzetesei által; bár itt Betlehemben nyelvtani iskolát is nyitott, melyben latinra és görögre tanította a jelentkezőket, — ezzel akarván meghálálni a városnak, hogy oly szívesen fogadta be őt és övéit — mindazonáltal legkedvesebb tanulmánya mégis a Szentírás volt és maradt is mindvégig. S hogy alapos munkát végezhesen, mind jobban tökéletesítette zsidó nyelvtudását. A zsidó rabbinusok ugyanis fennen hangoztatták, hogy csakis nyelvük tökéletes tudásával érezheti magát valaki hivatva a szent könyvek magyarázására, amiben különben igazuk volt annál is inkább, mivel az úgynevezett Hetvenesek görög fordítása, a Septuaginta

egyrészt sok helyen nem adta vissza hűen az eredeti szöveget, másrészt a sok másolás következtében is nem egy helyen megromlott. Jeromos nagylelkűen rászánta magát ez emberileg szólva hálátlan munkára és lefordította a Szentírást. Érdemeit, melyeket ezzel szerzett, csak akkor fogjuk tudni kellően méltányolni, ha kissé beletekintünk az ő «paradicsomá»-ba.

Ott látjuk a különböző kéziratokat, melyek a zsidó szöveget és annak különböző fordításait tartalmazzák. Jeromos ezeket óriási költséggel és munkával — mert maga is sokat másolt le magának — szerezte be, nem kiméivé sem pénzt, sem fáradságot. A leghíresebb rabbik naponként megfordulnak nála, úgy hogy ellenségei azzal is megrágalmazzák, hogy zsidóvá akar lenni. Az egyes szentírási könyvekhez külön előtanulmányokat végez egy-egy specialista rabbi vezetése mellett, hogy tökéletesen megértse e könyvnek nyelvi különlegességeit, az akkoritól eltérő, mert már elévült nyelvezetét. E szolgálataikat azonban drágán fizették meg Jeromossal, amit nem is vehetünk igen rossz néven, mert viszont őket vakbuzgó hitsorsosaik üldözték, akik ez értékes közléseikben ámulást és hittagadást láttak. Maga Jeromos mondja el, hogy egyik ilyen tanítója csak éjjelenként mert hozzá jönni, mert félt, hogy hitsorsosai megkövezik őt. (Ep. 84. n. 3.) Mikor Tóbiás és Dániel könyveire került a sor, új nyelvmestereket kellett fogadnia, mert e könyvek káld nyelven voltak írva. Pedig a káld nyelv még ellenszenvesebb volt neki, mint a zsidó és bizony sokszor már azon volt, hogy felhagy vele teljesen. De mestere mindannyiszor új erőt s kitartást tudott belé önteni a kedvenc Virgiliusnak kaidra fordított szavaival: Labor improbus omnia Vincit: a kitartó munka mindenben győzedelmeskedik. (Praef. in Dán.)

Az így csendben folyó s mondhatni keserű munkát még inkább megkeserítették a szeretetlen kritikák, me-

lyek egy-egy munkájának megjelenését kísérték. Jeromos jól tudta, mily nehéz vállalkozás megcsontosodott meggyőződések, vérré vált felfogások ellen fellépni s ezeket kijavítani. Az evangéliumokhoz írt előszavában el is panaszolja nehézségeit Damazus pápának. «Új művet parancsolsz a régiből készíteni, hogy miután a Szentírás példányai az egész világra szétszórattak, mint valami bíró eldöntsem, melyek egyeznek a görög eredetivel. Jám-bor munka, de veszélyes vállalkozás mások felett Íté-kezni, aki magam valamennyitől fogok megítéltetni; megváltoztatni az aggastyánok beszédét s a már öregedő világot a kisdedek kezdeményezéséhez visszavezetni. Mert melyik tudós vagy tudatlan nem fog-e rögtön felkiáltani, mikor kezébe vevén munkámat úgy fogja találni, hogy amit olvas, nagyon is eltér attól, amit valami-kor megtanult? Nem fog-e engem hamisítónak, sőt szentségtörőnek bélyegezni, aki a régi írásokban hol valamit hozzáadni, hol megváltoztatni, kijavítani me-részkedem? De ez irigység ellen két ok vigasztal meg engem: egyrészt, hogy te parancsoltad ezt tennem, aki a legfőbb pap vagy, másrészt az engem szidalmazók is tanúskodnak róla, hogy nem igaz, ami különböző.» A Jób könyvéhez írt előszavában már keserűen panaszkodik is: «Ha kis kosarakat fonnék kákából vagy pálmaleveleket fűznék egybe, senki sem harapna meg, senki sem korholna. Most azonban, hogy a Megváltó tanításának megfelelőleg oly ételt keresek, mely nem romlik meg és a szent iratok régi útját a tövisbokroktól és cserjéktől megtisztítani akarom, minden oldalról rám támadnak; hamisítónak neveznek, ki a hibákat javítom s azt kiáltják, hogy nemhogy kitépem a tévelyeket, hanem el-hintem. Oly nagy ugyanis a réginek megszokása, hogy a legtöbbnek még a nyilvánvaló hibák is tetszenek, mert hisz' többre becsülik a szépen kiállított, mint a kijavított kéziratokat».

Krisztus azonban nem feledkezett meg hű szolgájáról, sőt különös szeretettel viselte gondját a születéshelyét oly nagyon szerető papjának. Mintha nem érte volna be olyan őrzőangyallal, minőt minden ember mellé rendelt, Jeromosnak még két látható angyalt adott kísérőül azon az igen rögös, tüskés, tövises úton, melyet végtelen bölcsesége neki kijelölt, hogy megjárja. Paula és Eustochium hívó kegyeletük, szeretetük és tiszteletük színmézével édesítették meg Jeromosnak napjait. Ők abban vélték Istent a legjobban szolgálni, ha ezt az ő felkentjét minden tőlük telhető módon istápolják. Nemcsak lelki vezérüket tisztelték benne, hanem Krisztus Egyházának egyik apostolát is, aki, mint a tizenkettő, arra választott ki, hogy necsak kortársainak, hanem minden kor szülöttjeinek hirdesse az evangéliumot. Ők felismerték a ritka lelket, mely benne élt és boldogságukat találták abban, hogy ennek a tízalentumos léleknek éltető bűvkörében élhetik le életüket. Római palotájuknak aranyos mennyezete nem volt rájuk oly nagy vonzerővel, mint ennek a szent szerzetesnek «paradicsomnak» elkeresztelt szegényes barlangja; paradicsomnak érezték azt ők is. Kincses ládáikban nem telt oly nagy örömük, mint e barlangnak könyvespolcaiban. Azok a sárguló papírtekercesek nagyobb értéket képviseltek az ő szemükben, mint dicső őseiktől rájuk maradt minden örökségük. Csillogó ékszereiktől könnyebben váltak meg, mint megváltak volna ezektől a fakuló iratoktól. Mert Paula és Eustochium szorgalmasan olvasták és meg is értették azokat. Miként Jeromos írja, folyékonyan beszéltek nemcsak latinul és görögül, hanem zsidóul is s mindezt oly tökéletes kiejtéssel, hogy senki sem sejtette volna bennük az előkelő római patricius nőket. A Szentírást pedig meglehetősen emlékezetből tudták s bámulatos emlékezőtehetségükkel megbecsülhetlen szolgálatokat tettek messterüknek műveinek írása közben. Hogy a szentírási ki-

nyilatkoztatás aranybányáját minél jobban kiaknázhassák, arra kérték Jeromost, olvasná át velük az egész Szentírást, megvilágítva azt a kellő megyszózatokkal. Tiszteletből ezt megtagadtam — írja a Pauláról szóló emlékiratában — de buzgótságának és szüntelen kérésének végre is engednem kellett. Ha akadoztam s kénytelen voltam nemtudásomat nyíltan bevallani, ő ebben sehogyan sem akart megnyugodni. Inkább arra kényszerített folytonos kérdéseivel, hogy a sokféle vélemény közül megjelöljem azt, mely nekem a legvalószínűbbnek látszott. o (Ep. 108. n. 26.) Ezek voltak Jeromos betlehemi tartózkodásának kétségkívül legboldogabb napjai, melyekre mindig örömmel és hálával emlékezett vissza.

Három évig tartott ez így, míg a kolostorok felépültek. Mert a kolostor már nem volt «paradicsom». Jeromos itt már nem élhetett kizárólag magának és tanulmányainak. A kolostort sokan keresték fel közelről és távolról, hogy a kiváló mester tanításaival gazdagítsák tudásukat s így lélemben meggazdagodva s megújulva térjenek vissza hazájukba. Könnyű belátni, hogy ez a folytonos jövés-menés nem kedvezett a lelki elmélyedésnek s megfosztotta Jeromost attól a békétől, melyet «paradicsomában» boldogan élvezett. A kolostor felépülése tehát csalódást hozott Jeromosnak. Azt hitte, hogy itt, ahol a nagy Békefejedelem született, ahol békéről énekeltek angyali seregek az ő bölcsője, a szegényes jászol fölött, ő is meg fogja találni azt a békét, melyet csali ő adhat, az Úr Jézus Krisztus. De az isteni gondviselés mintha ép ellenkezőleg folytonos harcra teremtette volna Jeromost, mintha csak az égben szánta volna neki a békét, de sohasem a földön. Harcias lélekkel oly időbe állította őt bele, mely számára csak harcot termett. Jeromosnak az istenfélő Jób életprogramját kellett Isten szándékai szerint megvalósítania: *Küzdelem az ember élete a földön.* (7, 1.) «A mi magányunk — írja Praef. in Ezech. — örökösen

jövő-menők vásárává lett; a béke annyira száműzetett innét, hogy vagy be kell zárni kapunkat, vagy szentírás-tanulmányainkat abba hagynunk, bár ép ezek kedvéért kell azt nyitva tartanunk.» Vissza is menekült nem egyszer az ő paradicsomába, ahova idegenek nem követhették. A hagyomány úgy tudta, hogy a barlang egy, a sziklába vágott titkos úttal is volt a kolostorral összekötve.

Paula szerencsésebb volt, ő megtalálta a békét, melyet keresett. Kolostorai a krisztusi béke otthonai voltak. Mintha az ő csendes, szelíd, elmélyedő lelke áradt volna szét bennük. Ha nagy volt a lemondásban, nagyak kell őt mondanunk kolostorának megalapításában és vezetésében is ("Bámulatos erőt, okosságot és erélyességet áruolt el a szabály megállapításában és megvalósításában egyaránt. Az evangéliumi tanácsoknak tökéletes érvényt szerzett kolostoraiban. Mindnyájan egyformán szegények voltak, egyenlő ruhában, melyet maguk készítettek, lemondva minden vagyonról és jogról, mellyel a világban bírtak. Pedig a Scipiók sarja sok előkelő, gazdag leányt is vonzott ide. Ámde a kolostor küszöbénél megszűnt minden rang és kiváltság. A szolgálók, kik úrnőjüket esetleg elkísérték, itt visszatérni kényyszerültek, mert akik itt vettek lakást, lemondtak minden uraskodásról és kényelemről. Mindenki maga takarította kis szobáját, mindenki maga szolgálta ki magát. Hisz' Paula is így tett, sőt mindenben példaképpül szolgált övéinek. Mindenkinek bizonyos munkakör volt kijelölve, ebben dolgozott imádságos csendben. Csak a nyilvános áhítatgyakorlatok voltak közösek és az étkezés. A kolostorban volt ugyan kápolna, de szentmisére a betlehemi templomba jártak, mert sem Jeromos, sem a vele jött Vince pap nem gyakorolták papi hatalmukat. A vasárnapi istentisztelet után történt a munkakiosztás az egész hétre. Paula jól tudta, hogy a semmittevés veszélyes ellen-

sége a lelki életnek. Azért állandóan foglalkoztatta apácáit. A terefere szigorúan tiltva volt. A külvilággal semmi érintkezés. Ha szabálysértés történt, Paula megfelelő büntetést szabott ki s ha kellett, bizony igen szigorú is tudott lenni. S hogy a nagy házi ellenséget, az érzékiséget legyőzzék, sok böjtöt írt elő szabályaiban, jól tudván, hogy amily mértékben gyengíti a testet, époly mértékben erősíti a lelket. így éltek Paula kolostoraiban. Imával megszentelt munka és munkával érdemesített ima volt az ő életük, telve békével és szent örömmel. Ez a békés öröm csendül ki abból a levélből is, melyet Paula és leánya Marcellának írtak Rómába, hogy őt is Betlehembe hívják. (Ep. 46.) A szeretetteljes meghíváshoz Jeromos is külön levélben csatlakozott. (Ep. 43.) Marcella bizonyára nagy épüléssel olvasta e leveleket, de nem tudta magát e nagy lépésre elszánni. Rómában maradt, hogy ott legyen szószólója, védelmezője a betlehemi remetének, mint sokan mások is, akik állandó összeköttetésben álltak vele s a nagy távolság ellenére is lelki atyjukat, tanácsadójukat, vezérüket tisztelték őbenne. Szükség volt — sajnos — ily védelmezőkre, mert Jeruzsálem felől hideg szél kezdett fújni Betlehem felé. Rufinus kolostora felett csúnya viharfelhők tornyosultak, melyeknek villámai a születési barlang remetéje felé cikáztak.j

Harc az origenizmus ellen.

A példabeszéd, melyet Krisztus mondott az ellenséges emberről, aki az éj sötét leple alatt konkolyt hint el a bevetett szántóföldön, mindjárt az ő dicsőséges mennybemenetele után szomorú valóság lett az Egyházban. Az ember nagyon gyarló hordozója volt az isteni kinyilatkoztatásnak. Azért gondoskodott Jézus Krisztus külön szervről, mely a Szentlélek segítségével az idők végéig őrködjék az ő drága hagyatéka, az evan-

géliumi igazság fölött. Ez a szerv a tanítóegyház, vagyis az apostolok törvényes utódai, a püspökök, élükön a hit és erkölcs ünnepélyes tanításában tévmentes pápával. Hogy e tanítóegyház s ennek feje, a tévmentes pápa nélkül mi lett az ő evangéliumából, szomorúan mutatják mindama felekezetek, melyek a századok folyamán Rómától elszakadva, a szétesésnek, a lelki züllésnek siralmas képét mutatják. Itt nem örködött a Szentlélek s nem szólalt meg időről-időre a pápa által, hogy a tévedésre figyelmeztessen s a tévtanítást megtiltsa. Itt szabad járása volt az ellenséges embernek s ő bizony serényen dolgozott. Sok munkással dolgozott mindjárt kezdettől fogva. A legkülönfélébb rendű és rangú férfúkat állította be munkásainak táborába: tudósokat és tudatlanokat, igazakat és gonoszokat, jószándékúakat és rosszakaratúakat. Fogadott fel művelteket és műveletleneket, ékesen szólókat és csiszolatlanul beszélőket, éles eszűeket és gyenge elméjűeket. És mindig oly helyre tudta őket állítani, ahol sokan hallották szavukat s e szózatuknak mindig oly csengést tudott kölcsönözni, hogy szívesen is hallgatták és sokan el is fogadták tanításaikat.

Az ellenséges ember iskolájának neveltjei, a tévtanítók óriási táborában is kiválik Origenes. Vértanúnak, a Severus alatti üldözés idején (202) Alexandriában lefejezett Leonidásnak volt fia. És méltó fia volt, mert maga is égett a vértanuság utáni vágytól; édesanyja csak azzal tudta őt visszatartani, mikor önként akarta magát a hóhérnak kiszolgáltatni, hogy a ruháját elrejtje. A családapa halálával ínség és nélkülözés költözött be addig boldog otthonukba. Origenes azonban szegénységében is igen gazdag volt, mert a lelkét tíz talentummal ajándékozta meg az élet Ura. Már 18 éves korában tanszéket tölt be az alexandriai főiskolán, melyet Pantaenus életszentsége és Kelemen tudo-

mányos hírneve tett dicsőségessé. Irodalmi munkássága halhatatlanná tette nevét. «Ki képes közülünk annyit elolvasni, — írja róla Jeromos ep. 84. n. 8. — mint amennyit ő írt?» Vasszorgalommal elolvasott mindent, amit csak kézrekeríthetett s bámulatos emlékezőtehetsége mindezt állandó készenlétben tartotta. Tanulmányait még inkább kiszélesítette és tökéletesítette utazásaiban, mindenütt hangyaszorgalommal gyűjtve az élő tanítómesterektől épúgy, mint a holtaktól a könyvtárakban. Ismerte mind a bölcseleket, olvasta az összes klasszikusokat De olvasta kicsi korától fogva a Szentírást is és tudta is, hiszen már a szülői házban naponként kellett belőle egy részt betanulnia és jámbor atyjának emlékezetből felmondania. Hogy azokat is, kik még mindig az Olympus körül állnak, elvezesse a Sinaihoz, az isteni kinyilatkoztatás tiszta forrásaihoz azokat, akik a bűn által elhomályosított elme képzeletének zagyva állóvizeiből oltották az igazság utáni szomjukat, Origenes a görög bölcseletet össze akarta olvasztani az evangéliumi igazsággal. E magában véve jó szándék megvalósításában azonban sokszor erőszakosan bánt el a Szentírással, annak történeti jellegét sokban teljesen feladva s a legönkényesebb magyarázatokkal egyenlítve ki azt a nagy úrt, mely az ő nézetei s a Szentírás tanítása között tátongott. Tanait szívesen hallgatták pogányok és keresztények; ékesszólásával könnyen tudta hallgatóit azoknak elfogadására hangolni. De akik nem a külső alakra, hanem a tartalomra helyezték a fősúlyt, akiket nem tévesztett meg az ékesszólás, hanem az igazság érdekelt elsősorban, azok hamar észrevették, hogy a megbámult tanítómester végzetes tévedéseket hirdet s bármily elismeréssel adóztak is tudományos felkészültségének s bármennyire elismerték nagy érdemét, hogy új irányokat jelölt ki a szentírásmagyarázatnak, mégis felemelték szavukat és

vétót kiáltottak a megtapsolt és mindenféle ünnepelt mester sok tévelye s ezeknek terjesztése ellen. Püspöke, Demetrius, két zsinaton tárgyalta tévelyeit s ki is tiltotta őt Alexandriából, majd tanszékétől is megfosztotta 232-ben. De sem e határozatok, sem Origenesnek 254-ben bekövetkezett halála nem vetettek véget az általa hirdetett tévtanoknak. A százados vitába Jeromos is belevonatott.

Origenes tanai ugyanis Jeruzsálemben is visszhangra találtak, kivált amióta Ruhnus ott letelepedett. Alexandriából hozta azokat magával, mikor Melániával ottan járt és csakhamar megnyerte Jánost is, Jeruzsálemnek püspökét e tanoknak. Epiphanius, Salamis szentéletű püspöke erről szomorúan értesülván, 394-ben váratlanul Jeruzsálemben termett és a templomban nyíltan kárhoztatta Origenes téves tanításait. János azonban nem hódolt be vendégének s ezzel két pártra szakította hitközségét. Epiphanius még szomorúbb szívvél távozott, mint amilyennel jött. Betlehembe ment, onnét pedig az általa alapított óadi kolostorba, ahonnét körlevelet intézett Palesztina összes kolostoraihoz, felszólítván őket, hogy jeruzsálemi Jánossal szakítsanak meg minden közösséget mindaddig, míg tévedéseit vissza nem vonja s igazhitűségéről megnyugtató nyilatkozatot nem tesz. Erre János püspök azzal felelt, hogy a bethlehemi kolostorokat egyházi átok alá vetette, szigorúan utasítva a Jászol templomának papságát, hogy sem Jeromost, sem Paulát és övéiket be ne bocsásák az istentiszteletre.

E kegyetlen és igazságtalan tilalom villámként sújtott le a bethlehemi kolostorok lakóira. Jeromos keserűen feljajdul. Hiszen a Jászol temploma volt az ő édes mindene és most nem lépheti át küszöbét. Hogy legalább a szentmise vigaszait élvezhessék, Epiphanius az óadi kolostorban pappá szenteli Paulinianust, Jeromos fivé-

rét. Az engesztelhetlen János püspök azonban érvénytelennek nyilvánította e felszentelést s hogy ez ítéletének súlyt kölcsönözzön, egy újabb rendelettel még a betlehemi híveknek is megtiltotta Paulinianust papnak elismerni.

Jeromos lelke megtelt keserőséggel. Nem fojthatta magába, hanem kiöntötte abban a vádiratban, melyet János püspök ellen Pammachiushoz intézett.

Epiphanius nyolc pontba foglalta János tévelyeit. János háromra felelt, azt is ravasz homályossággal. Azért Jeromos felszólítja, hogy beszéljen nyíltan, világosan. «Mondd mindjárt leveled elején: Átok arra, aki ilyeneket mert írni. Az igaz hit nem tűr késedelmet. A skorpiót abban a pillanatban, amint meglátjuk, össze kell tiporni.» (Contra Joan. 8.) Szemére veti viselkedését a templomban Epiphaniussal szemben, hogyan akarta őt a nép előtt kibebiteni, mintha anthropomorphita volna. És Epiphanius? «Mikor János elhallgatott, felállt és üdvözölve a híveket, így szólt: Mindazt, amit hivatására nézve testvérem, korra nézve fiam az anthropomorphiták tévelyé ellen mondott, jól és helyesen mondotta és azt én is elvetem. De méltányos, hogy ahogyan ezt a tévtant elítéljük, úgy Origenes végzetes tévedéseit is elítéljük. Hogy mily nevetés, mily helyeslés követte e szavait, azt hiszem, még emlékezetekben tartod.» (n.) De János jobbnak látta hallgatni és minden másról beszélt, csak épen arról nem, amiről vádoltatott. Jeromos azután Origenes tévelyeit veszi éles bonckése alá s főleg a test szerint való feltámadásról ír fenséges apológiát. Már az ószövetség telve van e boldogító hittel. «Senki sem beszélt róla oly világosan Krisztus után, mint Jób Krisztus előtt.» (30.) «Elő fognak jönni sírjaikból a halottak, mint a kötelékektől megszabadult báránykák. Örvezdni fog a szívük és csontjaik, mint a nap feltámadnak. Minden, ami él, az Úr színe elé kerül és ő rá fog parancsolni a halálra s az vissza fogja adni, amit valamikor elnyelt. S akik a föld porában aludtak, fel fognak támadni, egyesek az örök életre, mások örök szegényre és gyalázatra.» (33.) Tulajdon testünkben támadunk fel, miként Krisztus Urunk, aki feltámadása után evett is. «Tehát mi is fogunk enni — kérde — a feltámadás után? Nem tudom, mert nincsen megírva, de ha véleményemet kéred, azt hiszem, hogy nem fo-

gunk enni. Olvastam ugyanis, hogy Isten országa nem étel és ital.» (Krisztus, miként valóságos kezét és oldalt mutatott, épúgy valósággal evett is a tanítványokkal, valóságban együtt ment Kleofással, valósággal beszélt nyelvével és a szokott módon telepedett le az asztalhoz; valóságos kezekbe vette a kenyeret, megáldotta, megtörte és nyújtá nekik. Hogy azután hirtelen eltűnt szemükből, az az Istennek ereje és nem árnyék vagy képzelet dolga.» (34. M. L. 23. 371—412.)

Keresztúton.

Szomorú napok voltak ezek Jeromosra és övéire nézve, annak a keresztútnak újabb állomásai, melyet már Rómában kezdett járni. De úgy illett, hogy aki a jászol mellett éli napjait, épúgy keresztútát járjon, mint az, aki e jászolban szűrő alomszalmán, hiányos pólyába csavarva feküdt. A tanítvány akkor méltó mesteréhez, ha mindenben híven követi ha mindvégig kitar mellett. Pedig az isteni Mesternek egész élete folytonos keresztút volt, melynek első állomása a gazdátlan istálló, a kietlen barlang, ahol született, utolsó állomásai pedig azok, melyeket saját vérével jelzett meg azon az úton, mely Pilátus házától a Golgotára vezetett. A mi turistáink festékekkel jelzik az útirányt. Krisztus az ő szentséges vérével jelezte az égbe vezető utat. Királyi címere a kereszt, jelmondata: Vedd fel keresztet és kövess engem! Az ő nagy keresztjéből vett szilánkokkal s az ő töviskoszorújából vett tövisekkel jegyzi el magának a lelkeket. Kényesek, földi örömeket keresők, élvezeteket hajhászók visszariadnak ettől az eljegyzési gyűrűtől. Királyi lelkek azonban, akik mindent sárnak látnak s azért lábbal tipornak, csakhogy Krisztust megnyerjék, örömmel fogadják a keresztet, örömmel a töviseket s énekelve állnak rá a szenvedések s megpróbáltatások keresztútjára abban a fel-emelő, boldogító tudatban, hogy ez az út Jézus orszá-

gába vezet, a szép mennyországba, ők pedig minden áron oda akarnak jutni. Jeromos is ilyen királyi lélek volt s ilyenekké nevelte mindazokat, akik lelki vezetésére bízták magukat. Mind, akik vele ide jöttek, azért jöttek, hogy itt békét találjanak és nem találták meg azt.

A jeruzsálemi kolostor valóságos üldöző hadjáratot indított a betlehemiek ellen s e bűnös hadjáratnak Melánia volt a titkos intézője, az a Melánia, aki Rómában lelkes híve, bámuloja volt Jeromosnak anynyira, hogy sok mende-mondára is szolgáltatott okot s Jeromos szükségesnek találta ismételten nyilatkozni és a rágalmak ellen tiltakozni. Mi okozta ezt a bántó elváltozást Melániában, abban a Melániában, akit Jeromos az ő kiváló erényeiért szentnek mondott, második Teklának nevezett s érdemeit szent Pálnak e kiváló lelki leánya mellé állította? Nincs erre más magyarázat, mint az asszonyi hiúság, a saját elsőségére féltékeny irigység. Melánia egyrésztől hősi lemondásnak adta bámulatraméltó jeleit, de másrészt elárulta, hogy lemondásában is Évának gyarló leánya, aki lelkében korántsem tudott annyira megváltozni, mint ahogyan külső életkörülményeit megváltoztatta, midőn fényes palotáját a szegényes kolostorral, annak minden kényelmét emennek kemény lemondásaival cserélte fel. A betlehemi kolostoralapítás nem örömet, hanem féltékenységből eredő keserűséget jelentett az ő számára. S e keserűség szinte napról-napra nőtt, mert napról-napra hallhatta, mint tódulnak a hívek a betlehemi kolostorba, míg az övére egyre nagyobb árnyék borul. A hívek hamar kiérezték a betlehemi kolostornak lelki és szellemi fölényét a jeruzsálemi fölött. Amint Rufinus messze elmaradt Jeromostól, épúgy Melánia is Paulától. Betlehemben minden színarany volt, Jeruzsálemben csak utáncat; ott értéket kerestek, itt csillogást; ott érde-

met, itt elismerést. Bármennyire kerülte Jeromos a világot, az mégis keresve - kereste őt. Bármennyire nem akart róla hallani sem, a világ mégis őt akarta hallani. Bármint elzárkózott kolostorának és még inkább paradicsombarlangjának csendjébe, még sem volt nyugta. Ajtaja előtt sokszor hosszú sorban álltak a közelről jött látogatók s a távolról jött futárok. Mint valami prófétához, úgy sereglettek hozzá mindenünnen hívók és hitetlenek, hogy lelkük kérdéseire megnyugtató feleletet kapjanak. S Jeromos mindegyiknek megadta a keresett orvosságot lelkének égető sebeire. Házi gyógyszerára kitűnően volt felszerelve: jutott belőle mindenkinek s bármennyit osztott is szét, ki nem fogyott gyógyszereiből, mert ezek nagy lelkének kiaspaszthatlan forrásából eredtek.

Ezzel a kiváltságos nagysággal szemben Rufinus teljesen eltörpült. Sem nem kapott annyit a talentumok Urától, mint Jeromos, sem nem szerzett annyit, mint a hangyaszorgalmú Jeromos. Rufinust senki sem kérdezte meg kételyeiben, senki sem kért tőle tanácsot kétségeiben. Melánia tisztán látta ezt s e belátás szörnyű keserűséget jelentett számára, mely még csak fokozódott, ha magát viszont Paulával hasonlította össze. Mert Paula a legkomolyabban vette a kolostori életet s oly erényekben tündöklött, melyeknek édes illata nem maradhatott soká kolostorában elzárva. Kiáradt onnét s mire elterjedt közelben-távolban, sereggestül jöttek a világgal szakítani akaró özvegyek és szüzek és boldogok voltak, ha a Scipiók szentéletű sarjának e lelki családjába beléphettek. Erényeivel párhuzamosan haladt tudása is. Paula elsőrangú tudományos műveltséggel bírt, aminővel Melánia korántsem dicsekedhetett, sőt jól tudta, hogy nem is fog sohasem dicsekedhetni. Hogy mindezek bántották hiúságát és keserítették elsőségre vágyó lelkét, még érthető. De hogy ellen-

szenves érzelmeinek alattomos aknamunkában engedett kifolyást Jeromos és Paula ellen és nem riadt vissza még a rágalomtól sem, ez oly bűne, melyért csekély büntetés volt, hogy Jeromos gondosan eltüntette krónikájából azokat a dicséreteket, melyeket korábban reá pazarolt. Enyhe büntetés volt az is, midőn egyik levelében nevére célozva, mely görögben feketét jelent, megjegyzi, hogy a neve fekete lelkének képmása. Különben még csak említést sem tett többé róla írásaiban. Melánia valóban feketelelkűségnek adta jelét, mikor Rufinussal együtt valóságos ostrom alá vették a Betlehemből érkező zarándokokat és lelkesedésüket Jeromosért és Pauláért, melyet onnét magukkal hoztak, a legszeretlenebb rágalomokkal iparkodtak szívükből kiirtani. De tovább is mentek: kémekeket tartottak Betlehemben, megvesztegetvén a kolostor szolgálait, hogy őket mindenről értesítsék. Sőt e szolgák által némely kéziratot eltulajdonítottak s viszont némely eretnek munkát helyeztettek el a vendégeknek szánt szobában, hogy ezek azt a benyomást nyerjék, mintha a betlehemi kolostorban az Egyház tanításával ellenkező tanokat vallának. Mennyi keserűséget, mennyi szomorúságot okoztak mindezekkel úgy Jeromosnak, mint Paulának!

*

A belső szomorúsághoz nemsokára külső rémület is járt: mindenünnen rémítő hírek oly természetes tümenyekről, melyeknek senki sem tudta magyarázatát adni. így Konstantinápoly fölött óriási tűzfelhő mutatkozott; Palesztinában, Szíriában és Kappadóciában több helyen megrendült a föld. Betlehemben pedig ép pünkösöd napján (395) hirtelenül elsötétült a nap és éjjeli sötétség borult az egész környékre. A nép kétségbeesve futkosott az utcákon és a közeledő végítétről beszélt. A hitújoncok, kiket a kolostorokban a

keresztségre előkészítettek, esdve kérték Jeromostól a keresztség szentségét. El is vezette őket a templomba, de itt szigorúan ragaszkodtak János püspök tilalmához és megtagadták a keresztség kiszolgáltatását. Jeromos ekkor Lyddába utasította őket, melynek püspökéről, Dionysiusról tudta, hogy jóindulattal van iránta.

János püspök bosszúvágyát még ez sem elégítette ki. Nemcsak kellemetlenkedni akart a betlehemi remetének, hanem teljesen lehetetlenné akarta őt tenni s benne a betlehemi kolostorokat is egyenesen tönkretenni. S miután erre a saját hatalmát elégtelennek érezte, a világihoz folyamodott. Vesztegetésekkel és csalfa ígéretekkel rábírta a hadparancsnokot és ennek közvetítésével Rufinust, Arkadius császár mindenható miniszterét, hogy Jeromost, mint rendbontót s egész Palesztina békéjére veszedelmes fölforgatót számkivetésbe küldje. (Ep. 82. n. 10.) De a gondviselő Isten megíhúsította ezt a pokoli tervet. A vadállat — így nevezték a hadparancsnokot — ép akkor esett el Gainas katonáinak kardcsapásai alatt Konstantinápolyban. A caesareai kormányzó pedig jobbnak látta azt a miniszteri rendeletet nem teljesíteni.

A híveket is mélyen szomorító viszálynak Archelaus, Palesztinának jólelkű kormányzója akart véget vetni. Azért hivatalosan meghívta János püspököt Betlehembe, aki azonban egy rokonának súlyos betegségére való hivatkozással nem jelent meg. Archelaus újabb határidőt tűzött ki, de János ismét csak nem jelent meg, hanem egyházi bíróság kirendelését követelte. Meg is jelölte a bírót Teofil alexandriai patriarcha személyében, aki a nála járt Rufinust és Melániát Origenes híveivé tette. Pedig Jeruzsálem Caesareának volt alárendelve és Jánosnak a caesareai patriarchát kellett volna bírónak fölkérni. Teofil kapva-kapott az ajánlaton s örömmel fogadta el a bírói tiszteletet, bár ez nem illette meg őt. De ő ebben

tekintélyének elismerését látta s annak növekedését várta tőle.

Ki is küldte rögtön Izidor nevű papját, akit ily természetű kiküldetésekre használt s akit ép azért a keresztények Hippokratesének is neveztek. Izidor két levelet küldött előjáróban az érdekelteknek, de szerencsétlenségére tévesen címezte meg azokat. Így Jeromos kezébe jutott a Jánosnak írt levél, melyből megtudhatta, hogy Izidor már otthon készült el ítéletével s ez az ítélet nem Jeromosnak fog kedvezni. Betlehemben ennek alapján a legrosszabbra készültek el. De ime váratlanul lényeges változás Alexandria felől: Teofil, Origenes lelkes híve hirtelenül kemény támadója lesz! Hogy mi volt e hirtelen lelki átalakulásnak okozója, a jobb belátás-e avagy emberi önzés-e, nem tudjuk. Annyi tény, hogy Teofil több nitriai apátnak, akik szintén Origenes bámulói voltak, a kiközösítés terhe alatt megparancsolá, hogy Origenes minden művét, mely kolostorukban található, semmisítsék meg s amikor ezek ezt nem tették, kiűzette őket kolostoraikból és Palesztinába száműzte. Azután levelet írt Epiphanusnak és Jeromosnak, dicsérve az ő hitbuzgóságukat s kérve segítségüket abban a harcban, melyet Origenes követői ellen folytat.

Jeromos alig akart szemének hinni, mikor e levelet olvasta s bizonyára szíve mélyéből hálálkodott az isteni gondviselésnek, mely sohasem hagyja el azokat, kik benne bíznak. Jeruzsálemben egy csapással megváltozott minden. János püspök jobbnak látta mindent visszavonni és visszacsinálni, amit rossz szellemének, Rufinusnak sugallatára tett. A betlehemi kolostorok lakói kitörő örömmel vették ezt tudomásul. A Jászoltemploma újból megnyílt számukra, sőt János püspök különös jóakarátának azzal adott kifejezést, hogy annak papságát Paulinianusnak rendelte alá. Mindez

397-ben történt. Rufinus ily körülmények közt szintén jobbnak látta a békülést. János püspök a Föltámadás-templomában szentmisét mondott s ezen Jeromos is, Rufinus is megáldoztak s az Úr szent sírja fölött, békejobbot nyújtottak egymásnak. (In Ruf. III.) Jeromos őszinte szeretettel nyújtotta a régi jóbarátnak; Rufinus — miként a fejlemények mutatták — csak a kényyszerűségnek engedve. «A döllyfös barátban — írja Thierry 369. — a megalázott gőg érzelme uralkodott összes többi érzelmei fölött.» Nem is volt maradása megaláztatásának színhelyén, rövid idő múlva elhagyta Jeruzsálemet és Rómába ment. «Úgy tett, mint a legyőzött hadvezér, aki helyet cserél, de csak azért, mert ég a vágytól, hogy újabb fegyverekkel ismét megkezdhesse a háborút.» (I. h.)

Jeromos is bizonyára így látta a helyzetet s bizonyára a miatta való aggodalommal szívében tért vissza kolostorába. Nem is élvezhette volna a kibékülés fölötti örömet soká, új megpróbáltatást bocsátott reá az Úr Paulának komoly betegségében. A talán túlzásba vitt önmegtagadások s az utóbbi idők szomorú eseményei megrendítették nemcsak a lelkét, hanem testét is. Hiába sürgette Jeromos önmegtagadásainak mérséklését, Paula e pontban nem tudott engedelmeskedni. «Állapota reménytelen volt — írja Jeromos — de Isten segítségével jobbra fordult. Az orvosok iparkodtak őt meggyőzni, hogy testének erősítésére kevés bort kell innia. Én titokban Epiphaniushoz, a szent püspökhöz mentem s arra kértem, hogy hasson reá és vegye rá egy kis bor élvezésére. Paula azonban rögtön megsejtette okos és élénk eszével a cselt és mosolyogva megjegyzé, hogy amit mond, tulajdonképen az én beszédem. S mi történt? Mikor a szent püspök hosszas rábeszélés után végre elhagyá a betegszobát, kérdezém, hogy mit végzett. Azt felelte: Azt értem el, hogy csak-

nem rábeszélte engem, az éltes férfiút, hogy ne igyam többé bort.» (Ep. 108. n. 21.)

Alig múlt el ez a baj, sokkal nagyobbnak vészes hullámai zúdultak egész Palesztinára a húnok betörésében. A nagyravágyó Rufinus hadparancsnok nyitotta ki számunkra a birodalom kapuit, így akarván a keleti birodalom fölötti hatalmat gyámfiától, a kiskorú Arkadiustól magához ragadni. Rémület szállta meg egész Palesztinát, meg Jeromos lelkét is főleg az övéiért való felelősség tudata miatt. Hiszen ((Kaukázus farkasai», amint a húnokat nevezték, végig pusztították már Galáciát, Frigiát, Kisásziát és Szíriát. Fölperzselték az Orontes mentén fekvő összes városokat és legközelebbi prédául Jeruzsálemet tűzték ki maguknak, melynek kincses gazdagságáról sokat hallottak. «A római sereg — írja Jeromos — távol volt és polgárháborúban volt Itáliában elfoglalva.» (Ep. 77. n. 8.) Itt nem lehetett soká habozni. Jeromos hamar leszállt a Földközi-tengerhez és ott hajókat bérelt. Aztán visszatért és útnak indította úgy a maga, mint Paula kolostorainak lakóit ugyanoda. A tengerparton megállapodtak, mert Jeromosnak az volt a terve, hogy mihelyt a húnok érkezéséről hírt vesz, azonnal a hajókra szállnak és áteveznek Cyprus-szigetére Salamisba Epiphaniushoz, akinél mindig tárt karokra számíthattak. Az általános rémület még csak fokozta a tengeren dühöngő vihar, mely biztos hajótöréssel fenyegetett. Isten azonban nem hagyta el imádkozó és benne bízó népét. Elcsendesült a vihar, elültek a hullámhegyek a tengeren és eltűntek a húnok is; a Libanont nem hágták át, talán nem bírták paripaik. A betlehemiek háladalt zengve örömmel tértek vissza kolostoraikba. Talán végre mégis csak lesz békéjük, ami után úgy epedtek, mint a nyári nap tüzeiben kiszáradt föld a csendes, termékenyítő eső után, mint a napokon át halálra üldözött szarvas az üde forrásvíz után.

Rufinus újabb támadása.

De nem lett békéjük, legkevésbé Jeromosnak. Sőt talán nem érte őt addig oly keserű megpróbáltatás, mint mikor Rufinus újból harcot indított ellene s a hazugság mérgével megmérgezett fegyverrel támadta meg őt úgy papi, mint emberi becsületében.

A szentsír fölötti kibékülés nem volt őszinte a dölyfös Rufinus részéről. Mint említettük, el is hagyta a szent várost és Rómába ment. A hosszú utazás alatt ráért alattomos munkájának tervét az utolsó részletig kidolgozni. S meg kell adni, jól kidolgozta ezt a tervét. Rómában első dolga volt Jeromost mindenütt úgy tüntetni föl, mint aki Origenes egyik leghűbb követője s elszánt védője. Korábbi műveiből ügyes furfanggal úgy tudta Jeromost föltüntetni, mint aki teljes mértékben osztja az ő tanait. Majd lefordította Origenesnek «Az alapelvekről» szóló főművét latinra, melyben ez a kereszténység legfontosabb hittételeit: a Szentháromságot, a megtestesülést, Krisztus halálát és föltámadását, a test szerinti föltámadást s az örök kárhozatot oly modorban tárgyalja, mely tudományos készültségével, valamint szép irályával talán megnyerheti az olvasót, de az Egyház tanításával igen sok pontban szöges ellentétben áll. Rufinus ezt jól tudta s azért mindazokat a helyeket, melyek az Egyház tanításával ellenkeztek, egyszerűen elhagyta, a kevésbé élesen ellenkezőket pedig átdolgozta s átsimította úgy, hogy a tévedései miatt elitét Origenes helyett egy többé-kevésbé megbízható és elfogadható Origenest mutatott be. A fordításhoz írt előszóban pedig a legnagyobb elismeréssel emlékezik meg Jeromosról, mint olyanról, aki mindenben egyetért «Az alapelvekben» hangoztatott tanokkal. Arra is volt persze gondja, hogy fordítását ez előszóval Róma illetékes köreiből megismerjék.

Az előszó természetesen a legnagyobb megütközést váltotta ki mindenfelé. Mind, akik olvasták, megütköztek azon a kétszínúségen is, mellyel Jeromost gyanusítaniok kellett, mint aki Origenes ellenfeleként szerette magát kiadni s íme most mint védője áll előttük. Rufinus tudhatta, hogy alávalósága előbb-utóbb ki fog derülni, azért jónak látta távozni. De még mielőtt elhagyta volna Rómát, sikerült Siricius pápától oly bizonyítványt kapnia, melyben a pápa az ő igazhitűségéről s az Egyházhoz való tartozásáról bizonyoságot tesz. Ezzel azután elutazott Milanóba, hogy a távolból szemlélhesse az általa rakott tűz kitérését.

Jeromost római barátai azonnal értesítették a történetekről. Magát a fordítást azonban nem tudták mindjárt megszerezni és csak hallomásból írhattak róla. Ellenben Siricius pápánál rögtön eljárta, kérve őt, hogy azt a bizonyítványt vonja vissza. Siricius nem-sokára — 398-ban — meghalt, de utóda, Anastasius azonnal fölszólította Rufinust, hogy adjon számot eljárásáról és nyújtson be igazhivőségéről egy minden kétértelműséget kizáró hitvallást. Origenes tévtanait pedig 400-ban kárhoztatta, miután Jeromosnak pontos fordításában olvashatta «Az alapelvekről» című művet.

Rufinus egy védirattal felelt, mely azonban nem volt más, mint a Jeromos elleni rágalmak összefoglalása. Három évig dolgozott e vádiratán, melyet két könyvre osztott és később egy todalékkal látott el. Ez a mű klasszikus példa arra, hogy a harag és gyűlölség mindig rossz tanácsadók. Rufinus mindent másképp látott és hallott, mint ahogyan a valóságban volt. Csekélységet fölfúj, kifejezéseket elferdít, eseményeket rosszakarattal aláfest és Jeromosra kedvezőtlen beállításként mond el. Nem ő hasonlított meg tehát az Egyházzal és nem ő szakadt el az evangéliumi igazság éltető forrásaitól, hanem Jeromos. S e reá — Rufinusra — szó-

morú elszakadásnak oka a pogány klasszikusokkal és a zsidó rabbikkal való túlságos barátkozás, amivel különben még esküszegést is követett el, mert hiszen abban a látományban, — Rufinus ennek minősíti Jeromos álmát — mikor az Úr angyalai megkorbácsolták őt, esküvel Ígérte, hogy soha többé klasszikushoz nem nyúl.

Rufinus az ő vádiratának is époly kelendőséget tudott biztosítani, mint Origenes fordításának azáltal, hogy azt egy Apronianus nevű előkelő római patríciusnak ajánlotta. Rövid idő múlva ismerték is azt Róma előkelő köreiből. S ezzel sem érve be, két tanítványával bejáratta egész Itáliát, Galliát és Hispániát, úgy hogy az összes kolostorokban s egyházakban másról sem beszéltek, mint Rufinus vádiratáról, melyet jóformán emlékezetből tudtak. Sőt Afrikában arra vetemedtek Jeromos ellenségei, hogy egy tőle származónak mondott levelet köröztettek, melyben elismeri, hogy a Szentírás fordítását meghamisított szövegből készítette.

Jeromos fájdalmasan szerzett minderről tudomást s e fájdmát még kínosabbá tette az a körülmény, hogy csak híradásokra volt utalva, mivel barátai soká nem bírták a vádiratot megszerezni. Mikor végre Paulinianus Dalmáciából visszatérve meghozta neki annak egy részét, ő is tollat ragadhatott igazának védelmére. Sorról-sorra veszi ellenfelének minden állítását és fölényesen cáfolja azokat: mintha egy óriás törpét tiporna! Jeromos itt éles pengével harcol. Rufinus sokat vétett ellene, még többet az igaz hit s az Egyház érdekei ellen, nem érdemel tehát kíméletet.

Mindenekelőtt írásmódját kifogásolja: előbb még nyelvtant kellene tanulnia. Iróniája sokszor szarkazmussá válik. «Minthogy a stoikusok a logikát sajátjuknak vallják, te pedig ennek a tudománynak ostobaságait megveded, in-

kább epikureus vagy e tekintetben: nem azt nézed, hogy hogyan, hanem hogy mit mondasz. Mit is törődnél azzal, hogy más nem érti, amit mondani akarsz, mikor te nem mindenkinek, hanem csak tiednek beszélsz? S valóban jómagam is Írásaidat olvasva — bár sokszor nem értem, amit mondasz s azt kell gondolnom, hogy Heraklitust olvasom — még sem sajnálom, hogy csak lassan haladhatok előre, mert én az olvasásban szenvedem át azt, amit te az írásban.» (I. 30.) «Amíg dicsértelek, mesterednek vallottál, testvérenek szólítottál és katolikusnak mondtál mindenben. Mikor nem zengtem dicséretedet s méltatlannak mondtam magamat ily nagy férfiú dicsőítésére, rögtön változtattál írásodon s mindent ócsároltál, amit előbb dicsértél, egy ugyanazon szádból édes és keserű beszédet bocsátván ki.» (I. 31.) «Senki sem kérdi tőled, miért magyaráztad Origenest, mert különben Hilarius és Ambrus is bűnösök volnának, hanem te megerősítetted az ő tévtanait előzavadnak dicséretével.» (II. 14.) «Tanúul hívom Jézust, a mi közbenjárónkat, hogy nem szívesen írtam ezeket s ha te nem hívtál volna ki, mindig is hallgattam volna. Ne vádolj s én megszünöm védekezni. Mily épülésére szolgál is a világnak két öregnek hadakozása az eretnekek fölött, kivált mikor mindketten katolikusoknak akarnak látszani? Nyújtsunk egymásnak kezet. Bocsáss meg, hogy Origenes tudását és szentírási munkásságát, mielőtt eretnokségét alaposabban ismertem volna, fiatal koromban dicsértem és én megbocsátom neked, hogy ősz fejjel műveiről védíratot írtál.» (III. 9.) «Tedd le a kardot s én elvetem a pajzsot. Egyben nem érthetek veled egyet, hogy az eretnekeket kimáj em, hogy magamat ne vallj am katolikusnak. Ha ez az egyetlenkedés oka, tudok meghalni, de nem hallgatni!» (III. 43.) «Utolsó leveledben azt írod: Kívánom, hogy szeresd a békét. Amire röviden felelek: Ha békét óhajtasz, tedd le a fegyvert. Legyen közöttünk ugyanaz a hit és rögtön visszatér a béke.» (III. 44.)

Vigilantius.

Rufinus érezhette gyengeségét Jeromossal szemben: a fegyvert, melyet három éven át kovácsolt, pozdorjává törte a betlehemi harcos. Társakat toborzott tehát, talán többed magával mégis csak legyűri ezt az óriást. Amerre járt, amerre kelt, Jeromos-ellenség után

szimatolt s ha ilyenre talált, rögtön zászlaja alá állította, melyre a Jeromos elleni «harc a végsőig» volt jelzőként kiírva.

Ilyen volt Vigilantius is, a Galliában született spanyol pap, aki valamikor Paulinus ajánlólevelével kopogtatott be a betlehemi kolostorba s ott a legszeretetteljesebb fogadtatásra talált. De ezt nyomban azzal fizette vissza, hogy Jeruzsálembé menve, ott Jeromost a legcsúnyább rágalommal illette annyira, hogy a békeesküjéhez akkor még hű János püspök őt a városból kiutasította. Visszatérve Itáliába, annál nagyobb elkeseredettséggel csatlakozott Rufinushoz, és hogy a keleten ért megszegényítésért megboszúlja magát, gúnyiratot adott ki Jeromos ellen, mely az ő kolostorait úgy tünteti föl, mintha minden erkölcsi romlásnak és eretnekségnek melegágyai volnának. A botrányokra éhes olvasók mohón nyelték e nekik való falatokat s Vigilantius ebből bátorságot merített egy újabb röpirat kiadására. Ebben hevesen támadta a szüzességet, mértékletességet, a szentek tiszteletét és több egyházi tant és intézményt.

Jeromos kihíva érezvén magát, szóra méltatta ezt a gyenge fegyverzetű támadóját, de össze is törte őt kemény sujtásaival.

«Testvér—így szól hozzá—térj vissza fiatal korodban folytatott mesterségedhez, nem vezet jóra, ha az ember hivatást cserél. Más dolog a korcsmárosság» — édesatyja borkereskedő volt — «és más a hittudósság, más dolog a borkóstolás és a próféták s apostolok megértése . . . Mindazonáltal, ha makacson feltett szándékom, hogy továbbra is tanítómesterkép szerepelj, fogadd el ezt a baráti tanácsot. Járj iskolába, kövesd a nyelvtan és az ékesszólástan tanítóit, tanuld az okoskodás tudományát, világosítsd fel magadat afelől, hogy mik voltak hajdan a bölcselők felekezetei és mikor mindezeket megtanultad, tanulj meg még egyet: hallgatni! Mindamellett attól tartok, hogy az ember csak idejét vesztegeti, amikor neked tanácsokat osztogat, neked, aki

oktatást adsz az egész világnak, úgy, hogy jobban tennem, ha azt a görög példabeszédet követném, mely azt mondja: Ne pengesd a lantot a számar előtt!»

A személyes kérdés elintézése után Jeromos rátér Vigiliantius rágalmaira, pl. mintha mi, katolikusok, a vértanuk ereklyéit imádnék. «De ki imádtá valaha a vértanukat?— kérdi Jeromos. — Ki tartott valaha embert Istennek?» (Contra Vigil. 5.) «Azt mondod füzetekben, hogy míg élünk, imádkozhatunk egymásért, de mihelyt meghaltunk, megszűnik minden közbenjárás. Nos, ha az apostolok és vértanuk tudnak imádkozni másokért, mikor még önmagukért is kell aggódnok, mennyivel inkább tehetik ezt, miután győztek és győzelmük után megkoronáztattak?» (6.) ('Bálványimádóknak mondod, kik a vértanuk tiszteletére gyertyát gyűjtanak. Nem tagadom, mindnyájan, akik a Krisztusban hiszünk, a bálványimádás tévelyéből jöttünk. Keresztényeknek ugyanis nem születünk, hanem újjászületünk. S mivel valamikor bálványokat imádtunk, most Istent se imádjuk, hogy úgy ne látszassák, mintha őt a bálványokhoz hasonlónak tartanók? Mert ha nincsenek is jelen vértanúereklyék, az egész keleti egyházban evangélium olvasásakor meggyújtatnak a gyertyák, még ha már süt is a nap; nem is a sötétség eloszlatása végett, hanem örömnünk kifejezésére.» (7.) Ha az ünnepek előtti virrasztásoknál visszaélések fordulnak elő, az nem Írható a krisztusi vallás rovására. Az apostolok hűségét sem szüntette meg Judás árulása. A mi áhítatos virrasztásainkat sem rontják meg másoknak visszaélései. (9.)

Jeromosnak kisebb vitairatai általában azért oly értékesek, mert száz meg száz aprósággal illusztrálják az Egyház állandóságát az ő szertartásaiban is. Ezek a szertartások a tanításon épültek föl, azért voltak a IV. században is olyanok, mint most, mert az a tanítás nem változott sohasem. Ég és föld elmúlnak, de Krisztus igéi el nem múlnak örökké!

Melánia utolsó útja.

Rufinus elítéltetése és a betlehemi tudós remetétől szenvedett veresége senkinek sem fájt annyira, mint Melániának. Amily szent öröm töltötte be a betlehemi

kolostorokat, hogy mesterük széttiporhatta az origenizmusnak, ennek a százados hidrának mérges fejét, —ők legalább úgy hitték, hogy széttiporta — épolyan szomorúság szállta meg a jeruzsátemi kolostorokat, mikor a történeteket hírül vették. Hiszen Rufinus elítéltetésében, illetve leveretésében saját vereségüket érezték, elsősorban Melánia, aki Rufinussal együtt szívta be magába e mérges tanokat, mikor Alexandriában jártak. Úgy érezte, tennie kell valamit annak érdekében, akivel lelkileg annyira összeforrott. S Melánia nagy dologra határozta el magát. 402 március havában elhagyta csendes kolostorát és Rómának vette útját. Húsznapi hajózás után szerencsésen Nápoly partjára szállt, ahol már várt reá egész rokonsága. Micsoda viszontlátás volt ez! Melánia távozása óta 37 év múlt el s a hosszú évek gondjai és küzdelmei bizony nem egy barázdát szántottak bele valamikor bájos arcába, melyet az egyiptomi és palesztinai nap tüze szinte feketére festett, míg haját csillogó ezüsttel hintette tele a nagy idő. S a ruhája is nagyon különbözött rokonainak fényes, vagyontérő ruhájától. Barnaszínű gyapjúruha volt ez, melyet nem szabtak divat szerint s e fölött oly pokrócszerű köpenyt viselt, melyet könnyen nézhetett volna az ember gyékénynek is, minővel szent Antal remete fődte testét. «Azt a barmot is magával hozta, amelyet Jeruzsálemben használni szokott s ez az állat a szemtanuk állítása szerint oly nyomorult, oly rút külsejű volt, hogy a leghitványabb itáliai szamar pompás paripának látszott mellette.» (Thierry 433.) Pedig körülötte csupa fény, pompa és csillogás, amennyi az ősi patriciusi családtól csak kiteliett. így vonult át a Kampanián, ahol Nolában állapodott meg a menet Paulinus kolostorában. Paulinus örömmel fogadta vendégeit s le is írta a ritka látványosságot melyben a nolaiak gyönyörködhetek. «Sehol a föld kerek ségen —

írja ep. 10. — nem látott a világ bámulatraméltóbb és tanulságosabb ellentétet, mint az anyáét és a fiakét. Melánia érkezett legelsőnek sovány számaron ülve, melynél csúnyább példány alig akad az egész világon, míg utána a kíséretében levő szenátorok fényben és gazdagságban vetélkedve, csakhogy egymást fölülmúlják, a világ minden pompáját szemekünk elé tárták. De a keresztény alázatosságnak egyetlen sugara elhomályosította a gögnek mindeme fényességét. A gazdagok csodálták benne a szegényt, a világfiak a szentet, ő pedig semmibe sem vette gazdagságukat.»

Rómában Melánia mindent elkövetett, hogy a 402 április havában meghalt Anastasius utódát, Ince pápát rábírija annak a szerinte igazságtalan Ítéletnek megváltoztatására, mellyel elődje Rufinust sújtotta. De Róma hajthatatlan maradt, mert nem személyi ügyeket szolgált, hanem az igazságot, az pedig változhatatlan. Melánia nagyon rosszul Ítélt, midőn a Szentszéket a többi trónusok közé sorozva azt hitte, hogy itt is pusztán emberi érzelmek és indulatok mozgatják a nagy gépezet kerekeit. Ince ugyanazt a eredőt vallotta, mint Anastasius és összes, csaknem kivétel nélkül ép e hitvallásukért vértanúságot szenvedett elődei föl szent Péterig, ő is azon a sziklán trónolt, melyet Jézus Krisztus kent föl Péter személyében s amelyről Melánia könnyúi is nyomtalanul és hatástalanul leperegtek. Nagy útjának legfőbb célját tehát nem érte el.

A másikat sem, legalább nem úgy, ahogyan kívánta. Mert volt még egy célja utazásának. Fia, Publicola, akit ötéves korában elhagyott, egy Albina nevű gazdag patriciusnővel kötött házasságot, melyből egy fiú és egy leány származott. Amaz atyjának nevét örökölte a keresztésben, emez nagyanyjának tiszteletére Melánia nevet kapott. Neveltetését is — mondhatni — nagyanyja vezette jeruzsálemi kolostorából, aki sűrűn kereste föl

unokáját leveleivel s bár az őt nem is látta még soha, mégis eszményének tisztelte. Alig lett 13 éves, mikor atyja őt férjhez akarta adni. A fiatal Melánia eleinte hallani sem akart házasságról, amiben nagyanyjának hatását kell látnunk, de amikor megismerte azt a 17 éves ifjút, kit atyja neki szánt, Pinianust, Afrika volt prefektusának fiát, meg is szerette őt és rövidesen övé is lett. A boldog házasságot valami mégis keserítette: nem volt gyermekük s ez a keserűség Melániában nem egyszer keltett vágyat a kolostori élet után, amit között is nagyanyjával. A nagyanya rögtön kész volt tervével: elmegy Rómába és magával hozza unokáját a jeruzsálemi kolostorba, Pinianust pedig szintén rábírja, hogy mint szerzetes, valamely kolostorba vonul vissza.

Melániát Rómában is úgy fogadták, mint valami szentet. De ez nem hatotta meg, amint az őt körülvevő fény sem tévesztette meg tisztánlátó szemét, melynek látóköre mintha tágult volna kolostorának szűk cellájában. Nem politizált évtizedek óta és mégis meglátta Róma politikájának végzetes hibáit, «mely a római sást a barbárok őrizetére bízta» (Thierry 441.) s a hihetetlen fényűzésben, tobzódásban, élvezethajhászásban lassan, de biztosan készítette elő a végromlást. A birodalmat szünet nélkül érték a támadások a leigázást megunt népek részéről, melyek egyre erősödtek, izmosodtak, míg Róma egyre gyengült, mert elpuhult. Melánia meg volt győződve a közeli összeomlásról s e meggyőződésében az Antikrisztusra vonatkozó szentírási helyek még inkább megerősítették. Erről beszélt övéinek is Rómában. Miért ragaszkodtok —mondá nekik— e világhoz? Az Antikrisztus megjelenik, nem kell-e jövetelétől rettegetek? Komoly beszédének meg is volt a hatása, ha nem is egészen úgy, ahogyan ő óhajtotta. Pinianus ugyanis eladta minden birtokát és feleségével

együtt követte anyósát Szicíliába, ahol Rulinus is csatlakozott hozzájuk, hogy együttesen átkeljenek Afrikába. De már elválásra és kolostorba való belépésre nem tudta sem őt, sem feleségét rábírní. Pinianus tehát Afrikában telepedett meg feleségével, Melánia pedig visszatért Jeruzsálembe. Utolsó útja is volt ez. Alig negyven nap múlva (410 jún. 8.) kolostorában visszaadta lelkét Istennek, akit csaknem negyven éven át szolgált rangjáról, gazdagságáról s az ezzel járó minden előnyről való hősi lemondásban.

Ravataloknál.

Azon a keresztúton, melyen Isten Jeromost vezette, ravatalok is álltak s e ravatalok árnyéka el-elsötétítette a betlehemi szent remetének nemcsak celláját, de ideig-óráig még a lelkét is. Azokért a szívörömökért, melyeket a Paula családjával való bensőséges kapcsolata neki termett, sok-sok fájdalommal kellett megfizetnie. A kopogó daróc alatt mélyen érző szív dobogott, mely tele volt övéért való atyai aggodalommal és mindannyiszor vérzett, valahányszor a könnyörtelen halál valakit elragadott kedves körükből.

Nepotianus.

Ilyen fájó veszteség volt Jeromosra 396-ban Nepotianus halála. Heliodorosnak, altinumi püspöknek, Jeromos jóbarátjának volt unokaöccse, aki Jeromosban lelki atyját tisztelte és szerette. Korai halála mély gyászba borította mindkettőjüket. De Jeromosnak fájdalmában is vigasztalnia kellett, vigasztalnia öreg barátját, aki a boldogultban öregségének legfőbb támaszát veszítette el.

«Akit örökösnek szántunk — írja Jeromos ep. 60. n. 1. — azt most temetjük. Valahányszor fájdalmamnak kifejezést akarok adni s az ő sírjára e gyászbeszéd virágait szórni, mindannyiszor könnybelábbad a szemem és lélekben ott

vagyok a temetésén.» «Mit tegyek hát? Együtt sírjak veled? De az apostol tiltja, alvóknak mondván a keresztények halottait. Ó halál! mely szétválasztod a testvéreket és kegyetlenül elszakítod egymástól azokat, akik szeretetben egyesültek. Annak, aki megfenyegetett egykor Ozeásnál: «Halálozok leszek, ó halál! — annak halála által meghaltál te, annak halála által élünk mi.» (2.) «Hála neked, megváltó Krisztusunk, hogy ezt a mi hatalmas ellenségünket megölted akkor, mikor megölték téged. Mert ki volt előtte nyomorultabb az embernél, aki az életet csak azért nyerte, hogy elveszzen? Krisztus előtt Ábrahám a pokol tornácában, Krisztus után a megtért lator a paradicsomban.» (3.) «Nem siránkozom J ákobbal és Dáviddal: a gyász a zsidóké, a keresztényeké az öröm. Mózeszt siratják, Jézust könny nélkül temetik a hegyen.» (6.) «De sírtak Lázár nővérei is, bár tudták, hogy fel fog támadni s hogy igazi emberi érzelmeiről tanúságot tegyen, siratta maga az Üdvözítő is azt, akit fel akart támasztani. Mennyivel inkább siránkozhatol tehát te, az ő nagybátyja és püspöke, vagyis test és lélek szerint atyja? De arra kérlek, tarts mértéket benne s ne szomorkodjál azon, hogy ilyen ilyen fiút elvesztettél, hanem örülj, hogy ilyennel bírtál.» (7.) Jeromos azután elmondja, mint viselt Nepotianus már mint katona a díszes egyenruha alatt vezeklőruhát, mint bőjtölt a körülötte folyó tobzódásban is, mint segítette alamizsnáival a szegényeket. Mikor pedig levetette a császár ruháját, vele mindenét szétosztotta közöttük. S bár égett a remeteélet utáni vágytól, mégis megmaradt nagybátyjánál, úgy élve, mintha szerzetes volna. Végre «a szokásos fokozatokon átmenve pappá szenteltetett». Mint ilyen «a vakoknak botja, az éhezőknek táplálója, az Ínségeseknek biztatója, a szomorkodóknak vigasztalója volt. Első a munkában, utolsó a méltóságban». Csendes otthonában pedig ima, virasztás, bőjtölés és komoly tanulás volt az ő élete. «Folytonos olvasással és hosszas elmékedéssel lelkét Krisztus könyvtárává tette.» (10.) «Buzgón ügyelt rá, hogy az oltár ragyogjon, hogy a templom falai ne legyenek kormosak, hogy a kövezet felmosva, a szentségház tiszta, a szent edények fényesek legyenek. Az összes szertartásokban ájtatos figyelemmel vett részt, sem a kis, sem a nagy kötelességet nem mulasztva el soha. Ha a templomban keresték, mindig megtalálták.» (12.) «Hová lett az a kedves arc, hová az egész testnek méltósága, melybe mint valami szép ruhába öltözött lelkének szépsége? Fájdalom! elhervadt a lilium a déli szél hevében s az ibolya

bíbora lassan elhalványult. S még akkor is, mikor lázban égett, szomorú nagybátyját vigasztalta. Aztán megragadván az ő kezét: Ezt az én papi ruhámat, — úgymond — melyet Krisztus szolgálatában használtam, küldd el annak, kit oly nagyon szeretek, korra atyámnak, hivatásra testvéremnek s ami szeretetet éreztel velem szemben, azt áraszsd át őreá, akit velem együtt szeretél. S e szavakkal meghalt, a reám való emlékezéssel szorítva nagybátyjának kezét. # (13.) «Az egész város, az egész Itália siratta őt. Testét befogadta a föld, lelkét visszaadta Krisztusnak. Győzd le, amennyire csak bírod, sőt még annál is jobban szívednek lágyságát és szorítsd vissza bőven ömlő könnyeidet, nehogy nagy kegyeledet kétségbeesésnek gondolják a hitetlenek. Úgy vágyakozzál utána, mint aki távol van a háztól, nem mint aki meghalt, hogy úgy látszassál, mint aki várja, nem pedig úgy, mint aki elvesztette őt.» (14.) ^Naponként elhalunk, naponként változunk és mégis örök életűeknek hisszük magunkat. Egyetlen nyereségünk, hogy Krisztus szeretete köt minket össze. E szeretet által a mi eltávozott Nepotianusunk is jelen van és a nagy távolság dacára is mindkét kezével átölel minket.» (19.)

Paulina.

A seb, melyet Nepotianus elvesztése Jeromos szerető szívéen ejtett, még nem hegedt be, mikor Paulina halála újat ütött rajta 397 végén. Paulának második leánya volt ő, aki 12 éven át boldog házasságban élt Pammachiussal, midőn a halál kiragadta családi boldogságából. A betlehemi kolostorban fölajdult az anya és nővér a gyász hír hallatára. És sírt velük Jeromos is. De ennek a siránkozásnak nem volt szabad vigasztalannak lennie sem itt, sem Rómában. Ismét tollat ragad, hogy megírja a nem várt özvegységre jutott Pararaachiusnak mindazt, ami fájdalmát enyhíthette, lelkét pedig megerősíthette a nagy megpróbáltatásban. Nem volt nehéz vigasztalni, mert Paulina életében sok vigasztalót, sőt fölemelőt láthatott a lelki atyának különben szigorú szeme. Paulina a világban maradván is »anyja leánya« volt és fényes palotájában époly erényekben

gazdag életet élt, mint édesanyja az ő betlehemi kolostorában. Végrendeletében is úgy hagyott mindent férjére, hogy ez viszont mindent a szegényeknek hagyjon. Pammachius szentül teljesítette is nevének utolsó akaratát. Mindenét elosztotta a szegények között, maga pedig letéve a szenátori tógát, szerzetesi ruhát öltött s ezzel lényegesen enyhítette a betlehemieknek különben lelket emésztő fájalmát.

«A ragyogó drágakövek, — írja Jeromos ep. 66. n. 5. — melyekkel hajdan nyakát s arcát ékesítette, most a szegények táplálására szolgálnak. A selyemruhák és arannyal átszőtt szövetek most puha gyapjúruhákká változtak át, melyek megvédénék a hideg ellen, de nem takarják többé a kevélységet. A házi felszerelés, mely valamikor élvezetekre szolgált, most az erény zsoldjában áll. Az a vak, aki kiterjeszti kezét s gyakran jajgat ott, ahol senki sincs jelen, most Paulínának örököse és örökostársa Pammachiusnak. Azt a nyomorékot, aki nem használhatja többé lábait és testének egész súlyával tovább vánszorog, egy leányzó gyengéd keze támogatja. Az ajtókat, melyek felé azelőtt a látogatók özönlöttek, most szegények ostromolják . . . Más férfiak rózsákat s liliumokat szórnak feleségük sírjára s ily szeretetszolgálatokkal iparkodnak lelkük fájalmát enyhíteni. A mi Pammachiusunk az alamizsna balzsamával öntözi a szent ereklyéket.) «Ki tartotta volna lehetsége.snek, hogy konzulok unokája, a Fúriák nemzetségének díszé, egyszerű, sötét színű ruhába öltözve a bíborba öltözött szenátorok között foglaljon helyet anélkül, hogy pirulna rangtársainak tekintetére? ... Minél jobban megalázza magát, annál dicsőbben áll előttünk.# (6.) «Igaz gyöngy a piszokban is csillog és igaz drágakőnek fénye sárban is villog. .. Mielőtt Pammachius egész lélekkel Krisztusnak szolgált, a szenátusban játszott szerepet, most az összes keresztény egyházak emlegetik nevét, most az egész világ csodálja a szegényt, akit eddig nem ismert gazdagságában.# (7.) «Arra az egyre figyelmeztetek, drága Testvér, azzal a szeretettel, melyet irántad táplálok, necsak vagyonodat, hanem önmagadat is add oda Krisztusnak élő, szent és Istennek tetsző áldozatképen. A mi ellenségünk jól tudja, hogy az önmegtartóztatás harca sokkal nehezebb, mint a hírvágy elleni harc. Ami külsőleg rajtunk van, azt könnyen

levethetjük. A belső háború több veszélyt rejt magában. Ami csak hozzánk van kötve, azt könnyen levághatjuk, de ami egy darabból való, azt szét kell szakítanunk.» (12.) Hogy te egyike az elsőknek voltál a patriciusi sarjak közül, aki szerzetesi életet kezdte élni, ne szolgáljon alkalomul kevélységre, hanem inkább alázatoságra, hiszen tudod, hogy az Isten Fia ember fiává lett. Bármennyire alázzad is meg magadat, Krisztusnál alázatosabb még sem leszel. És felülmúl Eustochium és Paula is. Mikor még a világnak éltek, még az utca porát sem bírták elviselni. Szolgáktól vitették magukat. Még a selyemruha is terhükre volt s a nap hevét már tűzvész perzselésének érezték. Most pedig bűnbánati ruhában járnak. Megigazítják a lámpákat, tüzet raknak, söpörnek, megtisztítják a zöldséget, főznek, terítenek, felszolgálnak. Nem bízhatnák-e ezeket másokra is? De ők még a testi fáradozásban sem akarják magukat felülmúlni azoktól, akiket lelki erényekben ugyancsak felülmúlnak.» (13.)

Paula.

Paulinát nemsokára követte Rufina, Paulának harmadik leánya az örökkévalóságba. Fájó tördöfések voltak ezek Paula anyaszívébe, melyek amúgy is gyenge egészségét végleg megrendítették. 403 vége felé ágynak esett, melyből nem kelt fel többé. Hiába volt Eustochium minden szeretete s e szeretetének önfeláldozása, a halál kérlelhetetlenül követelte kiszemelt áldozatát. Paula nyugodtan fogadta őt; szíve senkihez és semmihez sem ragaszkodott rendetlenül, lelke ékes szentély volt, melyben állandóan lakott az Úr. Akiket kolostoraiban a szép életre nevelt, mind szomorkodtak elvesztése miatt, csak ő vigadott, mert közeinek érezte a pillanatot, mikor ráborulhat az isteni Jegyes szentes Szívére, hogy rajta pihenjen örökké. Azok marasztalták, ő menni készült. Azok arra kérték az élet Urát, hagyná meg nekik, aki Isten után édes mindenük, Paula viszont mielőbbi kapunyitást és bebocsátást kért az Úrtól az ő országába. Nehéz sóhajok, elfojtott zoko-

gás tölté be a kolostort, csak egy énekelt, Paula. A zsol-táros epedő énekeit énekelte: Uram, szeretem házad-nak ékességét. Mely igen kívánatosak a te hajlékaid, ó seregek Ura! Annyira elragadta őt a mennyei vágy, hogy nem is felelt övéinek kérdéseire. Jeromos volt a kiváltságos, akinek kérdésére, nem érez-e fájdalmat, görög nyelven felelé, hogy nincsen semmi fájdalma, ellenkezőleg, édes béke tölti be lelkét. Ez volt utolsó szava. A nap épen leáldozóban volt, a kolostorbeliek is úgy érezték, hogy letűnik az ő éltető napjuk. Még néhány elhaló hang a zsol-tárok énekéből és Paula szép lelke átröpült Krisztus országába, hogy ott folytassa énekét. 404 január 26-án halt meg kiáltó szegénységben a Scipiók és Gracchusok gazdag sarja.

Maguk a püspökök helyezték őt koporsóba és vitték holttestét a Jászol templomába, ahol három napon át éjjel-nappal énekeltek latin, görög, zsidó, szír nyelven zsol-tárokat s egyéb halotti énekeket a ravatala mellett virrasztó hívek. Mind eljöttek, akik szerették és tisztelték. Pedig ezeknek légió volt a számuk. A legtávolabb pusztaságból a remeték csak úgy, mint Palesztina összes kolostoraiból a szerzetesek és szüzek csapatokban érkeztek Betlehembe. Ott voltak mind a szegények seregei is, kiket Paula gondozott, táplált és ruházott. Eljöttek, hogy még egyszer megköszönjék a drága halottnak mindazt a jót, amivel őket testben-lélekben annyi évtizeden át elhalmozta. Mert Paula nemcsak a testet táplálta, hanem az igazságra éhes lelket is s nemcsak a testre adott ruhát, hanem arra is volt gondja, hogy a romlás útján lerongyolódott lélek is a megszentelő malaszt ruhájába öltözzék. Nemcsak testi nyavalyákra volt orvossága szeretetének tárházában, hanem a lélek sebeire is bőven permetezte e szeretet gyógyító balzsamát vigasztaló, biztató, bátorító, jóra irányító beszédeivel. Jöttek és miután elrebegették imáikat drága

jóltevőjük lelki üdvéért, ismét mentek, hogy másoknak adjanak helyt. Csak egy nem távozott soha: Eustochium. Amily önfeláldozó szeretettel virrasztóit édesanyjának betegsége fölött, époly gyengéd s hálás szeretettel állt őrt az ő ravatala mellett, míg el nem temették abba a sziklasírba, melyet a Jászol-templom kriptájának közelében vájtak ki a drága halott számára. Mielőtt e sírűregbe helyezték a koporsót, Eustochium ráborult, átölelte és szívetrázóan zokogta: Temessetek el vele engem is!

Eustochium fájdmánál nem kisebb volt Jeromosé, öregségében támaszát, küzdelmeiben bajtársát, szomorúságaiban vigasztalóját, kislelkűségében bátorítóját, örömeiben őszinte résztvevőjét, tudományos munkásságában segítő társát, lelki életében hathatós buzdítóját vesztette el Paulában. E sokszoros veszteség fölötti fájdalom valósággal összetörte Jeromost. Képtelennek érezte magát a legkisebb munkára. Már hónapok múltak el Paula temetése óta és még mindig azt írja Teofilnak Alexandriába, hogy még a Szentírással sem bír foglalkozni. (Ep. 99. n. 2.) Mintha a nagy fájdalom eltompította volna ezt az éles elmét, mintha megbénította volna ezt a sasszárnyú lelket. Eustochiumé az érdem, hogy anyját mindenben pótolni akaró szeretetével lassan véget vetett e lelki zsibbadtságának. Arra kérte Jeromost, örökítse meg anyjának emlékét egy iratban. Jeromos szívesen hajlott a kérésre, de keze felmondta a szolgálatot, mikor íráshoz fogott. Akkor tehát tollbamondásra határozta el magát és két éjszakan át megalkotta azt a művet, mellyel Paula emléket épügy halhatatlanná tette, mint saját írói nevét. Jól mondhatta, hogy ércnél maradandóbb emléket állított Paulának. Szerető szívének bányájában fejtette a követ s nagy lelkének színaranyával írta rá búcsúztatóját, azért nem emészthette azt meg másfélezer év

vihara sem s azért fog is állni, míg csak írni s olvasni tudó ember lesz a földön.

«A Gracchus-család tagja, — írja ep. 108. n. i. — a Scipiók sarja, Paulus örököse, kinek nevet is viselte, Africanus anyjának, Martia Papiriának igaz és méltó ivadéka Betlehemet Róma fölé helyezte s az aranyban tündöklő tetőket egy szegényes, alaktalan agyagkunyhóval cserélte fel. Nem szomorkodni akarok azon, hogy őt elvesztettük, hanem hálásak akarunk lenni azért, hogy bírtuk és most is bírjuk őt. Mert mindenek az Istennek élnek s akik hazatérnek az Úrhoz, még mindig a családhoz számíttatnak.» «Mikor Rómában lakott, senki sem ismerte őt Rómán kívül; mikor pedig Betlehembe vonult vissza, az egész világ csodálattal adózott neki. Sok drágakő közt mint a legértékesebb ragyog s miként a fényes napsugarak elhomályosítják a csillagok gyenge világát, úgy ő alázatosságával múlta felül mind valamennyinek erényeit és hatalmát. A legkisebb lett valamennyi közt, hogy valamennyi fölé magasztaltassék. Mivel kerülte a tiszteletet, megtalálta azt.» (3.) «Nem halt meg szegény, akit nem ő ruházott volna, nem volt beteg, akit nem ő tartott volna el. Minden gondolható szorgossággal kereste fel ezeket az egész városban és szerencsétlenségnek tartotta, ha egy ilyen nyomorgó szegény más valakitől kapott ételmezt. Saját gyermekeit fosztotta meg és az emiatt zúgolódó rokonoknak azt felelte, hogy nagy örökséget hagy reájuk: Krisztus irgalmasságát.» (5.) Jeromos aztán pontosan leírja Rómából való távozását, útjait Palesztinában és Egyiptomban. «Nem találnék elég időt és szót, ha fel akarnám sorolni mindama helyeket, melyeken a tiszteletreméltó Paula az ő bámulatraméltó buzgóságában megfordult.» (13.) Aztán áttér Paula jellemzésére. «Isten a tanúm,— úgy mond — hogy e jellemzésben semmit sem adok hozzá és semmit sem állítok a dicsőítő szónokok módjára jobb világításba. Inkább szerényebb leszek sokszor dicséretemben, hogy szavahihetőségem csorbát ne szenvedjen . . . A legelső keresztény erény az alázatosság, Paula ezt oly mértékben bírta, hogy mindenki, aki őt látogatás alkalmával látta, az utolsónak tartotta volna a szolgálók között s nem hitte volna el, hogy ő maga a ház úrnője. A sok szűznek körében ruházatban, beszédben, viselkedésben és magatartásban ő volt a legegyszerűbb valamennyi között. Férje halála után egészen haláláig sohasem étkezett más férfiú társaságában, ha még oly szent vagy ha püspöki méltóság-

gal volt volna is felruházva. Fürdőbe csak veszélyes betegségben ment. A leghevesebb lázban sem tűrt puha ágyat, hanem a puszta földre terített takarón pihent, ha ugyan lehet pihenésről beszélni, mikor csaknem állandó imádsággal kötötte össze a nappalt az éjjel. Mintha a könnyek valószínű forrásai voltak volna benne, oly sokat siratta apró vétkéit. Ha néha figyelmeztették, kímélje szemét az evangélium olvasására, azt felelte: El kell rútítanom azt az arcot, melyet Isten parancsa ellenére annyiszor festettem ki bíborfestéssel, ólomfehérral és szemkorommal. Sanyargatnom kell azt a testet, mely annyi élvezetre vesztegette az időt. Most kell a sok nevetést állandó sírással jóvátennem. A puha gyapjúból és drága selyemből készült ruhát az érdes vezeklési ruhával kell felcserélnem. Amint azelőtt férjemnek és a világnak tetszettem, úgy akarok most Krisztusnak tetszeni! — Fölösleges volna, ha oly sok és nagy erénye között erkölcsi tisztaságát akarnám dicsérve kiemelni. Hiszen példakép volt ő ez erényben, mikor még a világban élt, az összes római nőknek. Annyira példás volt e tekintetben, hogy még hamis híresztelés sem mert valami botránkoztatót róla terjeszteni. Nem volt az övénél szelídebb, nem barátságosabb az egyszerű emberek iránt, mint az ő szíve. Ha szegényt látott, rögtön pártfogásába vette; ha gazdagot pillantott meg, jöttetésre buzdította őt. Bőkezűsége felülmúlt minden mértéket. Minden kamatjövedelmét szétosztotta és sokszor még kölcsönt is vett fel, csakhogy semmi kérést meg ne kelljen tagadnia. S amikor ezért szemrehányást tettem neki, Istent hívta fel tanuul, hogy mindent az ő dicsőségére tesz, hogy egyetlen kívánsága, mint egy koldusasszony szegényen halni meg, leányára egy fillért sem hagyni és halottaiban is idegen lepedőbe takartatni.» (15.) «Ismeretes dolog, hogy sokan alamizsnálkodtak, de nem tagadtak meg testüktől semmit. Paula azonban nem tartozott ezek közé. önmegtagadása oly szigorú volt, hogy szinte túlment a kellő mértéken. Az ünnepek kivételével még csak olajat sem akart az ételben megtúrni. Ez egy tényből is lehet már következtetni, mit tartott a borról, halról, tejről, mézről s egyéb nyálánkságokról.» (17.)

Jeromos azután számtalan példával illusztrálja, mint szötte át Paula egész életét az Istenre való gondolatokkal, mint idézte örömben, bánatban, lelki vigasz és kísértés idején, egészségben és betegségben, felmagasztaltatásban és megaláztatásban a Szentírást. Nemcsak tudta a Szentlélek fenséges mondásait, hanem azokat állandóan ismételte,

hogy belőlük erőt és kitartást merítsen. «Ezek a szentírási idézetek számára Krisztus fegyverei voltak minden rossznak leküzdésére.» (19.)

Jeromos a következőkben Paula kolostorairól beszél. Egy férfikolostor alapítása után, melynek vezetését szerzetesekre is bízta, egész sereg szüzet gyűjtött maga köré a különböző tartományokból, nemes származásúakat épügy, mint polgári, rendből valókat és szegényeket. Ezekből három csoportot alakított és elosztotta őket ugyanannyi kolostorba oly rendszabállyal, hogy a munkában s az étkezésben egymástól elválasztva legyenek, a zsoltáréneket ellenben s az imádságokat közösen végezzék. Ha felhangzott az Alleluja, a gyülekezésre figyelmeztető jel, senkinek sem volt szabad késlekednie. Paula elsőnek érkezett vagy az elsők között és bevárta a többi. Nem büntetéskké, hanem az önértetre való hatással s jó példával ösztönözte apácáit a munkára. Kora hajnalban, kilenc óraker, délben, három óraker, este és éjfélker szokták a zsoltárokat bizonyos meghatározott rendben elénekelni. Egyetlen apácának sem volt szabad a zsoltárok ismeretében tudatlanságot elárulnia és mindegyiknek naponként kellett valamit a Szentírásból emlékezésre megtanulnia. Csak vasárnapon mentek a templomba, mely a kolostor mellett állott. Mindegyik csoport követte az ő «anyját». Ugyanily rendben tértek vissza, mire a kijelölt munkába fogtak. Ruhájuk egyenlő volt. Akik elkéstek a zsolozsmaénekről vagy lanyhák voltak a munkában, ezekkel szemben Paula küiönféleképen járt el. Ha az illető mérges természetű volt, azt jó szóval kérlelte, buzdította; ha türelmes volt, akkor rendreutasította. A kiosztott táplálékon s a ruhán kívül senkinek sem volt szabad bármivel is bírnia. A pörlekedőket szelid szóval kibékítette. A testi érzékiség mozgolódását a fiatal leányokban gyakori és szigorú böjtöléssel fojtotta el. Ha valamelyik cicomázta magát, azt homlokának összeráncolásával és szomorú tekintetével gyógyította ki hiúságából. «Testi cicoma — mondá — lelki tisztátalanságot árul el. Az ember külső magatartása benső fogyatkozásának tükörképe.» Ha azt vette észre, hogy valamelyikük fecsegős és veszedő s ismételt rendreutasításra sem akart megjavulni, az ilyent az utolsó sorba állította s a nővérek társaságán kívül az ebédlő ajtaja elé állította ki; ott kellett elkülönítve étkeznie. Ha valamelyik beteg lett, mindent bőven adott és még húsnak élvezését is megengedte neki, de ha ő maga betegedett meg, semmi kedvezést nem engedett

meg magának. «Bizony abban következtetlenek látszott, hogy a másokkal szemben tanúsított engedékenységet, mihelyt önmagáról volt szó, keménységre változtatta.» (20.) «A fiatal leányok közül, kik egészségesek és jóerőben voltak, egy sem gyakorolta oly fokban az önmehtagadást, mint ő az ő megtört, öregedő és gyenge testével.» Míg azonban Paula a böjtölésben ily erős lelket árukt el, addig a szomorúság iránt nagyon fogékony volt és övéinek, kivált gyermekeinek halálakor szinte összetörött. Ilyenkor mindig beteg lett. Anyai fájdalmát azzal iparkodott enyhíteni, hogy a feszületet mellére helyezve még többet imádkozott. Lélekben győzve összeroppant a gyenge testben. (21.) Jól fejezte be életpályáját, mert a hitet megőrizte. Kielégítették, mert éhezett. Sírta, hogy örökké vigadhasson. Vezeklőruhát viselt, hogy most fehérbe öltözve énekelhesse: Elszaggattad szőrsákomat és körülvettél engem vígsággal. Hamut kenyérként evett s italát könnyekkel vegyítette, hogy örökké az angyalok kenyerét élvezhesse. (22.) «Jézus a tanúm, hogy Paula egy fillért sem hagyott leányára. Mi múlja felül ezt az erényességet? Egy magas származású nő, hajdan földi javakkal gazdagon megáldva, telve hittel, mindenét elajándékozta úgy, hogy ő maga csaknem végső szükségbe jutott. Ám dicsekedjenek mások pénzüikkel, gazdagságukkal, melyet Istennek áldozatul hoztak s az ajándékokkal, melyek aranyzinóron lógnak, de senki többet nem adott a szegényeknek önálánál, aki semmit sem tett félre a maga számára. Most élvezi ama gazdagságot és javakat, melyeket szem nem látott, melyekről fül nem hallott még.» (30.) «Biztosítalak, Eustochium, nagy örökség jutott neked osztályrészü. A te osztályrészed az Úr és amin még jobban örülhetsz, anyád hosszú vértanúság után megkoronáztatott. Mert nemcsak a kiontott vér számít hitvallásnak, hanem egy jámbor léleknek önodaadása is egy mindennapi vértanúság. Amazoknak koronája rózsákból, emezeké liliomokból készült.» (31.) «Isten veled Paula! és támogasd imáddal aggkorának utolsó napjaiban azt, aki tisztelő szavakkal rólad megemlékezett. A te hited s tetteid Krisztussal egyesítenek s minthogy az ő jelenlétében élsz, könnyebben fogod kieszközölni azt, amiért könnyörögsz.» (33.)

Jeromos kiöntötte szívének keserűségét és megnyugodott Isten szent akaratán. Nagy kincs a hit, mely a

sírban nem csupán a bűnokoza romlást, hanem a Krisztus által kiérdemelt dicsőséges feltámadást is látja. Az a hit, mely a halál erőszakos elválasztásában a viszontlátás reményével vigasztal. Az a hit, mely a földi élet megszűnésében az örök élet kezdetét hirdeti. Az a hit, mely a síralom völgyéből a mennyországba néz át és vezet is át mindenkit, aki isteni vezetésére bízza magát. Jeromos és Eustochium ezzel a boldogító és erősítő hittel keresték fel drága halottjuk sírját naponkint. Már nem sírtak keserű könnyeket s nem is szomorkodtak annak elvesztésén, akiről alázatosan hitték, hogy már élvezi Istennek végtelenül boldogító látását. Szabad-e akkor szomorkodni, mikor az, aki miatt szomorkodunk, már kimondhatatlan örömben jubilál? Jeromos is örömmel vette fel újból tudományos munkásságának fonalát és bámulatraméltó munkaerővel szaporította műveinek már akkor is díszes sorát.

A nagy egyházatya.

ULPICIUS SEVERUS mint szemtanú azt írja Jeromos-ról, hogy «állandóan el van merülve tanulmányaiba és könyveibe, sem nappal, sem éjjel nem enged magának pihenést, állandóan vagy olvas, vagy ír». (Diai. i., 9. M. L. XX. 190.) Jeromos át volt hatva annak tudatától, hogy a kapott talentumokról egykor szigorúan le kell számolnia. Nem ásta el tehát, hanem szorgalmasan forgatta, erős lélekkel győzve le azokat a nehézségeket is, melyeket a gyenge, beteges test szinte állandóan okozott neki. Amit ő Origenesről ír, azt róla is el lehet mondani: leírni is alig bírná valaki, amit ő megírt, tehát lelkében megfogalmazott és ékes nyelvezettel leírt. Csodálatos termékenységét szépen illusztrálja a Migne-féle kiadás kilenc vaskos kötete. Ennyit és ily értékeset csak oly kiváltságos tehetséggel megáldott lélek teremthetett, mint amilyen Jeromosé volt. Ennyi és ily értékes anyagot csak oly fáradhatatlan kutató gyűjthetett össze, mint amilyen Jeromos volt, akinek ifjú korától fogva valóságos szenvedélye volt a tudományos búvárkodás, melynek kedvéért le tudott mondani minden szórakozásról, melyért szívesen áldozta fel minden vagyonát és idejét. Voltak napok, melyeknek szellemi termése meghaladta az ezer sor írást. (M. L. 26. col. 507.) És nemcsak *sokat* írt, hanem *sokfélét* is anélkül, hogy bármiben sekélyes volna, összes

művei a nagy szorgalommal párosult kiváló tehetségnek jegyét viselik magukon. Ezért már kortársai a legnagyobb tisztelettel viseltettek iránta s a legnagyobb dicséretekkel emlékeztek meg róla. Orosius szerint az egész nyugat úgy sóvárgott a betlehemi remetének szava után, mint a száraz föld a harmat után. Cassianus szerint művei isteni világítókként ragyogták be az egész világot. Szent Ágoston is dicsőíti az ő hithűségét, kiváló erényeit; tudományos képzettségét pedig olyanak mondja, «hogy abban senki sem meri magát vele összehasonlítani»). A kortársak meggyőződése tovább élt a századokon át egészen napjainkig. S ha a tudomány és irodalom terén szerzett hervadhatlan érdemeihez még hozzávesszük azt a nagy érdemét, hogy korának hittani hullámzásaiban mindig Péter sziklájára állt s oly keményen állt rajta, hogy a legerőszakosabb támadások viharai sem tudták onnét elszakítani, de még csak megrendíteni sem; ha hozzávesszük továbbá azt a tényt, hogy életét oly szigorú penitenciában töltötte, melyet sokban inkább csak bámulni lehet, mintsem követni kellene, természetesnek fogjuk találni, hogy az Egyház őt négy nagy oszlopa közé állította, a négy nagy egyháztanító közé magasztalta fel.

Mint történetíró.

Jeromos első írói babérjait a *történetírás* terén szerezte. Már 376 körül írja meg szent Pál remete életét, mely századoknak kedvenc olvasmánya volt, épúgy, mint a később megírt Malchus és Hilarion élete. Számos búcsúztató emlékirata is e lapra tartozik, mert ezek rendszeren felölelik az illetőnek élettörténetét is, miként a Pauláról, Paulináról, Nepotiánusról és Marcelláról írt búcsúztatójából hozott szemelvények mutatják. De különös érdekemet szerzett e téren Eusebius krónikájá-

nak latinra való fordításával és annak kiegészítésével, valamint a 392-ben írt *De viris illustribus* című művevel, mellyel mint első rendszeres szakirodalomtörténettel az összes irodalomtörténetíróknak atyjává lett.

A hitvédő.

Mint *hitvédő* is igen érdemes munkát végzett Jeromos. Már 379-ben ír a luciferiánusok ellen, majd a Mária örök szüzességét támadó Helvidius ellen ragadtollat.

Helvidius a Szentírásból vette érveit, Jeromos is onnét meríti cáfolatait. Ő jobban ismeri az írást és így saját fegyverével győzi le ellenfelét. Helvidius úgy tesz, mint az, aki felgyújtotta Diana efezusi templomát, hogy miután becsületes úton nem tudta elérni, ily módon tegyen szert hírnévre. «Amint azt, ami meg van írva, hisszük, úgy azt, ami nincs megírva, elvetjük. Hisszük, hogy Isten a Szűztől született, mert így olvassuk. De nem hisszük, hogy Mária a szülés után férjhezment, mert ezt nem olvassuk. Te azt mondod, hogy Mária nem maradt szűz, én többet mondok, azt, hogy maga József is szűz maradt Mária által.» (19.) (M. L. 23. col. 164—192.)

Majd Jovinianus tévtanait veszi bonckése alá két könyvben.

Jeromos ragyogó ékesszólással mutatja a szüzesség fölényét a házasság és özvegyesség fölött. Krisztus azért nem tette parancsá, mert «ha a szüzességet parancsolta volna, úgy látszott volna, mintha a házasságot elítélné s így elvette volna az emberiségtől a kútfont, melyből a szüzesség is ered. Ha elvágta volna a gyökeret, hogyan várhatott volna gyümölcsöt?» «Ne csodálkozzál, hogy a test ösztönei s a szenvedélyek ingerei közt nem köteleztetünk az anyalok életére, hanem csak felvilágosítottunk róla. Ép azért Krisztus jobban szereti a szüzeket, mert önként adják, ami nem volt parancsolva. Nagyobb érdem ugyanis fel-

ajánlani azt, amivel nem tartozol, mint megadni azt, am követeltetik.» (I. 12.) «A házasság a földet, a szüzesség az eget népesíti be.» (I. 16.) «A mózesi törvény is úgy intézkedik, hogy a főpap csak szüzet vegyen feleségül és nem özvegyet. S a papi özvegy atyjának házában marad és nem mehet másodsor férjhez.» (I. 20.) «A haldokló Mózes siratja Izrael népe, Jézust nem siratják, mint aki a halálban is győz. A házasságnak véget vet a halál, a szüzesség a halál után kezd megkoronázatni.» (I. 22.) «De mondod: Ha mind szüzek lesznek, hogyan marad meg az emberiség? Ne félj attól, hogy mind szüzességre vállalkoznak: nehéz sor a szüzesség s azért ritka. Kezdeni sokan kezdik, de csak kevesen állhatatosak benne.» (I. 36.)

A II. könyvben megcáfolja Jovinián másik tévelyét, mely szerint a megkereszteltek nem kísérheti meg a gonosz szellem. A Szentírás mást tanít. Tele van komoly intellekkel, hogy a kísértésben erősek és hűek legyünk. «Mi végre imádkoznánk, hogy kísértésbe ne vitessünk s hogy megszabadíttassunk a gonosztól, ha az ördög nem kísérthetné meg azokat, kik már meg vannak keresztelve?» (II. 3.) Megfelel harmadik tévelyére is, hogy az önmegtagadásnak semmi érdeme, a földi javakat azért adta az Úr, hogy azokat élvezzük. Jeromos rámutat e tan nevetéséges voltára, «mert ha igaz volna, hogy minden csak azért van, hogy az embernek táplálékul szolgáljon, miért nem eszünk elefánthúst, viperát és skorpiót? Az egyiptomiak tartózkodtak a tehén húsától, hogy minél több igásállatjuk legyen. Valens császár ezt a minap külön törvénnyel is megtiltotta. Minden népnek különös táplálkozása van, egyik sem eszik mindent, ami csak körülötte van. Lemondást még a pogányoknál is találunk. Pythagoras követői a sivatagban éltek, a stoikusok templomaik előcsarnokaiban, hogy a hely szentsége mindig éreynes életre figyelmeztesse őket. Crates, a thébai bölcselő minden aranyát a tengerbe vetette, mondván: El veletek, ti rossz kívánságok! Inkább én sülyesztlek el titeket, semhogy ti sülyeszettek el engem». (II. 9.) «S ami csodálatos, Epikur, a gyönyör hirdetőjének művei telvék olajbogyókkal és almákkal sazt mondja, hogy gyenge étellel kell élni, mivel a hús-félék és a válogatott lakomák iszonyú gonddal készíttetnek elő és keresésük nagyobb bűnhődéssel jár, mint amily élvezetet nyújtanak azoknak, akik visszaélnék velük. Ahol víz és kenyér s ehhez hasonlók megvannak, ott a természetnek már elég van téve. Ami ezen felül van, már nem az

életfenntartást szolgálja, hanem a gyönyör kielégítését.» (II. 11.) Jeromos itt az összes népek es nagyjaiknak szokásairól ír, óriási olvasottságot áruva el, de egyúttal értékes és érdekes adatokat szolgáltatva a művelődéstörténet lapjaihoz. Tárgyát folytatja a zsidó népen az ószövetségi Szentírás alapján, mire eljut Krisztushoz, aki 40 napig böjtölt, aki boldogoknak mondja az éhezőket és szomjazókat, akinek tápláléka, teljesíteni Atyjának akaratát, aki a szegény Lázárt asztalához ülteti az égben. Végre megfelel Jovinián negyedik tévelyére, mely szerint a jók mind egyenlők az égben, amint a rosszak is egyenlők a kárhozatban. De vájjon Judás azért, mert ugyanabból a kehelyből ivott, melyből a többi apostol, ugyanolyan érdemmel is bír, mint a többi apostol? Minél magasabb méltóságban állott Judás, annál nagyobb az ő bűne s minél nagyobb az ő bűne, annál nagyobb büntetése is. (II. 25.) A Szentírás beszél angyalokról, arkangyalokról, hatalmasságokról stb. De hiábavaló volna a különböző név, ha nem volna különböző érdem. (II. 28.) Vannak bocsánatos és vannak súlyos bűnök. Más dolog tízezer talentummal tartozni és más egy fillérrel tartozni. Számot kell majd adni a haszon-talan szóról és a házasságtörésről, de nem ugyanaz pirulni és hosszú ideig gyötörtetni. (II. 30.)

Az origenizmus elleni küzdelméről hosszasan szölkünk. (80. 1.) Ennél nem kevésbé heves volt a Pelagius elleni harca már élete vége felé. Pelagius, akit Szent Ágoston életéből már ismerünk (115. 1.), Alarich elöl Afrikába menekült s miután tévtanai miatt ott sem érezhette magát biztonságban, Jeruzsálembe ment, ahol János püspökben hatalmas pártfogót talált. János püspök már előbb, a Rufinus támasztotta zavarban szomorú jelét adta úgy annak, hogy hittani tudása igen fogyatékos, mert könnyen befolyásolható, mint annak, hogy személyi érdekeit hiúságánál fogva minden egyébként elébe helyezi. Pelagius elég ügyes volt ennek felismerésében és a saját javára való kihasználásban. A góliáttermetű, félszemű ember nem tette a szemlélőre a legjobb benyomást, de lángeszét mindenki bámulta. Hogy ezzel a theológiában gyenge, a bölcséleti

okoskodásban teljesen járatlan János püspököt hamar meg tudta nyerni, könnyen érthető. Mert Pelagius valóban nehéz kérdéseket feszegetett, melyek az emberi szabadakarat s a megváltás körül forogtak, ő az embernek Istentől való teljes függetlenségét proklamálta, aki, ha jót akar tenni, nem szorul kegyelemre, vagyis természetfeletti segítségre: a maga erejéből is üdvözölhet. A jóakaratóknak tehát nincsen szükségük sem szentségekre, sem imára és egyéb szertartásokra, mert megváltásra sem volt szükségük; ez csak a gyenge akaratúak miatt hajtatott végre. Pelagius ilyképen elvetette az egész kereszténységet s egyenlőkké tette az összes vallásokat. Érthető tehát, hogy tanítása általános megütközést keltett mindenütt, ahová csak elhatott.

Híre eljutott a betlehemi kolostorba is és a legszomorúbban érintette Jeromost. Mert az ő saslelke rögtön átlátta a nagy veszélyt, mely az Egyházat e tanban fenyegette. Az a gyér értesülés is, mely cellájába eljutott, elég volt ahhoz, hogy belőle az egész tévrendszert felépítse. De ha ismerte volna is magának Pelagiusnak iratait, a karthagói zsinat határozatait és Hippo nagy püspökének cáfoló műveit, akkor sem írhatott volna maradandóbbat e tárgyról, mint amit Ctesiphonhoz 415-ben intézett levelében (Ep. 133.) olvashatunk. Nem bölcséleti úton cáfolja e tévtant, — ezt Ágostonra bízta — hanem a Szentírásból és a szent hagyományból, a katolikus hitnek e két forrásából merített érvekkel. A néma levél bele is kiáltott a világba s mind, akik hallották tanítását, megerősödtek hitükben. Az élénk visszhang, melyet e levél a legszélesebb körökben keltett, arra indították íróját, hogy újból előadja érveit. Párbeszéd alakjában írta meg e három könyvet Pelagius ellen. Az eretnek Critobulus és a katolikus Atticus közt folyik a párbeszéd. Amaz Pelagius tanait adja elő, emez megadja

a helyes felvilágosításokat. Ó- és újszövetség beszélnek belőle, próféták és apostolok szólalnak meg ajkain, világosan megmagyarázva, amit azok talán homályosan megírtak és kijavítva, amit leírók százados munkájukban elrontottak. Felhoz sok látszólagos ellentmondást is, minőket a felületes vagy nem eléggé jártas olvasó elég nagy számban talál a Szentírásban s megadja ezekre is a kellő felvilágosításokat. Befejezésül Hippo nagy püspökéhez utasítja az olvasót, mint aki e tárgyról ismételtelen írt. (M. L. 23. col. 5x7—618.)

A hittanító.

Jeromos azonban nemcsak hitvédő, hanem *hittanító* is. Művei át meg át vannak szöve hittani igazságokkal. Tanítása ugyanaz, mint amit most is hirdet az Egyház és hisznek a hívek milliói. Mert Jeromos is az evangéliumot vallja, az pedig mindig ugyanaz. Kétezer év hitetlenségének sós, maró tengere csapkodta körül az evangéliumi sziklát sokszor rémes hullámveréssel, mely szinte elnyelni látszott azt a sziklát, de hasztalan volt minden erőlködés, hiábavaló minden erőfeszítés: a hullámtarajok eltűntek, a hullámverés elült, a vihar elállt és újból csend csókolta körül a sziklát. És a sziklán magán nem esett semmi kár, csak még tisztábban ragyogott, mint előbb; az a hullámverés lemosta róla még azt a port és piszkot is, mely az idők folyamán némely üregében netán leülepedett. Jeromos is élt át ilyen tomboló viharokat; zúgásuk elhatott még betlehemi barlangjába is. És a betlehemi remetének elég volt tudnia, hogy vihar támadt, rögtön felpattant és kardot rántott a megtámadt igazság védelmére. Ő mester volt a bajvívásban. Éles szeme már porondralépéskor felismerte az ellenfél minden csalárdságát, áttekintette egész haditervét és észrevette első tekintetre, hol van várának legerősebb, hol leggyengébb pontja. Azért győzött mindig.

De volt szélcsend is s a béke csendes napjaiban a hitvédőből hittanító lett, aki tanításában felöleli az egész eredőt. Az ő lelkében a krisztusi mag százszoros gyümölcsöt termett. Bőven szórja tehát ő is olvasóinak leikébe. Csupa virág a lelke, örömmel hinti el tehát hívő lelkének illatos virágait másoknak szívébe is. Csak néhányat akarunk itt bemutatni, amint azt utána menve felszedtük.

«Isten *szabad akarattal* teremtett minket, sem erényre, sem bűnre nem visz rá minket kényszerűség. Mert ahol kényszerűség van, ott nincs korona. Miként jócselekedeteinkben Isten segít, hogy azokat elvégezhessük, úgy a bűnben a romlott természet az, mely felizgat és az ördög, aki ezt befejezi. Mikor ugyanis látja, hogy mi a krisztusi alapon szalmából, fából, nádból építünk, ő égő zsarátnokot helyez el alája. Hát építsünk aranyból, ezüsből, drágakövekből s nem fog merni kísértem, bár teljes biztonság ezekben sincsen. Mert az oroszlán lesben áll, elrejtözve, hogy megölje az ártatlant. (M. L. 23. col. 299.) «Kérdezd az Urat, miért választotta az áruló Judást? Miért bízta reá a pénzkezelést, kiről jól tudta, hogy tolvaj lesz? Akarod tudni az okát? Isten a jelenvalókat ítéli és nem a jövődöket. És nem kárhoztat el előretudása miatt, hanem oly könyörületes, hogy kiválasztja azt, akit akkor épen jónak lát, de rossznak tud a jövőben, kegyelmet adván neki arra, hogy megtérjen és bűnbánatot tartson. Ádám sem azért vétkezett, mivel Isten ezt előre tudta, hanem Isten előre tudta mint Isten azt, amit amaz saját akaratával cselekedni fog.» (23. col. 602.) «Ha a kigyóördög valakit megharapott s a bűn mérgével az illetőt megmételyezte, ha hallgat az, aki megsebesült és nem tart *bűnbánatot*, sem sebet nem akarja bevallani mesterének, aki azt meg tudja gyógyítani, nem fog meggyógyulni. Ha ugyanis a beteg szégyenli sebeit az orvosnak megmutatni, az orvosság az ismeretlen bajt nem gyógyítja meg.» (23. col. 1152.) «Nincs az életben semmi jobb, mint ha az ember *alamiználkodásban* örömet találja s ezzel kincseket gyűjt magának az ég számára. Ez az egyedüli osztályrészünk, melyet sem tolvaj, sem rabló, sem zsarnok el nem vihet tőlünk s amely a halál után is követ minket.» (23. col. 1096.) «Mivel az *Úr teste valóban étel* s az ő vére valóban ital, az a legnagyobb kincsünk a

jelenvaló életben, ha az ő testével táplálkozunk s az ő véréét isszuk.» (23. col. 1092.) «Az igazság városát, mivel erős és hatalmas, a világ összes bölcei és eretnekei ostromolják. S amit a bölcelőkről mondtunk, az áll az *eretnekekre* is: hiába dolgoznak és törik magukat a Szentírás tanulmányozásában, minthogy sivatagban bolyonganak s arra a városra nem találhatnak rá.» (23. col. 1153.) «Miként az Úr az ő *leitámadása* után megmutatta kezein a sebhelyeket és oldalán a lándzsaverte sebet, úgy mi is ugyanazokkal a tagokkal fogunk bírni a feltámadás után, melyeket most használunk ugyanazzal a hússal, vérrel és csontokkal.» (23. col. 397.) «A *világ végén* a múlt élvezeteinek emléke gyötrelmeknek leszen tárgya. Amikor a holtak fel fognak támadni és Ítéletnek leszen napja, akkor szomorkodni fog a bor és a szüret, akkor minden élvezet keserűségre válik, mely élvezőinek színmézet Ígért s ez az utolsó napon epénél keserűbbnek fog találtatni. Akkor a vigadók minden jókedve, a citerák édes zenéje sírássá és sóhajtozássá válik. Akkor az aranyos mennyezetű házak, melyeknek falai márványlapokkal vannak befödve és elefántcsontdíszben ragyognak, üresek maradnak. Jajgatás lesz az utcán a bor fölött, nem azon a keskeny úton, mely az életbe vezet, hanem azon a tág és széles úton, mely a halálba vezet.» (24. col. 292.) A *papszentelésre* nézve hangsúlyozza, hogy az nem csupán szóval, hanem kézfeltétellel is történik és csak olyanokat kíván felszenteltetni, akik életszentséggel és tudománnyal kitűnnek. «Miként méltatlanoknak felszentelése folytán az, aki ilyeneket felszentelt, részese az ő bűneiknek, épúgy szentéletűeknek felszentelésében az, aki jókat választott ki, részese az ő igazságuknak.» {24. col. 591.) Hamis prófétáknak mondja azokat, akik a *Szentírásból* másrt olvasnak ki, mint amit abban a Szentlélek mond. (24. col. 893.) «Mindaz, amit a *Szentírás* mond, harsona, mely fenyeget és nagy szóval általjárja a hívőknek szívét. Ha igazak vagyunk, e harsona Krisztus boldogságába szólít; ha bűnösök, azt halljuk belőle, hogy mily kínok várnak reánk.» (25. col. 1065.) «A Szentírás olvasása az a paradicsomkert, melybe a vőlegény leszáll menyasszonyához s ott liliumokat, violácskákat, rózsákat és egyéb illatos virágokat szed, hogy megtöltse velük a hívő lelkek csészéit s ezekből Istennek áldozatot öntsön.» (25. col. 1615.) «Az igaz gyöngyök, melyeket az evangéliumi kereskedő keres, a törvény és a próféták. A legértékesebb drágagyöngy azonban a Megváltónak ismerete, az ő kinszenvedésének és fel-

támadásának titka. Ha ezt a kereső ember megtalálja. Pál apostol példájára még a törvény és a próféták titkai s a régi szokásokat, melyekben büntetlenül élt, mint szemetet és hulladékot megveti, csakhogy Krisztust elnyerje. Nem mintha ez új drágagyöngy megtalálása a régieknek hamis voltát jelentené, hanem úgy, hogy ezzel összehasonlítva minden más gyöngy hitványabb.» (26. col. 98.) «A mi Urunk, *Jézus Krisztus* Isten fia és egyúttal ember fia; kettős természete istensége és embersége szerint majd nagyságának, majd alázatosságának jeleit adja. Mert bár ember, aki keresztrefeszítettet, eltemettetett és sírba elzárattott, az ami külsőleg történt, mégis Isten Fiának bizonyítja, miként az elsötétült nap, az elterjedt sötétség, a megrendülő föld, a kettéhasadt kárpit, a feltámasztott halottak, az angyalok szolgálata, kik születésétől fogva Istennek bizonyítják őt.» (26. col. 224.) «*A Szentháromság* titka nyer megvilágítást Krisztus megkeresztelésében: az Úr megkereszteltetik, a Szentlélek leszáll galamb alakjában és hallható az Atyának szava, amint tanúságot tesz a Fiúról.» (26. col. 31.) Hitünk egynek mondatik, mivel egyszerre hiszünk az Atyában és a Fiúban és a Szentlélekben. És egy a keresztesség is, mert ugyanúgy az Atyában és a Fiúban és a Szentlélekben kereszteltetünk meg. S háromszor merítettünk alá, hogy a Háromság egy szentségnek tűnjék ki. S nem kereszteltetünk az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek neveiben, hanem egy nevében, ami alatt Isten értendő.» (26. col. 528.) Jeromos is ismeri a gyermekkeresztelést és vallja annak szükségességét is, hogy a gyermek megszabaduljon annak a bűnnek a szennyétől, melyet eredetével hozott magával a világra, amint már Jób tudja, hogy senki sem tiszta, még az egynapos gyermek sem. (26. col. 265.) Jeromos is ismeri a különféle *hierarchikus fokokat* az egyházi rendben, mert azt írja: «Nemcsak a püspököknek, áldozópapoknak és szerepapoknak kell nagyon ügyelniök, hogy a népet, melyet vezetnek, életmódban és tudományban felülmúlják, hanem azoknak is, akik alacsonyabb fokon állnak, az ördögűzőknek, felolvasóknak, templomgondnokoknak s általában mindazoknak, kik az Isten házában szolgálnak.» (26. col. 625.) «Az Atya mindig volt és a Fiú mindig volt, bennük egyenlő az örökkévalóság, mert ugyanaz a természetük. Krisztus természet szerint Istennek fia, mi örökbefogadás révén. O mindig Isten fia volt, mi csak akkor lettünk azokká, mikor hittünk Isten Fiában.» (26. col. 478.) «Nem mondunk mást Jézus Krisztusnak és mást

Igének, hanem ugyanazt, aki az idők előtt volt és idők után, a világ előtt és Mária után, sőt Máriából, a mi nagy Istenünknek és Megváltónknak, Jézus Krisztusnak valljuk, aki odaadta magát miérettünk, hogy az ő szentséges vérével megváltson minket minden gonoszságtól.» (26. col. 622.) «Krisztus az új ember, akit mindnyájan magunkra öltetni tartozunk, akik hiszünk benne. Mert mi nem volt új Őbenne? Fogantatása, születése, ifjúsága, tanítása, élete, erényei, végre keresztye, szenvedése csak úgy új, mint feltámadása és mennybemenetele. Aki tehát tudja őt utánozni és erényeit megvalósítani, az legyen szelíd, mint ahogyan ő szelíd és alázatos szívű volt; ostoroztatván, ne feleljen, átkoztatván, ne átkozzon vissza, hanem győzze le kevélységét alázatosságban. Az ilyen felöltötte az új embert és elmondhatja az apostollal: *Én azonban már nem élek, hanem Krisztin él bennem.*» (Gl. 2, 20.) (26. col. 541.)

A «Doctor maximus».

Legnagyobb azonban Jeromos a szentírástudomány terén. Itt ő a «*doctor maximus*», akit ritka nyelvtudása szinte előre rendelt arra a nehéz s épazért oly tiszteletreméltó munkára, melyet a Szentírás fordítása és magyarázása körül — mondhatni — egy egész életen át kifejtett. Tudományos felkészültségét még inkább megalapozták és szélesbítették utazásai ép azokban az országokban, melyek a Szentírásban annyiszor említetnek. Betlehemi tudományos műhelyének felszereléséről s az abban folyó munkáról fennebb szoltunk. (L. 74.1.) *Nem kevesebb, mint tizenöt év komoly munkájának gyümölcsét élvezzük az általa készített szentírásfordításban.* Jeromos még Rómában megjavította Damazus pápa megbízásával az újszövetségi könyvek latin fordítását és a zsol-tárokét; ezt a zsoltafordítást még most is használják a római Szent Péter-bazilikában. Mikor pedig Betlehemben megtelepedett, ugyanígy tett az ószövetségi könyvek latin fordításával, de e javított szövegek, miként ő panaszozza «valakinek csele által» nyomtalanul eltűntek. Végre

az ószövetség egészen önálló fordítására szánta el magát és le is fordította az eredeti zsidó, illetve káld szövegből — a görög Hetvenes-fordításnak szemmeltartásával — az egész ószövetséget, öt könyvének (Baruch.a Makkabeusok két könyve, Sirák fiának és a Bölcsesség könyvének) kivételével.

De Jeromos nemcsak lefordította a Szentírást, hanem legtöbb könyvét versről-versre meg is magyarázta. «E szentírásmagyarázatai — mondja Bardenhewer — tudományos felkészültség tekintetében első helyen állanak a nyugati atyák hasonló művei között.» (Kirchenlex. 1888. V. 2026.) Valóban nem tudjuk, mit csodáljunk e magyarázatokban inkább, mert minden soruk bámulatos olvasottságról, tisztánlátásról és biztonságról tesz tanúságot. Jeromos olvasta a világi irodalom minden számottevő termékét és sok oly művelődéstörténeti adatot tartott fenn az utókor számára, melyről nélküle nem volna tudomásunk. Ez az ő sokoldalú tudása értékes írásainak olvasását érdekessé is teszi. Jeromos sohasem válik unalmassá, ő mindenkit ki tud elégíteni: a nyelvtudóst, a történészt, a hívőt. Szentírásmagyarázatai oly aranybányák, melyekből minden kor aknázott anélkül, hogy teljesen kiaknázza volna; oly források, melyekből másfélezer év merített hitbeli meggyőződést anélkül, hogy azokat kimerítette volna. Jeromos e műveiben örökké fog élni.

Levelei.

A betlehemi remetét az eddigiekben csak főbb vonásokban ecsetelt, szinte emberfeletti munkásság sem tudta kifárasztani. Még mindig talált időt arra is, hogy távollévőkhez is szóljon, távollévőket is tanítson, buzdítson, vigasztaljon és irányítson az ő leveleiben. Sokan, igen sokan fordultak hozzá úgy vallási, mint különösen szentíráskérdésekben. E kérdések hihetetlen vonzóerővel

bírtak az akkori intelligenciára. Róma fényes szalonjaiban épúgy érdeklődtek irántuk, mint a kolostorok celláiban és a sivatagok kunyhóiban. A kereszténységnek volt ez érdeme, hogy az örökös háborúk vérmezőiről a szentélybe tudta terelni az emberiséget, hogy kivéve az emberölésben kifáradt kézből a véres kardot, Istennek az emberiséghez írt levelét, a Szentírást tudta kézbe nyomni. S az emberek olvasták, szívesen olvasták, mohón olvasták. Mintha ráuntak volna már a mitológia nevetéses meséire, mintha már megcsömörlöttek volna remekíróiknak dagályos ékesszólásától. A Szentírás komoly szava, mesterkéletlen irálya jóltevő balsamként hatott beteg lelkükre. Megérezték, hogy itt nem ember, itt maga a felséges Isten szól hozzájuk. Úgy érezték, hogy ezzel az olvasással igazságot visznek üres lelkükbe, hogy e néma, fakult lapokról megcáfolhatlan, boldogító igazságok, béke, öröm s megnyugvás árad át zaklatott lelkükbe.

E dicséretreméltó buzgalmukban azonban azt is tapasztalták, hogy Isten szavát nem könnyű mindig megérteni. Az ő gondolatai nem emberi gondolatok; az ő mélységeit emberi elme fel nem kutathatja, az ő fenségét emberi értelem fel nem értheti, az ő végtelenségét végeségünk fel nem mérheti. Akiknek kinyilatkoztatta magát, mint a tanítványok a Táborhegyen, bele nem tekinthettek isteni fenségének vakító fényébe; akikkel közölte irgalmas szándékait, akiknek megmutatta látomásokban terveit, dadogó gyermekek módjára beszéltek róla. Mert az isteni sugalmazás, mely őket írásra ösztökölte s írás közben fölöttük örködött, nem változtatta meg emberi tulajdonságaikat, nem varázsolta őket lángelmékké, nem tette őket ékesen szólókká; meghagyta őket emberi mivoltukban és csak arra képesítette őket, hogy a velük közölt igazságokat minden tévedéstől mentesen közöljék az emberiséggel, de a saját személyi műveltségüknek

megfelelő módon. Így tehát emberi hangok ütik meg fülünket az isteni kinyilatkoztatást hallgatva, tehát emberileg gyarló hangok, mint az isteni gondolatoknak gyarló hordozói és közvetítői. Innét az a homály, mely a Szentírás lapjain borong, innét a nehézség a helyes értelmezésben, innét a veszély, hogy magyarázatunk tévutakra vezet.

Mindezt érezték a Szentírás olvasói kezdettől fogva, érezték Jeromos korában is. Hogy tehát elkerüljék a tévutakat s eloszlatva azt a homályt, lehetőleg tisztán lássanak abban a csodás világban, melyet a kinyilatkoztatás tárt fel az ember előtt, sűrűn fordultak a betlehemi tudóshoz, kinek hírnevét Afrikában épúgy ismerték, mint Hispániában vagy Britanniában. Ha utas vagy zarándok indult a Szentföldre, egész sereg megbízással tért be a betlehemi kolostorba is. Csupa hittani, vallási, szentírási kérdés; az igazságot szomjazó lélek kiáltásai voltak ezek ahhoz, akiről úgy voltak meggyőződve, hogy megéri szavukat és meg tudja nyugtatni háborgó-vergődő lelküket. Sokszor hosszú sorban álltak Jeromos ajtaja előtt ezek a küldöncök, türelemmel várva a boldog órát, amikor rájuk kerül a sor. ^Görögország pogány jósló templomainak küszöbén soha ennyi küldöttség nem jelent meg» — írja Thierry. (464. 1.)

És Jeromos mind fogadta őket és mindnek felelt is. Tudásának tárháza igen gazdagon volt felszerelve, szerete pedig állandóan táplálkozott abból a végtelen szeréteiből, mely az ő közelségében az első karácsonyi éjszakán fellángolt. Nem kellett soká gondolkodnia, nem hosszas tanulmányokat végeznie — erre különben időt sem engedtek neki — rögtön tudott felelni és azonnal mondta tollba válaszát, ha írásban kérték.

Jeromos levelei a kortörténetnek megbecsülhetlen kincsei. Felölelik az akkori idők összes fontos kérdéseit, melyek a lelkeket foglalkoztatták. Bevilágítanak a

tudományok csarnokaiba csak úgy, mint a családi otthonokba. Bemutatják a fórum embereit épúgy, mint a kolostor csendes celláinak lakóit. Elvezetnek a városokba, a tudományos és politikai harcok kavargásába, de el a sivatagokba is, a remeték árva kunyhóiba. Rávilágítanak a mindennapi élet fondorkodásaira, intrikáira és elénk állítják a kolostorokban és sivatagokban folyó vezeklést, lemondást és azt a komoly munkát, melynek gyümölcseit a keresztény kultúrában élvezzük. Ha Jeromos semmi mást nem írt volna, mint leveleit, mégis nagy hálaára kötelezte volna le maga iránt az emberiséget, mert igen értékes köveket szolgáltatott a művelődéstörténet fenséges csarnokának megépítéséhez. És ha óriási irodalmi hagyatékából csakis levelei jutottak volna reánk, Jeromos nevét akkor is megtalálnék a halhatatlanok névsorában.

Levelezése nemcsak hírnevet és népszerűséget szerzett neki, hanem sok félreértést s ennek következtében keserűséget is. Ilyen volt Hippó nagy püspökével való levelezése is, mely egyes levelek elveszése vagy késése miatt 395—407-ig húzódott el és elég szomorú órát szerzett mindkettőjüknek.

A galatákhöz írt levélben említett ellentétet Péter és Pál apostolok között a III. század közepén Porphyrius, újplatonikus bölcselelevenítette fel, úgy tüntetvén fel a dolgot, mintha Pál nyíltan fellázadt volna Péter elsősege ellen, irigyelvén tőle a Krisztustól rendelt felsőbbiséget. Ez a támadás nagy izgalmat idézett elő kivált a kisázsiai egyházakban s ekkor Origenes vállalkozott a kellő cáfolat megadására. Origenes előbb kikutatta, mit tud erről a szájhagyomány elsősorban magában Antiochiában, ahol az eset megtörtént. (Gl. 2, 11.) Azután a következő magyarázatot adta: «Az antiochiai jelenet kétségkívül kicsinált dolog volt Péter között, akinek rosszul esett az a zsarnokság, melyet fölötte a jeruzsálemi,

tehát zsidókból lett hívek gyakorolni igyekeztek — és Pál között, akinek szintén visszatetszett, amikor azt látta, hogy némelyek meggyengíteni igyekeznek azt a munkát, amit ő «saját evangéliumáénak nevezett s ez által a nyáját szétszórni akarják. Azért szükségesnek látszott, hogy nyilvános leckét adjanak azon türelmetlen zsidóskodóknak, akik a szabadság útján haladó kereszténység fejlődése elé minduntalan gátat vetettek s e lecke adása fölött a két apostol megegyezett egymással. Az antiochiai színleges vita tehát korántsem képezett lázadást az alárendelt részéről feljebbvalója ellen, annál kevésbbé lehetett az «szemtelen cselekedet») Pál részéről, aminek Porphyrius vakmerően elnevezte, hanem ellenkezőleg oly eszéyes cselekedet, melyet az Egyház érdeke követelt. Különbén az apostolok történetének írója azzal, hogy ez eseményről egy szót sem írt, eléggé bizonyította, hogy nem volt semmi fontossága.» (Thierry 489.)

Jeromos a galatákhoz írt levél magyarázatában egyszerűen ismételte Origenes magyarázatát, amin Ágoston igen megütközött, mert e vélemény szerinte egyrészt gyengíti Pál apostol tanuságtételét, aki azt komoly összeütközésnek és nem előre kicsinált dolognak tünteti fel, másrészt pedig egy hazugságot a Szentírás tekintélyével támogat, ami valóságos szentségtörés. Ágoston ezt egy hosszabb levélben (ep. 56. Jeromos leveleinek sorában) meg is írta Jeromosnak és felszólította őt, hogy változtassa meg véleményét, mely méltán kelt megütközést mindenkiben, aki a Szentírás isteni tekintélyét tiszteli. A Rómában 394 körül írt levelet átadta Profuturusnak, aki ép akkor volt a Szentföldre menendő. Ám közben Cirtha, numidiai város hívei Profuturust püspökükké választották s ő nem a Szentföldre, hanem Afrikába vette útját, ahol néhány hónap múlva elhalálozott. Az a levél tehát nem jutott el Jeromoshoz, hanem számtalan leiratban keringett Itáliában és Dalmáciában. Ágoston is

közben püspök lett és az új gondok annyira lefoglalták, hogy levelének sorsával nem is törődhetett. Csak mikor 403-ban Praesidius diakónus állított be hozzá Jeromosnak egy levelével (Ep. 103.), mely egy szóval sem említi az ő levelét, győződött meg arról, hogy Jeromos nem kapta meg azt. Azért rögtön egy másikat írt (ep. 67. Jeromos leveleinek sorában), még hosszabban fejte ki aggodalmait az ismert magyarázatot illetőleg s újból felszólította őt, hogy a görög Stesichoros költő példáját kövesse. Ez a költő egy versében kigúnyolta Heléna becsületességét, sőt, ami még nagyobb sérelem volt, szépségét is kicsinyítette. Ezért félisten testvérei, Castor és Pollux vaksággal sújtották a költőt, melytől csak akkor szabadult meg, mikor lantjának húrjait áthangolva, lelkesen dicsőítette Heléna bájait és erényeit. (Palinodiam cecinit.) Ez a közmondásossá vált palinodia-éneklés regéje. Ágoston erre célozva írja Jeromosnak: (Egyesítsd, kérlek, a nemes és igazán keresztény komolyságot a szeretettel és műved kijavításával énekelj — mint mondani szokás — palinodiát». (Ep. 67. n. 7.) Azonban Ágostonnak ez a második levele is oly szerencsétlenül járt, mint az első. Ágoston azt bizonyos Paulinusnak adta át, aki Palesztinába volt menendő, de valamely kikötőben rekedt és vele a levél is, mely rövid idő múlva épúgy, mint az első, közkézen forgott. Jeromost persze erről is értesítették barátjai, sőt Sysinnius diakónus el is vitte azt neki azzal a hírrel, hogy Ágoston egy külön művet küldött Rómába, melyben Jeromost sok egyébért is támadja.

Jeromost mindez a legérzékenyebben érintette, de Ágostont is nagyon bántotta, mikor Palesztinából érkezett zarándokok neki a történeteket elmondták. Nem is habozott soká, hanem rögtön tollat ragadott és megnyugtatta Jeromost, hazugságnak bélyegezván azt a hírt, mintha ő Rómában külön művel bevádolta volna. (Ep. 101. Jeromos leveleinek sorában.)

Jeromos is felelt. Felelete nem minden keserőségtől mentes, mert Ágoston egynémely szava méltán sértette a tudására eléggé rátartós remetét. Jeromos itt is félelmes ellenfél, aki nagy tudásával nagy vitatkozási készséget egyesít s bár láthatóan türtőzteti magát, mert Ágostonban a püspököt is tiszteli, éles pengéjével mégis nem egy érzékenyebb helyet is érint ellenfelén. Véleményét nem változtatja meg, álláspontját nem adja fel. Úgy érzi, az ellene felhozott kifogások nem oly súlyosak, hogy erre köteles volna. Ellenkezőleg, Pál nem feddhte meg komolyan Pétert a zsidóságból megtérteknek való kedvezés miatt, mert ő maga is ismételten kedvezett nekik. Pálnak tehát erre nem is volt joga és Péter egyszerűen visszamondhatta volna a feddést. A hagyományt sem lehet figyelmen kívül hagyni, amint azt Origenes figyelembe is vette. Aztán keleten az ilyen előre való «kicsinálások» vagyis megegyezések napirenden vannak. Ép azért is nem vert fel nagyobb port ez a feddés. Az apostolok jellemén ezáltal nem esik folt, mert mindketten azon voltak, hogy zsidókat és pogányokat egyenlően Krisztushoz térítsék. Könnyebb dolog másnak véleményét kifogásolni, mint a magáét jól megindokolni. Végre igazságtalan eljárás oly kérdés miatt, mely nem tartozik az üdvösséghez, szentségtörőnek mondani egy papbarátját és öveleagörög szentírásmagyarázat legkiválóbb mesterét. (Ep. 105. és 112. a Jeromos-levelek sorában.)

A vita ezzel véget is ért. Szellemi párviadal volt, melyet két szellemóriás vívott egymással. Ágoston a bölcselőnek finomíví pengéjével, Jeromos a sokoldalú szentírásbúvár nehéz s azért kemény sujtású kardjával. De egyben találkoznak: Krisztusnak lángoló szeretetében s az ő Egyházának áldozatos szolgálatában. Ebben mindketten egyenlően nagyok, egyenlően óriások!

VI.

Borús alkony — boldog vég.

HUNOK betörését s az akkori rettegést még nem felejthette volt el Jeromos, mikor Rómából még szomorúbb rettegésnek vette hírét csendes magányában. Alarich 410-ben harmadízben vonult Róma ellen s a büszke város, addig a világ úrnője, kegyelemért esedezve nyitotta meg kapuit a gótok diadalittas seregének. Hej, valamikor győztes fiai vonultak be e kapukon, magukkal hozva a gazdag prédát, mely azután munka nélkül is jó napokat biztosított a lakomákat és cirkuszi játékokat szerető városnak. Akkor egy-egy hős vezérük ült aranyos díszkocsin s körülötte győztes katonái tomboltak a kivívott diadal fölötti örömeikben. Leigázott barbárok fiai húzták a diadalszekeret, sírva és szégyenkezve, irigységgel és gyűlölettel a szivükben. Most az ő fiaikat fogta be diadalmenetébe Alarich és az ő vagyonukat dobta oda prédául katonáinak. Három napig szabadon rabolt ez a vad csorda pénzt, kincset és becsületet. Szabad járásuk volt a márványpalotákban és amit győzelmes csatákban dicső ősök évszázadokon át gyűjtöttek, azt Alarich kincsszomjas hordái mind elrabolták. Mintha a pokol szabadult volna fel A rablók előtt semmi sem volt szent, még a családi tűzhely szentsége sem. Akik megtanultak embervérben gázolni, nem undorodnak többé az erkölcs-telenség mocsaraitól sem. A három nap elég idő volt arra, hogy egész Rómát feldúlják. Nem volt oly ház, melyet

megkíméltek volna. Ahol nem találtak aranyat, ott ártatlanságot, becsületet raboltak el vad erőszakkal.

Eljutottak az Aventinusig is, betörték Marcella házába is. Embertelen kínzással akarják tőle kincseit kicsikarni, melyeket régen széthordták a szegények. Minden feldőlvá, minden összetörve! Csak egyet tud sértetlenül megmenteni, leányának, Principiának szüzességét. A rettenetes izgalmat azonban csak napokkal élte túl. Jeromos öneki is állított ércnél maradandóbb emléket abban a vigasztaló levelében, melyet Principiához intézett 412-ben.

«Csak személyes előnyeit akarom dicsérni — írja ep-127. n. 1. — melyek annál kiválóbbak, mivel a születésével iáró gazdagságot és nemességet kevésre becsülte és szegénység, alázatosság révén a lelküiét nemességében gazdagabb lett.» Jeromos aztán elmondja, mint utasította vissza a fiatal özvegy a dúsgazdag Cerealis házassági ajánlatát, amint azt fennebb (11.1.) elmondottuk. «Ki is tartotta volna valaha igaznak, ha valami nem illót hallott volna ez aszszonyról? Oly ruhát viselt, mely tagjait a hideg ellen megvédeni volt hivatva, de nem azokat mezítelenné tenni. A pecsétgyűrűtől eltekintve semmi aranyékszert nem viselt, inkább a szegényekben rejté el azt, mintsem pénztárcájában.» (3.) «Hihetetlenül lelkesedett a szent iratokért. A börtöt főleg a hústól való tartózkodásban gyakorolta. Bort inkább csak szagából, mint ízéből ismert. Anyja iránt oly engedelmes volt, hogy sokszor azt is megtette, amit önmagában nem helyeselt.» (4.) «Úgy élt, mintha állandóan arra gondolt volna, hogy egyszer meg kell halnia.# (6.) «Miután azt gondolják rólam az emberek, hogy a Szentírás magyarázásában bizonyos ítéloképességem van, sohasem találkozott velem anélkül, hogy valamely szentírási kérdést ne intézett volna hozzám, nem azért, hogy vitatkozzék, hanem hogy a lehetséges ellenvetések megoldását megismerhesse. Amit én hosszas tanulmányozásban gyűjtöttem, ami a mindennapi foglalkozás révén úgyszólván második természetemmé lett, azt ő mind megtanulta, átvette és lelki kincsévé tette. S ha elutazásom után valamely szentírási helyről véleménykülönbség támadt, őreá bízták a döntést.» S ezt oly szerényen tette, hogy a saját véleményeit

is mindig mint Jeromoséit vagy más tudóséit tüntette fel, «nem akarván kivált papokkal szemben fölényét éreztetni». (7.) Jeromos azután elmondja Marcella kolostoralapítását s annak óriási hatását az egész római társadalomra; méltatja nagy érdemét az origenista eretnység elítéltetésében s Rómából való kiirtásában. Fájdalmasan emlékezik meg a gótok garázdálkodásáról a városban. «Torkomon akad a szó és zokogás vegyül a hangomba diktálás közben. Elfoglalják azt a várost, mely az egész világot meghódította, sőt éhínségnek esik áldozatul, mielőtt még kard csap le reá s alig maradnak meg néhányan, hogy fogságba hurcoltassanak. Az örütség szörnyű tettekre "ragadja az éhezőket: kölcsönösen falják egymás tagjait s az anya nem kíméli a még szopós gyermekét s megeszi azt, akit kevéssel előbb szült.» (12.) «Eközben egy vérszomjas győző Marcella házába tör be. Legyen szabad elmondanom, amit hallottam, amit szent férfúik, mint szemtanuk megfigyeltek. Marcella félelem nélküli axckifejezéssel fogadta a betörőket. Mikor pénzt követeltek tőle, kopott ruhájára mutatott. De önkéntes szegénysége nem talált hitelre. Botokkal és ostorokkal verték, de állítólag ezt nem érezte meg. Azonban sírva borult az ellenség elé és mindent elkövetett, csakhogy téged — Principiát — el ne válasszanak tőle, hogy ne kelljen ifjúságodban elszenvedned azt, amitől neki öregségében már nem kellett tartania. Krisztus meglágyította a kemény szíveket s a vértől csepegő kardok közt még talált helyet az emberszeretet. A barbárok őt veled együtt Pál apostol bazilikájába hurcolták. Kimondhatatlan öröme fakadt erre s hálát rebegett Istennek, hogy téged szeplőtelenül önála hagyott.» (13.) «Néhány nappal rá, anélkül, hogy beteg volt volna, elaludt az Úrban. A te karjaid közt halt meg s a te csókjaid közt lehelte ki lelkét s míg te sírtál, ő mosolygott abban a tudatban, hogy jól élt es kiérdemelte az örök jutalmat.» (14.)

Róma szinte néptelennek látszott Alarich elvonulása után. Aki még idejekorán tehette, elhagyta a várost és keletre menekült. Palesztinát valósággal előzőnlötték a megrémült, mindenükből kifosztott menekülők. Csapatosan jelentkeztek Jeromos és Eustochium kolostoraiban. Jeromos sírva fogadta a hazájuk szörnyű pusztulását siratókat, mert bár lemondása idehozta őt Betlehembe,

szíve-lelke elszakíthatatlanul mégis Rómán csüngött. «Mi élhet még — sóhajtotta számtalanszor — ha Róma meghalt? Mi állhat még fenn, ha Róma romba dőlt?» A tompa fájdalom mintha megdermesztette volna a szent aggastyánt. Hiába keresett tudományos munkájában vigaszt, képtelen volt dolgozni. Mindenütt felfordulás, mindenütt nyomor és pusztulás. Megszűnt a közrend és a közbiztonság. Az ököljog lépett a római jog helyébe s az erősebb irgalmatlanul letiporta a gyengébbet. Jeromos is elsírta a hazáját sirató Jeremiásnak siralmait. Jeromos is sírt a szent város leendő pusztulásán síró Úr Jézussal. S amikor nagysokára mégis kezébe veszi újból írószerszámaikat, csupa fájdalom minden szava. ^Bizonyos, hogy aki anyától született, meg is fog halni és nincs az a kézzel csinált munka, melyet rozsdá meg nem támadna s végre az idő meg ne emésztene. Hanem Róma! Ki hitte volna valaha, hogy ez a város, amelyet győzelmei a világegyetem fölé emeltek, egy napon elessék s népének nemcsak anyjául, hanem sírjául is szolgáljon? E királynőváros leányai most tengerpartról-tengerpartra, Afrikában, Egyiptomban s a keleten bolyonganak. Leghíresebb polgárai kenyeret koldulnak Betlehem kapujában s mivel mindnyájuknak nem adhatunk, legalább könnyeket adunk s velük együtt sírunk.» (Praef. in Ezech.)

A menekültek óriási seregében voltak olyanok is, akik Jeromosnak hazafiúi fájdalmát még más keserőséggel is tetézték. Bár csak olyanokat vett fel kolostorába, akik valamely ajánló levelet tudtak felmutatni, ezek közt mégis egy ragadozó farkast is fogadott be házába. Sabianus volt a neve ennek a farkasnak, aki a diakonátus báránybőre alatt lopódzott be Krisztus nyájába. Igen zajos múltja volt ennek a különben kedves, megnyerő modorú fiatal embernek, aki Rómából Szíriába vetődve, itt furfanggal diakónussá szenteltette fel magát. Jeromos ezt persze nem tudhatta s miután igen szépen tudott

énekelni, felolvasóvá és előénekesé tette őt a Jászol templomában. A romlott világfi azonban a szentélyben sem változott meg, sőt ott is csábított és el is csábított Eustochium szüzei közül egy római leányt. A szöktetésben azonban rajta vesztett és Eustochium szigorú fogásra ítélte a hűtlen szüzet, Jeromos pedig kemény levelet menesztett a Jeruzsálembe szökött Sabinianus után. (Ep. 147.)

Sabinianus csak fájdalmat, Pelagius azonban bajt is okozott Jeromosnak, oly bajt, mely végzetessé is válhatott volna a betlehemi kolostorokra. Pelagius tisztán látott, midőn Jeromosban látta legfélelmetesebb ellenfelét egész Ázsiában. Úgy gondolta, ha ezt letöri, nincs többé senki és semmi, ami tanának elterjedését megakadályozhatná. Fel is használt minden eszközt és minden alkalmat, hogy ellene gyűlöletet szítson. S ez ördögi aknamunkának meg is lett az eredménye: egy éjjel Pelagius hívei valóságos ostrom alá vették úgy Jeromosnak, mint Eustochiumnak kolostorait. Ott nem bírtak betörni: Jeromos emberei derekasan védtek magukat. De a gyenge szüzek kolostorait hamar hatalmukba ejtették és felgyújtották. Eustochium és az ifjabb Paula a megrémült szüzekkel tűzön és ezer halálveszélyen át kimenekültek a mezőre és szerencsésen elérték Jeromos kolostorának védőtornyát s így megmenekültek a biztos haláltól. Ezt a védőtornyot az arab rablókra való gondolattal építette Jeromos és most szomorúan kellett látnia, hogy keresztények ostromolják azt. Mit érezhetett atyai szive, mikor egyik diakónusának holt testét húzták ki a füstölgő romok alól? Mit, mikor a szüzek kolostorait is romba dőlni látta?

S e fájdalmat még csak növelte János püspök magatartása e szomorú esemény után. Mert hiába fordultak hozzá panaszukkal a betlehemiek, János nemcsak hogy nem járt el Pelagius ellen, akiben mindenki ez égbekiáltó

büntény értelmi szerzőjét látta, hanem ellenkezőleg, még börtönre vettetett néhány panasztevőt, mintha ők voltak volna a félrevezetett nép vezérei a támadás elkövetésében. Ezt az igazságtalan Ítéletet azonban nem sokkal élte túl az örökké fondorkodó, alattomban az ellenségeket pártoló János püspök. Elment az örök Főpap elé, hogy meghallja igazságos ítéletét. Ott nem fondorkodhatott, ott nem talált kibúvót, ott nem csűrhetett-csavarhatott az igazságon, miként életében tenni szokta. Ott nem ő vitte a szót és nem ő határozott. A halál kiemelte őt bírói székéből s a megvesztegetetlen Bíró elé állította. És most ez a Bíró vette át a szót s mondott ítéletet, mely ellen nincs helye felebbezésnek. Az utolsó napon meg fogjuk tudni, hogyan szólt ez az igazságos ítélet. A történelem nagyravágyó, hatalomra s kincsre szomjas, elvek nélküli, üreslelkű, jellemtelen embernek Ítélt, aki méltatlan volt arra a méltóságra, amelyet betöltött. Utóda, Praylus, méltóbbnak bizonyult reá, mert komolyan vette a felelősséget, mely a méltósággal jár. Első dolga volt Pelagiust Jeruzsálemből kiutasítani s az ott tartózkodást megtiltani. A fekélyt ki kell vágni, mert különben továbbterjed a gennyedés s végre megöli az életet!

A sok szomorúságban mégis volt Jeromosnak egy kis vigasztaló öröme is, a borús égből mégis esett rá egy derűs, meleg sugár is. A jeruzsálemi kolostorból jött ez a sugár, melynek élén 417 óta az ifjabb Melánia állt. Sok viszontagság után, mely őt férjével és anyjával, Albinával Afrikában érte, Jeruzsálemben telepedett meg és ott Pinianusnak halála után nagyanyjának örökébe lépett. Az ellenszenvet, melyet nagyanyja a betlehemi kolostorok iránt érzett, most, hogy az őket ért nagy csapásról értesült, áldozatos szeretettel sietett jóvátenni. Elmenve Betlehembe, jóleső vigaszt és nagylelkű segítséget vitt úgy Jeromosnak, mint Eustochium-

nak és övéiknek. A nagyanyát a keresztény ókor nagyasszonyai közé sorolja a történelem, unokáját szentjei közt tiszteli az Egyház.

Az utolsó napsugarak voltak ezek Jeromos életében s ezek is igen hamar kialudtak. Mert Eustochiumnak amúgy is gyenge egészségét a kiállott izgalmak és szenvedések annyira megrendítették, hogy övéinek önfeláldozó ápolása sem tarthatta meg életben. 419 szeptember 28-án röpült át az örökkévalóságba ez az Isten és emberek előtt kedves lélek. Frissen röpült és fehér szárnyakon röpült, melyeket nem bénított meg a világ szeretete, nem tört meg semmi szenvedély, nem szennyezett be soha bűnös szerelem. Szűzi fátyolát, melyet oly korán szentelt az isteni Jegyesnek, nem tépte meg soha a hűtlenségnek még gondolata sem. Mirtuskoszorúját, melybe kivált az utolsó években sok szenvedésnek, e csendes vértanúságnak piros rózsáit is fonta bele, érintetlenül vihette magával, mikor az égi Jegyes érte jött. Lámpája égett, koszorújának virágai kedvesen illatoztak. így borult a mennyei vőlegény szentséges Szívére, hogy vele maradjon örökre. Azért volt halála oly csendes, minden tusa nélküli; elszenderült s nem ébredt fel többé. Az Ítélet napján lesz újból ébredése, mert az életre hívó, a jutalomra szólító harsonát ő is meg fogja hallani. Az Egyház szeptember 28-án ünnepli emlékét.

Édesanyja mellé temették. Jeromos az új sír közelében készíttette el a magáét. Úgy érezte, nem kell sokáig az Eustochium elvesztése fölötti fájdalmat nehéz keresztként hordoznia.

*

A mérhetlen sok szenvedés s a folytonos harc, melyben egy hosszú életen át állott, végkép megtörték a szent aggastyánt. Írószerszáma kihullott a kezéből, remegő hangja annyira elgyengült, hogy szavát alig

érthették; sem nem írhatott többé, sem nem mondhattott többé tollba semmit sem. Életének utolsó két éve lassú haldoklás volt. Teste összeaszott és szinte átlátaszóvá lett. Elgyengülése végre teljesen ágyhoz szegezte őt, melyből nem kelt ki többé. Cellájának boltozatáról lefüggő kötél segítségével ült fel időről-időre benne, hogy megszokott imáit elvégezze. így várta a halált. Nyugodtan várta, mert életmunkáját elvégezte és jól végezte el. Árva magányosságának csendjében el-elgondolkozhatott ezen a lázas, lelket emésztő, testet sorvasztó munkán. Ott álltak könyvespolcán hosszú sorban, szép rendben annak néma tanúi: az ő kéziratai, az ő könyvei. Mintha ők is búslakodtak volna mesterük haldoklásán. Mert nagyon szerette s mint legkedvesebb kincseit becsülte őket. Ők voltak legmeghittebb barátai, akik előtt nem volt semmi titka. Látták őt örülni, látták őt sírni. Hallották őt jubilálni egy-egy kivívott diadal után és hallották őt feljajdulni egy-egy mérges kigyómarás után. Szeme most is rajtuk pihent és e tekintetből hálás öröm és fájdalmas búcsúzás sugárzott ki rájuk. Mintha még egyszer végigsimogatta volna, mintha még egyszer szívére ölelte volna őket. Keze oly hideg és ölelése mégis oly forró volt: az élet már a szívbe vonult vissza.

S a néma könyvek, a ritka kéziratok melyeket Jeromos másolt le szorgos kézzel vagy másoltatott le nagy költséggel, mintha mélyen meghajoltak volna előtte és megszólaltak titkos beszéddel — Jeromos meghallotta és megértette szavukat. «Köszönjük neked, Mester! — mondták szomorúan — hogy megmentettél az örök haláltól, hogy életre keltettél a jövő századok számára! Köszönjük neked, hogy nyelvet adtál némaságunknak és megszólaltattad általunk az igazságot!» «Mi meg — szóltak saját művei — köszönjük neked létezésünket. Megígérjük, hogy haló poraid fölött is

örködni fogunk s nem engedjük, hogy emléked is elporladjon, miként porból való tested! Mi nagy szellemednek vagyunk szülöttei és azért épúgy, mint az —halhatatlanok!»

A haldoklónak üvegesedő szeme felragyog: nem dolgozott hiába! Belelát a jövő századokba s látja a tudósok óriási seregét, akik tőle fognak tanulni. Századok múlva is fog előkelő tanszékekről tanítani és szavát perdöntőnek fogják tekinteni sok vitás kérdésben, ő, érdeemes volt annyit tanulni, mikor ily soká fog taníthatni! Érdeemes volt sokat fáradni, gyűjteni, mikor szellemi tőkéből késő századok tudást szomjazó nemzedékei fognak élni. Nem fél meghalni, mikor még a földön is halhatatlanság vár reá!

De látta lázas álmoképekben mind a helyeket is, melyeken megfordult, melyeket bejárt. Kevés ember tett meg ily nagy utat e földön, mint ő, kevés szem látott annyit, mint az övé. Látta Rómát ragyogó fényében, dölyfös hatalmában, bár éles szeme a romlás száját is meglátta, amint éles fogával ennek a hatalomnak gyökereit rágja. Látta Athént hajdani dicsőségének szomorú romjaiban. Bejárta egész Kisáziát és Palesztinát, az első keresztény egyházakat és összes szent helyeket, melyekhez megváltásunk története fűződik. Lement a faraók országába, mely a betlehemi Kisdédnek is nyújtott menedéket, mikor a vérengző Herodes halálra kereste. Felkereste Thebais és Nitria kolostorait, megfordult az ott vezeklő remeték szűk barlangjaiban. S mind e helyek is mintha hálásan hajoltak meg volna előtte, mert írásaiban megmentette emléküket a meghalástól. Jeromos még egyszer átérezte és átélvezte azokat a lelki örömöket, melyek szívét akkor csordultig eltöltők és forró hálát rebegett az Úrnak, hogy végigjárhatta mindazokat a helyeket, melyeket Isten Fia földi zarándoklásával megszentelt s az ő apostolai az evangélium hirdetésével megdicsőítettek.

De újabb sor a lázas álmokképekben. Hosszú, vége-láthatatlan sereg vonul el előtte: mindazok, akikkel hosszú életén át találkozott, akiket tanításával az igazság, példájával s lelki vezetésével a tiszta élet útjára állított. Mind hálásan néznek szemébe s tekintetük azt mondja: Köszönjük neked sok szép tanításodat! Köszönjük atyai szeretetedet, mellyel a lemondás nehéz járatú útján előre segítettél! Nézd, fáradozásod nem esett hiába. Az önkéntes szegénység kopottas ruháját a mennyei dicsőség fényes tunikájával cseréltük fel s a lemondás töviskoszorújáért, melyet az életben viseltünk, az örök élet koronáját kaptuk nászajándékkul isteni Jegyesünktől, akinek te jegyeztél el minket az aventini, a betlehemi kolostorokban! Jöjj, Mesterünk, jöjj mielőbb közénk, hogy velünk együtt tapasztaljad, mily jó az Úrnak szolgálni!

Jeromos szeméből könny fakad és végigpereg sápadt arcán. Örömkönnny volt, hálakönnny volt. Boldog, aki halálos ágyán ilyen könnyeket sírhat!

De jönnek ellenfelei is. Elég hosszú sorban vonul el előtte ez a fekete sereg. Némán jönnek, némán mennek, de tekintetük azt mondja: Igazságtalanok voltunk veled szemben. A rágalom sarával dobáltunk meg és íme, mi lettünk sárosak tőle. A hazugság fegyvereivel küzdöttünk ellened, te legyőztél, mert az igazságot hirdetted, mely legyőzhetetlen, mert örök. A kevélység nem engedte ezt beváltanunk, de a jövő téged fog igazolni, téged ünnepelni; neved ragyogni fog az idők végéig, míg mi a feledés homályába merülünk!

Jeromos megnyugvással hallgatja a vallomást és jövendölést. Mily jó volt az igazságért síkra szállni, mily jó harcos életet élni! A Bölcsesség szavában nem lehet kételkedni: «*Akik fényt derítenek rám, örök életet nyernek*». (Srkf. 24, 31.)

Így múltak az utolsó napok, így borul Jeromosra

az utolsó óra. Szívverése egyre gyengül és gyérül: a halál rátette dermesztő kezét. Szegényes nyoszolyája körül hű szerzetesei térdelnek és imádkoznak. Az ő fordításában imádkozzák a zsoltárokat. Naponként együtt énekelték vele ezeket a lelket emelő énekeket. Ma nem bírnak énekelni, oly nehéz a szívük. Eljöttek mind, hogy megcsókolják utólszor azt a kezét, mely oly szeretettel és eréllyel vezette őket az életszentség meredek, kemény útján. Eljöttek, hogy jelenlétükkel is bátorítsák mesterüknek válni készülő lelkét. Mindig együtt voltak vele, hogyan hagyhatnák őt magára az utolsó órában?

Eljött Paula is, Eustochium fivérének, Toxotiusnak leánya, akit anyja, Laeta fogadalommal Istennek szentelt, akinek első szava, melyet anyjától tanult, az Alleluja volt, hogy egész életén át énekelje a szüzek karában. Az a Paula, aki nagyanyjának nevével annak jámbor lelkét is örökölte és Eustochium halála után a női kolostorokat vezette, Jeromos nevelésének harmadik nemzedéke. Eljött az ő szüzeivel, hogy haldokló lelki atyjuknak hideg, élettelen kezére rácsókolják gyermeki hálájukat azért a szeretetteljes lelki vezetésért, melyben hosszú éveken át őket részesítette.

Mint megannyi szomorú füzek vették körül a haldoklót. Minden fájdalom nehéz, minden fájdalom nyomja a lelket, de az ő fájdalmuk ónsúlyként nehezedett a lelkükre, ők tudták, kit veszítenek el a haldoklóban s egész teljességében érezték át a nagy veszteséget, mely reájuk várt. De elfojtották fájdalmukat, hogy annak kitöréseivel ne zavarják az ő békéjét. Mert mennyei béke tükröződött kiaszott, sápadt arcán. A leikéből áradt ki ez a béke, mert a lelke ott járt a Jászol templomában, lenn a születési barlangban. Sokat időzött ott Jeromos, sokat imádkozott és örvendezett ott hosszú 34 év folyamán. Ma utolsó látogatását végezte s íme

az első karácsony képe elevenedik meg lelke előtt. A szegényes jászolban az isteni Kisded hiányos pólyába takarva, alomszalmán nyugodva. S mellette térdel Szűzanyja és szent József örvendező imádásba elmerülve. De felkel a szent Szűz, fel szent József is és feléje mennek. Mint régi jóismerősök néznek reá, biztató-bátorító mosollyal nyújtják neki kezüket. És Jeromos velük megy, velük térdel le a jászol mellé. Most már nem őket, hanem az isteni Kisdedet nézi. S az is Jeromosra szegzi szemét. Ó mily szeretet, mily elismerés sugárik feléje e tekintetből! S megszólal a Kisded: *Jól van, derék és hű szolgál, menj be a te Urad örömébe.* (Mt. 25, 23.) Jeromos szíve hevesen dobog a túláradó örömtől, nem bírja el ezt a boldogságot. Nagyot dobban s ez utolsó dobbanásával kiszakadt a lelke, a hosszú, sokban talán kegyetlennek mondható penitenciában megtisztult lelke. 420 szeptember 30. volt halálának napja 74 éves korában.

Halálával elhallgat a betlehemi kolostoroknak története is. A sivatag halálos csendje borul Betlehemre, mert elnémult a betlehemi oroszlán, kinek hangja évtizedeken át volt hallható az akkor ismert világban. A köztudat őt annak tartotta és ez a köztudat költötte a kedves legendát Jeromos oroszlánéről. E legenda szerint egyszer egy óriási oroszlán sántikált be Jeromos cellájába, feléje tartva egyik lábát, melybe szörnyű túske fúródott bele. Jeromos kihúzta a tuskét s az oroszlán oly hálás volt érte, hogy többé el sem szakadt jötevőjétől s vagy ott hevert lábainál, —miként Dürer kedves metszetén is látni — vagy kint a mezőn a kolostor szamarát őrizte, sőt, ha kellett, maga is teherhordónak állott be. így a legenda. Jeromos oly nagy ember volt, hogy az iránta való tisztelet számos legendát költött róla. Sírját is a legenda örökzöldje futotta be. Történetileg csak annyi biztos, hogy a születési barlang közelében temették el abban a sziklasírban, melyet ő maga

készítettett magának. Földi maradványai később Rómába vitettek át és a Boldogságos Szűz nagyobb bazilikájában, mely a betlehemi jászol ereklyéjét őrzi, várja a boldog feltámadást.

*

Az Egyház beleírta nevét szentjeinek névsorába (szept. 30.) s megkoszorúzta az egyháztudor hervadhatlan koszorújával, sőt a négy nagy egyházatya közé iktatta. Ez Jeromos legnagyobb dicsősége! Közel állott a pápai székhez, közel ahhoz, hogy Krisztus földi helytartója legyen. (Ep. 45. n. 3.) De Krisztus nem tiarát szánt neki és bíbornoki kalapot sem. Jeromos idejében még nem volt «bíbornoki testület» s ha őt mégis bíbornoki kalappal ábrázolják, ezzel csak a Damazus pápához való bensőséges viszonyát akarják kifejezésre juttatni. Krisztus végtelenül többet adott hű szolgájának: szentjeinek dicsfényével övezte fejét s megkoronázta őt az örök boldogság koronájával. Ennél többet ember nem érhet el.